

د افغانستان اسلامي امارت
ستره محكمه

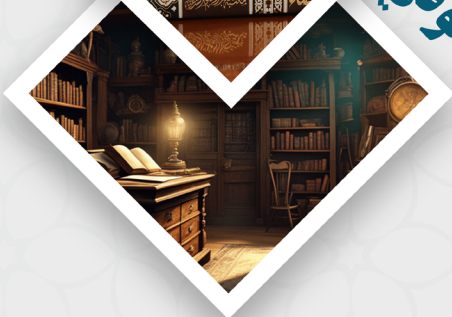
قضاء

شرعي

قضائي

حقوقی

د قضاء تاريخ له نبوي دورې څخه تر اسلامي امارته

د دعوي، مدعي او مدعي عليه پېژندنه

گزارش اجراءات قضائي و اداري ستره محكمه
طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش

د افغانستان اسلامي امارت
د سترې محكمې درې میاشتنۍ مجله

دربیم کال، اوومه ګڼه
(ربع الثاني، جمادی الاولى او جمادی الآخرة) ۱۴۴۶ هـ ق / ۱۴۰۳ هـ ش

د تاسیس کال ۱۳۰۹ هـ ش

قضاء

شرعي - قضائي - حقوقي
د افغانستان اسلامي امارت سترې
محکمې درې میاشتنۍ مجله

درېیم کال، اوومه گڼه

(ربیع الثاني، جمادی الاولی او جمادی الآخره) ۱۴۴۶ هـ ق / ۱۴۰۳ هـ ش

د تاسیس کال ۱۳۰۹ هـ ش

د امتیاز څښتن: ستره محکمه خپروونکي: د بهرنیو، عامه اړیکو او مطبوعاتو ریاست

کتنپلاوی

شیخ محمد قاسم «راسخ»
مفتي عبدالرشید «سعید»
مفتي عبدالرحمن «عزیز»
مولوي حمدالله «محمدي»
حافظ مولوي عبدالولي «محمود»

مسؤول مدير: مولوي عبدالرحيم «راشد»

پته: د عامې روغتیا څلور لارې، نهمه ناحیه، ستره محکمه، کابل - افغانستان

د اړیکې شمېرې: ۲۳۰۰۳۶۱_۲۳۰۲۲۶۳

برېښنالیک: publications.sc1443@gmail.com

ویب سایټ: www.supreme court.gov.af

د مطالبو لړليک

۱	سرمقاله اداره
۲	د قضاء تاريخ له نبوي دورې څخه تر اسلامي امارته مولوي عبدالرحيم «راشد» حقاني
۸	د دعوی، مدعي او مدعي عليه پېژندنه مولوي عبدالاحد «حماد»
۱۰	د ښې حکومتدارۍ لپاره څلور لازم امور مولوي محمد گل «صیاد»
۱۲	تداخل در عقوبات شرعی مفتی قیام الدین «حقانی»
۱۷	قضائي اخلاق نصير محمد «مشال»
۲۳	د قضاء اهميت او فضيلت مفتي محمد نبي «الميداني»
۲۷	د محاکمو د پرېکړو په تنظيم کې پنځه مهمې مرحلې مولوي نصيب الله خبيب
۳۰	غلا او مسائل يې مولوي عبدالکريم «الکريمي»
۳۳	گزارش اجراءات قضائي و اداري ستره محکمه اداره

سرمقاله:

د عادل او توانا څښتن په سپېڅلي نامه

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العلمين و الصلوة و السلام على سيد المرسلين و على آله و أصحابه أجمعين.

په اسلامي نظام کې د قضاء اهميت او مهم رول له هېچا پټ نه دی؛ ځکه د اسلامي نظام تر حاکمیت لاندې قلمرو او محدودې ټول وگړي د خپلو حقونو د تحفظ او تأمین لپاره داسې یو خپلواک ارگان ته اړتیا لري چې منسوبین یې پر شریعت پوه، ژمن، د قضاء او افتاء برخې متخصصین وي.

د اسلامي امارت د قضاء دروند مسؤولیت سترې محکمې ته چې لیدلوری یې د داسې شرعي، قضائي، د باور وړ، خپلواک، عادلانه او تخصصي نظام جوړول دي چې په ټولنه کې عدالت، د قانون حاکمیت او انساني کرامت تضمین کړي، سپارل شوی دی.

دغه لیدلوری په ډاگه کوي چې ستره محکمه غواړي داسې قضائي نظام جوړ کړي چې خلک پرې باور ولري، له هر ډول فشار او نفوذ څخه آزاد وي، عادلانه پرېکړې وکړي او کارکوونکي یې مسلکي او د شرعي قانون د تطبیق توان ولري. دغه راز د سترې محکمې عمده موخه د شرعي قانون په اساس د عدالت تأمین، د خلکو د حقونو ساتنه، د شرعي قانون د حاکمیت تحکیم، خلکو ته د عادلانه، چټکو او شفافو قضائي خدمتونو وړاندې کول دي.

دغه موخه د سترې محکمې اصلي مسؤولیت او دنده بیانوي چې د شرعي قانون په اساس عدالت تأمین کړي، خلکو ته یې حقونه ورکړي، ټولنه کې د شرعي قانون پیروي ترویج کړي، بېطرفه قضائي نظام جوړ کړي او د قضائي خدمتونو کیفیت ښه کړي.

د سترې محکمې عالي مقام او ټول اړوند مسؤولین او منسوبین همدې موخې ته د رسېدو لپاره شپه او ورځ نه سترې کېدونکې هڅې کوي او الحمد لله د تېرو کلونو لاسته راوړنو ته په کتو دې موخې ته رسېدلي هم دي؛ ځکه سترې محکمې د خپل مسلکي کاري ټیم پر مټ هېواد کې عدالت تأمین کړی، د مظلومانو له حقونو یې دفاع کړې، د شرعي احکامو د تطبیق په اساس یې د ظالم د ظلم مخه نیولې او د محاکمو خپلواکي او حیثیت یې خوندي ساتلي دي؛ په همدې اساس د افغانستان اسلامي امارت پر محاکمو د هېوادوالو باور ډېر شوی دی.

بلخوا پر محاکمو د هېوادوالو د باور ډېرېدو یوه لار داده چې د محاکمو لاسته راوړنې په ټاکلي وخت له هېوادوالو سره شریکې شي، په همدې موخه د سترې محکمې د بهرنیو، عامه اړیکو او مطبوعاتو ریاست تل هڅه کوي چې د خپلو بېلا بېلو نشراتي خپرونو له لارې د هېواد محاکمو قضائي او اداري لاسته راوړنې په رسمي او نړۍ والو ژبو تر هېوادوالو او نورو علاقمندانو ورسوي، د یادو خپرونو له ډلې یوه چاپي خپرونه د قضاء مجله ده چې د سترې محکمې د عالي مقام په هدایت د تحریر پلاوي له کتنې وروسته هرو درېیو میاشتو کې یو ځل چاپېږي.

د قضاء مجلو د چاپ په دوام دادی د دې مجلې اوومه گڼه هم ترتیب او تر تاسو لوستونکو در ورسېدله؛ د قضاء مجلې په اوومه گڼه کې چې تاسو یې اوس لولئ د سترې محکمې او اړوند محاکمو د ۱۴۰۳ هـ ش کال د دویمې ربعي قضائي او اداري لاسته راوړنو پر لنډ راپور سربېره د قضاء تاریخ له نبوي دورې څخه تر اسلامي امارته، د دعوی، مدعي او مدعي علیه پېژندنه، د ښې حکومتدارۍ لپاره څلور لازم امور، تداخل در عقوبات شرعي، قضائي اخلاق، د قضاء اهميت او فضيلت، د محاکمو د پرېکړو په تنظیم کې پنځه مهمې مرحلې، غلا او مسایل یې په عنوانونو گټورې مقالې او لیکنې ځای پر ځای شوې دي.

له تاسو قدرمنو لوستونکو مو هیله داده چې د قضاء مجلې اوومه گڼه تر مطالعې وروسته په خوندي ځای کې وساتئ.

په درنښت

د قضاء تاريخ له نبوي دورې څخه تر اسلامي امارته

ليکوال: قاضي القضاات شيخ عبدالحکيم (حقاني)
ژباړن: مولوي عبدالرحيم (راشد) حقاني^۲

اوومه برخه:

په نبوي دوره کې د ځينو قاضيانو يادونه:

۴- العلاء بن الحضرمي (رضي الله عنه):

اصلي نوم يې، عبدالله د عباد زوی او د اکبر لمسی دی، چې اصلي ټاټوبی يې حضرموت دی او پلار يې مکه کې اوسېدلی او علاء (رضي الله عنه) هم مکه کې زېږېدلی او لوی شوی دی.

نوموړی يو له هغه کسانو څخه و، چې دعاء به يې حتمي قبلېدل، په ځينو کلماتو او دعاء ويلو سره سمندر باندې تللی دی او کله چې په «بحرين» کې مرتدين ووژل شول، په هغه وژلو کې دده ډېر اغېز و، هغه لومړنی هغه څوک دی چې د فارس په ځمکه کې يې يوه جزيره فتحه کړه او لومړی کس دی چې د غزا لپاره يې سمندر کې تگ کړی دی.

رسول الله (ﷺ) د هجرت په اتم کال د بحرين والي وټاکي او د صدقو ټولولو مسؤليت يې ور وسپاري او لکه چې وړاندې ذکر شوه ډېر اوږد ليک يې ورته وليک او د رسول الله (ﷺ) د رحلت پر مهال دی لا د بحرين والي وو؛ ابوبکر صديق (رضي الله عنه) د خپل خلافت په ټوله موده کې هملته ټاکلی و، عمر (رضي الله عنه) هم هلته ټاکلی و، چې بالاخره

د عمر (رضي الله عنه) د خلافت پر مهال د هجرت په ۱۴ کال وفات شو او ځينې وايي چې د هجرت په ۲۱ کال په داسې مهال وفات شو چې د بحرين والي و او عمر (رضي الله عنه) بيا له ده وروسته ابو هريره (رضي الله عنه) د بحرين د والي په توگه وټاکي.

۵- عتاب بن اسيد (رضي الله عنه):

اصلي نوم يې عتاب، د اسيد زوی، د ابي العيص لمسی، هغه د اميه، هغه د عبد، هغه د عبد مناف، هغه د قصي، هغه د کلاب هغه د مړه زوی دی، د قريشو له قبيلې او په قوم اموي دی، چې اسم کنیه يې ابو عبدالرحمن او ځينې ويلې چې ابو محمد و.

د مکې د فتحې په ورځ په اسلام مشرف شو او رسول الله (ﷺ) کله چې حنين ته روانېدل، د مکې مسؤول يې دی وټاکه.

او ځينې وايي چې نبي کریم (ﷺ) معاذ بن جبل (رضي الله عنه) مکه کې پرېښود، تر څو د مکې اوسېدونکو ته دين ور زده کړي او عتاب (رضي الله عنه) يې هغه وخت وټاکي کله چې له طائف څخه را ستون شو او رسول الله (ﷺ) ورته وويل: «اې عتابه! آيا پوهېږې چې ما څه او پر چا وټاکلې؟ ما د الله (ﷻ) پر مخلوقاتو ته وټاکلې، که چيرې ماته تر تا ښه سړی معلوم وای، نو ما به هغه پر دوی ټاکلی وای.»

۱- د افغانستان اسلامي امارت د سترې محکمې رئيس

۲- د سترې محکمې د بهرنيو، عامه اړيکو او مطبوعاتو رئيس

او هغه مهال چې رسول الله (ﷺ) دى مسؤول وټاکى، عمر يې شل نيم کاله وو او د هجرت په اتم کال د ده په مشرتوب خلکو حج ادا کړ او مشرکينو هم په خپل دود سره حج ادا کړ او ابو بکر صديق (رضي الله عنه) بيا د هجرت په نهم کال حج ادا کړ، نو ځينې وايي: چې په اسلام کې (د حج) لومړنى امير ابوبکر صديق (رضي الله عنه) دى او ځينې وايي: چې عتاب (رضي الله عنه) دى.

عتاب (رضي الله عنه) تل په مکه کې اوسېدى، تر هغه چې رسول الله (ﷺ) رحلت وکړ او بيا ابو بکر صديق (رضي الله عنه) هم خپل پر مسؤوليت پرېښودى، تر هغه چې وفات شو. د واقدي په قول عتاب (رضي الله عنه) هغه ورځ وفات شو، په کومه ورځ چې ابو بکر صديق (رضي الله عنه) وفات شو او دغه قول د عتاب (رضي الله عنه) له اولادونو څخه هم را نقل دى. او محمد بن سلام او ځينې نور وايي چې د ابوبکر صديق (رضي الله عنه) مړى هغه ورځ مکه ته راغلى، چې عتاب (رضي الله عنه) وفات شو.

طيايسي او بخاري په خپل تاريخ کې د ايوب له لارې د عبدالله بن يسار، هغه د عمرو بن العاص بن ابي عقرب څخه نقل کړى دى: چې ما د عتاب بن اسيد څخه په داسې حالت کې واورېدل، چې بيت الله شريف ته يې ملا تکیه کړې وه، وويل: «په الله (ﷻ) قسم يادوم، په کوم مسؤوليت چې رسول الله (ﷺ) زه ټاکلى وم، ددغه دوو گنډل شويو جامو څخه پرته مې هېڅ ترلاسه نه کړه، چې هغه به ما د خپل مړي کيسان سره اغوستل». (دې حديث سند حسن دى.)

انس (رضي الله عنه) وايي، چې رسول الله (ﷺ) عتاب بن اسيد د مکې مسؤول وټاکلو، هغه ډېر شکمن سړى و او پر مؤمنانو زيات نرم و، خپله يې ويل: «د الله په ذات قسم چې ماته داسې څوک نه دى معلوم چې په جماعت سره له لمانځه څخه گرځېدونکى وي، مگر زه به يې غاړه (په توره) ووهم؛ ځکه د جماعت لمانځه څخه يواځې منافق شاته کېږي».

يو وخت د مکې خلکو رسول الله (ﷺ) ته وويل چې تا پر

مور يو وچ کلک صحرايي مسؤول ټاکلى دى. رسول الله (ﷺ) ورته وويل: لکه څنگه چې خوب والا يې وينې، نو ما هم وليدل چې دى (عتاب) د جنت دروازې ته راغلى، بيا يې د دروازې ځنځير راواخيست او دروازه يې پرې وټکول، ترڅو چې دروازه ورته خلاصه او دى داخل شو.

٦- عمرو بن العاص بن وائل (رضي الله عنه):

د نسب لړۍ يې په داسې ډول ده: عمرو د عاص، هغه د وائل، هغه د هاشم، هغه د سعيد، هغه د سهم، هغه د عمرو، هغه د هيصص، هغه د کعب، هغه د لؤي، هغه د غالب زوى دى، د قريشو له قبيلې او د سهم له قوم څخه دى، چې ابو عبدالله يې اسم کنیه دى او ځينو وييلې چې ابو محمد يې اسم کنیه وو او دى هغه څوک و، چې رسول الله (ﷺ) په مدينه منوره کې د دوو دعوه کوونکو ترمنځ قاضي گرځولى و.

د عبدالله بن عمرو (رضي الله عنهما) څخه روايت دى، چې دوه کسانو خپله دعوه رسول الله (ﷺ) ته وړاندې کړه، نو نبي کریم (ﷺ) عمرو بن العاص ته وويل: «د دوى دوو ترمنځ فيصله وکړه»، عمرو وويل: «اې د الله رسوله (ﷺ)! په داسې حال کې چې ته موجود يې، زه د دوى ترمنځ فيصله وکړم؟»، رسول الله (ﷺ) وويل: «هو، که چيرې دې صحيح او حقه فيصله وکړه، نو ستا لپاره به لس اجرونه وي او که د کوښښ سره خطاوتلې، نو ستا لپاره يو اجر شته». (رواه الحاكم في المستدرک، رقم: ٤٠٠٧)

او عمرو بن العاص هغه څوک دى، چې قريشو نجاشي(د حبشې پاچا) ته د مسلمانانو د ورسپارلو لپاره لېږلى و، چې دوى ته ورغلي مسلمانانو کې جعفر بن ابي طالب او نور ملگري هم شامل وو، خو هغه دا کار ونه کړ او وويل: اې عمرو! تاسو څنگه د خپل اکا زوى څخه جلا کېدلې شئ؟ زما دې د الله (جل جلاله) په ذات قسم وي، چې بې شکه هغه په حق سره د الله رسول دى.

عمرو وويل: ته داسې وايې؟ نجاشي وويل: هو، د الله

دوه یو له بل سره اختلاف مه کوي»، نو ابو عبیده ووتی، تر څو عمرو ته راوړسېد.

عمرو ورته وویل: چې ته خو ماته د مرسته کوونکي په شکل راغلی یې؟ نو ابو عبیده ورته وویل: نه، زه پر خپل کار یم او ته پر خپل کار مسؤول یې.

ابو عبیده په دنیوي چارو کې ډېر نرمي او آساني کوونکی و، بیا عمرو ورته وویل: نه، بلکې ته زما مرسته کوونکی یې، نو ابو عبیده ورته وویل: ای عمرو! بې شکه چې رسول الله (صلی الله علیه وسلم) ماته وویل: «تاسو دوه یو له بل سره اختلاف مه کوي» او که چیرې بیا هم ته زما نافرمانی وکړې، زه به دې اطاعت کوم، نو ده ته عمرو وویل: بې شکه زه ستا امیر یم، هغه ورته وویل: صحیح دی، ستا پرته، نو بیا عمرو خلکو باندې لمونځ وکړ.

او رسول الله (صلی الله علیه وسلم) دی د عمان لپاره والي او قاضي ټاکلی و، تر هغه پورې په خپل مسؤولیت و، ترڅو چې رسول الله (صلی الله علیه وسلم) رحلت وکړ.

بیا ابوبکر صدیق (رضي الله عنه) شام ته د لېروونکي سړيې مشر وټاکه، نو دی هم ولاړ او مشري یې په غاړه واخیسته او عمر بن خطاب (رضي الله عنه) د فلسطین لپاره والي وټاکه، بیا عمر (رضي الله عنه) مصر ته د تلونکي لښکر مشر وټاکلو او فتحه یې هم کړ او تر هغه د فلسطین والي و، چې عمر (رضي الله عنه) شهید شو، نو عثمان (رضي الله عنه) هم دی نږدې څلور کاله پر هغه ځای پرېښود، چې بیا یې د هغه ځای څخه لیرې کړ او پر ځای یې عبدالله بن سعد بن ابي سرح وټاکلو، نو عمرو هم فلسطین پرېښود او کله کله به مدینې منورې ته راتللو او پر عثمان (رضي الله عنه) به یې طعن ویل، نو کله چې عثمان (رضي الله عنه) شهید کړل شو، نو معاویه (رضي الله عنه) ته ولاړی او د هغه ملاتړ یې وکړ، د هغه سره د صفین په جگړه کې هم شریک شو او د ده مقاومت دې جگړه کې مشهور دی.

په ذات قسم کوم، نو زما خبره ومنه، هغه هم له ده څخه روان شو او رسول الله (صلی الله علیه وسلم) ته یې هجرت کړ او د خیبر په کال په اسلام مشرف شو او ځینو ویلي دي: چې د نجاشي پر وړاندې یې اسلام راوړ او بیا وروسته یې رسول الله (صلی الله علیه وسلم) ته هجرت وکړ او ځینو ویلي: چې د ده اسلام د فتحې کال څخه شپږ میاشتې وړاندې د صفر په میاشت کې و او د هجرت اراده یې د نجاشي سره د ملاقات وخت کې کړې وه، مگر تر دغه وخته پورې وځنډېدی، چې بیا نبی کریم (صلی الله علیه وسلم) ته دی (عمرو بن العاص)، خالد بن ولید او عثمان بن طلحه العبدري راغلل، نو تر ټولو وړاندې والی خالد (رضي الله عنه) وکړ، اسلام یې قبول کړ او بیعت یې وکړ، بیا عمرو (رضي الله عنه) مخکې شو، اسلام یې قبول کړ او په دې بیعت ده ته په وړاندې څېزونو بخښنه کېږي، نو رسول الله (صلی الله علیه وسلم) ورته وویل: «اسلام او هجرت ټول مخکنی څېزونه له منځه وړي».

بیا رسول الله (ﷺ) د ذات السلاسل سړيې مشر وټاکلو او د ده د پلار عاص بن وائل ماماگانو ته یې ولېږی.

محمد بن عبدالرحمن بن عبدالله بن حصین التميمي د ذات السلاسل سړيې په اړه چې د بلي او عذره په سیمه کې واقع شوې، وایي: د صحرا خلک شام ته کېدوال کېدل، چې رسول الله (ﷺ) عمرو بن العاص ور ولېږه، ځکه د عاص بن وائل مور د «بلي» سیمې څخه وه، نو دی یې ددې لپاره ولېږلو چې د هغوی زړونه دده په واسطه ترلاسه کړي، که څه هم هغوی د جذام په ځمکه د اوبو سره وي، چې هغې سیمې ته سلاسل ویل کېدل، نو له همدې امله دغه غزا د ذات السلاسل په نوم ونومول شوه، کله چې هغه باندې وېره خپره شوه، نو رسول الله (ﷺ) ته یې خبر ولېږی او مرسته یې ځنې وغوښتله، چې ابو عبیده بن جراح (رضي الله عنه) چې له لومړنیو مهاجرینو څخه و، ور ولېږه او لومړنیو مهاجرینو کې ابوبکر او عمر (رضي الله عنهما) هم وو او ابو عبیده (رضي الله عنه) ته یې وویل: «تاسو

او په دوو فيصله کوونکو کې یو دی و، چې هغه کیسه مشهوره ده، چې بیا وروسته معاویه (رضي الله عنه) مصر ته د تلونکي لښکر مشر وټاکلو، چې د محمد بن ابو بکر له لاس څخه یې مصر واخیست، چې هغه د علي (رضي الله عنه) لخوا د عامل په توګه لېږل شوی و، چې معاویه (رضي الله عنه) بیا دی د مصر مسؤل وټاکلو تر هغه چې ۴۳ هجري قمري کال کې وفات شو او ځینو ۴۷، ځینو ۴۸ او ځینو بیا ۵۱ هجري کال ښودلی دی، خو لومړنی قول ډېر صحیح دی.^۱

۷- معقل بن یسار (رضي الله عنه):

شهرت یې په لاندې توګه دی:

معقل بن یسار، هغه د عبدالله، هغه د معبر، هغه د حراق، هغه د لای، هغه د کعب، هغه د عبد، هغه د ثور، هغه د هذمة، هغه د لاطم، هغه د عثمان، هغه د عمرو، هغه د أد، هغه د الیاس، هغه د مضر زوی دی، چې د مزین قوم څخه او ابو عبدالله یې اسم کنیه و.

د رسول الله (ﷺ) ملګری پاتې شوی او بیعت الرضوان کې یې ګډون کړی، چې خپله له ده څخه روایت دی، چې وایي: «موږ پر دې بیعت وکړ، چې تېښته به نه کوو.» او بصره کې اوسېدی، چې بصره کې موجوده ویاله ده ته نسبت کېږي، چې نهر معقل یې بولي او همدلته بصره کې د معاویه (رضي الله عنه) د خلافت وروستي وخت کې وفات شو او ځینو ویلي چې د یزید بن معاویه په وخت کې وفات شو.

د حسن څخه روایت دی، وایي چې عبید الله بن زیاد د معقل بن یسار د هغه ناروغۍ پوښتنې ته ورغلی و چې له امله یې وفات شو، نو هغه ته معقل وویل: زه به تاته داسې حدیث ووايم، که چېرې ماته د نور ژوند هیله وای، نو ما به نه وای درته ویلای.

ما د رسول الله (ﷺ) څخه اورېدلي دی، هغه ویل: «داسې څوک نشته، چې الله تعالی دی پر ولس مسؤل ګرځولی وي، مګر دی په داسې حالت کې مړ شي، چې

خپل رعیت ته یې دوکه ورکړې وي، نو الله تعالی په دغه کس جنت حرام ګرځوي».

رسول الله (ﷺ) یمن ته د قاضي په توګه لېږلی، چې طبراني په اوسط کې د معقل بن یسار څخه روایت نقل کوي، چې وایي: «رسول الله (ﷺ) زه امر کړم، چې د خپل قوم ترمنځ فیصله وکړم»، نو ما ورته وویل: څومره ښه قضاء ده! رسول الله (ﷺ) وویل: «د دوی ترمنځ فیصله وکړه، بې شکه الله تعالی د قاضي سره دی، تر څو قصداً تحریف ونه کړي.»

۸- عقبه بن عامر (رضي الله عنه):

شهرت یې عقبه، د عامر، هغه د عبس، هغه د عمرو، هغه د عدي، هغه د عمرو، هغه د رفاعه، هغه د مودوعه، هغه د عدي، هغه د غنم، هغه د ربه، هغه د رشدان، هغه د قیس، هغه د جهینه زوی دی، د جهني قوم او د انصارو قبیلې څخه دی، چې ابو حماد یې اسم کنیه دی. په خلکو کې د قرآنکریم په تلاوت کولو کې د ښه آواز څښتن و، په نثر او نظم کې د ښه فصاحت څخه برخمن و، په فقه او میراث کې ښه پوه و، په غشي ویشتلو کې ښه زړور و او یو هغه څوک و، چې قرآنکریم یې جمع کړی دی.

ابو عشان له ده څخه روایت کوي، چې وویل: کله چې رسول الله (ﷺ) مدینې منورې ته تشریف راوړ، ما پسونه څرول، نو هغه مې پرېښودل او ده ته ورغلم، نو ورته ومې ویل: ای د الله رسوله (ﷺ)! زما بیعت قبلوې؟ هغه راته وویل: «ته څوک یې؟»، ما هغه خبر کړ، نو رسول الله (ﷺ) وویل: «نو تاته کوم بیعت خوند درکوي، د صحرايانو بیعت او که د هجرت بیعت؟» ما ورته وویل: د هجرت بیعت، نو بیا یې بیعت راسره وکړ.

او دی د معاویه بن سفیان (رضي الله عنه) له ملګرو څخه و، چې د مصر والي یې وټاکي، خو بېرته یې معزول کړ او دی همدلته اوسېدلو، چې په ۵۸ هجري کال کې همدلته وفات شو او ده به ډېره په نکریزو وهله.

اړوند د رسول الله صلی الله علیه وسلم د راز ملگری و، چې بېله حذیفه رضی الله عنه څخه به بل څوک پرې خبر نه وو. او دا ټول رسول الله صلی الله علیه وسلم ور ښوولي وو. حضرت عمر رضی الله عنه له ده څخه وپوښتل: آیا زما کارمندانو کې له منافقینو څخه یو څوک شته؟ هغه وویل: هو، یو نفر شته، عمر رضی الله عنه وویل: چې څوک دی؟ ده ورته ویل: چې زه یې نه درته ښایم، حذیفه رضی الله عنه وایي: چې بیا یې هغه کس معزول کړ، نو شاید ور ښوول شوی وي.

او عمر رضی الله عنه به داسې و، چې کله به څوک مړ شو، نو د حذیفه رضی الله عنه څخه به یې پوښتنه کوله، که چېرې به حذیفه د جنازې لمانځه ته حاضر شو، نو عمر رضی الله عنه به هم جنازې لمونځ ورباندې ادا کړ او که چېرې به حذیفه حاضر شوی نه و، نو عمر رضی الله عنه به هم نه حاضرېدی.

حذیفه رضی الله عنه د نهانوند جگړه کې موجود و، کله چې د هغه لښکر مشر نعمان بن مقرن شهید کړل شو، نو بیرغ ده واخیست او د همدان، ري او دینور فتحې دده په لاس وې او همدارنگه د جزیرې فتحه کې یې هم شتون درلود او نصیبین ته ولاړلو او هلته یې واده وکړ.

یو سړي له حذیفه رضی الله عنه څخه وپوښتل: کومه فتنه ډېره سخته ده؟ ده ورته ځواب کې وویل: چې کله پر تا خیر او شر وړاندې کړل شي، نو ته نه پوهېږې چې کوم یو باندې سپور شي.

محمد بن سیرین وایي چې د عمر رضی الله عنه تگلاره داسې وه، کله به یې چې کوم مسؤل لېږه، نو یو تړون به یې ورته لیکلو: «چې ما فلانی شخص وټاکه او په دغه شیانو مې امر کړی دی»؛ نو کله یې چې حذیفه د مدائن مسؤل وټاکه، تړون کې یې لیکلي وو: اې ولسه! د ده خبرې اورئ او پیروي یې کوئ او هغه څه ورکړئ، چې دی یې له تاسو څخه غواړي»، کله چې حذیفه رضی الله عنه ور ورسېدلو، نو تود هرکلی یې وکړ، کله چې د هغه تړون هغوی ته ولوستل شو، هغوی وویل: زموږ څخه هر هغه شی وغواړئ، چې ستا خوښه وي؛ نو ده ورته وویل: چې زه له تاسو څخه

عبدالرحمن بن عائد د عقبه بن عامر څخه روایت کوي، وایي: چې دی مسجد اقصی ته لاړ، چې لمونځ یې ادا کاوه، نو خلکو ولیدلو او ورپسې شول، خلکو ته یې وویل: څه کیسه ده؟ هغوی وویل: موږ ستا مجلس ته راغلي یو، چې کوم څه دې له رسول الله صلی الله علیه و آله څخه اورېدلي دي هغه ستا څخه واورو، نو ده ورته وویل: نو راشئ او لمونځ وکړئ، ځکه بې شکه ما له رسول الله صلی الله علیه و آله څخه اورېدلي دي، چې ویل یې: «هېڅ یو بنده نشته، چې له الله جل جلاله سره مخامخ شي، په داسې حال کې چې له الله سره یې هېڅ شریک نه وي نیولی او هېڅ ناروا وینه یې نه وي تویې کړې، مگر الله به یې په هره دروازه چې دده خوښه وي، جنت ته داخل کړي»^۱.

روایي په خپل مسند کې په خپل سند سره د عقبه بن عامر رضی الله عنه څخه روایت نقل کړی، ده وویل: چې دوو کسانو خپله دعوه رسول الله صلی الله علیه و آله ته راوړه، نو رسول الله صلی الله علیه و آله ماته وویل: «اې عقبه! ولاړ سه او د دوی دوو ترمنځ فیصله وکړه». ما وویل: اې د الله رسوله صلی الله علیه و آله! ته تر ما دې کې ډېر غوره یې، بیا یې وویل: «که څه هم همداسي ده، (خو ته یې فیصله وکړه)، نو ما ورته وویل: په څه شي یې فیصله وکړم؟ ویې ویل: «که چېرې تا فیصله وکړه او صحیح هم وه، نو ستا لپاره لس اجر وونه دي او که چېرې ستا د کوښښ سره بیا هم خطا شوې، نو ستا لپاره یو اجر دی».

۹- حذیفه بن یمان رضی الله عنه :

اصلي نوم یې حذیفه د حسل او یا حسیل زوی دی، هغه د جابر، هغه د عمرو، هغه د ربیع، هغه د جرره، هغه د حارث زوی دی او د یمان اصلي نوم بیا حسل دی، یمان یې ځکه ورته ویل چې په خپل قوم کې یې وینه تویې کړه او بیا مدینې منورې ته وتښتېدلو، چې بیا یې د انصارو قبیلې د بني اشل قوم سره تړون وکړ، نو دده قوم دی په «یمان» ونوموئ؛ ځکه د انصارو قوم سره یې تړون وکړ او اصل کې بیا د یمن څخه دی او منافقینو

خوراک غواړم، چې زه يې وخورم او د خپلې سپرلۍ (خره) لپاره واېښه غواړم، تر څو چې تاسو سره يم، بيا يې دلته استوگنه پيل کړه.

له څه وخت تېرېدو وروسته عمر رضي الله عنه ده ته ليک ولېږه، چې راشي؛ کله چې عمر رضي الله عنه ته دده د راتگ خبر راوړسېد، نو مخې ته ورته راووتلو، کله يې چې دى په هغه حالت وليد، په کوم حال چې دده څخه تللى و، نو ورته وړاندې شو، ټينگ يې ونيو او ورته وويل: ته زما ورور يې او زه ستا ورور يم. (أسد الغابة: ۱/ ۷۰۶)

دار القطني په خپل سنن کې د حارثه بن ظفر څخه روايت نقل کړی، چې يو کور د دوو وروڼو ترمنځ په شريکه و، چې بيا هغوی د کور په منځ کې يو دېوال جوړ کړ، بيا دواړه وروڼه وفات شول او هر څه يې خپلو اولادونو ته پرېښودل، وروسته د هغوی اولادونه هر يوه دا دعوه وکړه چې دا دېوال د دوی ملک دی، نه د هغه نورو.

هغوی خپله شخړه نبي کریم صلي الله عليه وسلم ته وړاندې کړه؛ نو نبي کریم صلي الله عليه وسلم حضرت حذيفه بن يمان رضي الله عنه ولېږه چې د هغوی ترمنځ پرېکړه وکړي.

حذيفه رضي الله عنه د دېوال د ملکيت پرېکړه د هغه چا په گټه وکړه چې د دېوال جوړولو نښې (د طناب تړلو ځايونه) د ده خواته نږدې وې، بيا حذيفه رضي الله عنه بېرته د رسول الله صلي الله عليه وسلم حضور ته راغی او خبر يې ورکړ؛ نو نبي کریم صلي الله عليه وسلم وفرمايل: «سم کار دې وکړ» يا يې وفرمايل: «ښه دې وکړل». [رواه الدار قطني، رقم: ۴۵۴۴]

۱۰ - عثمان بن أبي العاص رضي الله عنه:

عثمان د ابي العاص زوی، هغه د بشر زوی او هغه د عبد دهمان زوی دی، چې ثقيف قوم څخه و، چې اسم کنیه يې ابو عبدالله و.

رسول الله صلي الله عليه وسلم د طائف مسوول وټاکلو، چې د رسول الله صلي الله عليه وسلم په ټول ژوند مبارک، د ابوبکر صديق رضي الله عنه د خلافت په ټوله دوره کې او د عمر رضي الله عنه د خلافت دوو کلونو کې يې همدغه مسووليت پر غاړه و، بيا عمر رضي الله عنه معزول کړ او د

هجرت په پنځلسم کال يې بيا د عمان او بحرین مسوول وټاکه، چې کله عمان ته ورسېد؛ نو د ده ورور حکم بن ابي العاص رضي الله عنه يې بحرین ته ولېږلو او بيا «توج» ښار ته لاړ، هغه يې هم فتحه او تر خپلې ولکې لاندې راوست او د هغې واکمنه «شهرک» يې ووژله، چې دا پېښه په يوويشتم (۲۱) هجري کال کې وشوه.

زياد أعلم وايي: چې موږ ته ابو موسی د عمر رضي الله عنه د ليک سره راغی، نو په موږ يې ولوست: د الله تعالی د بنده او د مؤمنانو د امير عمر له طرفه عثمان بن ابي العاص ته! پر تا دې سلام وي، تر هغه وروسته: بې شکه ما ستا مرسته په عبدالله بن قيس وکړه، نو کله چې تاسو دوه سره مخامخ شؤ، نو عثمان به امير وي او يو د بل اطاعت کوئ. والسلام

او عثمان بن ابي العاص رضي الله عنه د عمر رضي الله عنه خلافت دوره کې يې کلونه غزاوې وکړې او عثمان رضي الله عنه به په دوبي کې غزا کوله، بيا به يې ژمی «توج» کې تېراوه او دده په لاس د «اصطخر» دويمه فتحه په ۲۷ هجري کال کې وشوه او ځينو ويلي چې «اصطخر» د عبدالله بن عامر لخوا په ۲۹ هجري کال کې وشوه، چې عثمان بن عفان رضي الله عنه ورته ۱۲ زره جريبه ځمکه جلا کړه.

عثمان بن ابي العاص په بصره کې اوسېدلو، چې د معاويه رضي الله عنه د خلافت په دور کې وفات شو.

قدردمنو لوستونکو! ځينې نور داسې روايتونه هم راغلي دي، چې په نبوي دوره کې قضاتو صحابه کرامو يادونه په کې شوې ده، مگر موږ په هغه لنډ څه بسنه کوو، کوم چې مو وړاندې ذکر کړل.

تر دغه ځای پورې په نبوي دوره کې د قضائي چارو د تنظيم بيان پای ته ورسېد، چې د تفصيل لپاره يې کولای شئ د تاريخ او ژوند ليکونو کتابونه مطالعه کړئ.

د دعوی، مدعي او مدعي عليه پېژندنه

مولوي عبدالاحد «حماد»^۱

نور يوم القيامة على يمين الرحمن و كلتا يديه يمين»^۲.
الله تعالى دې زموږ ټول قضات د همدې حديث شريف
مصدق وگرځوي (آمين).

دا چې قاضي د طرفينو د قضيې ترمنځ د قضيې حل او
فصل کوي، نو هر کله چې يو عارض عريضه کوي همدا
عارض يوه دعوی قاضي صاحب ته وړاندې کوي، قاضي
صاحب د همدې عارض دعوی په غور سره اوري که يې
شرایط برابر و بيا جريان ورکوي، نو دا چې د قاضي حضور
ته لومړی دعوی عرض کېږي او دعوی د يو شخص له
طرفه پر بل شخص کېږي او په همدې دعوی کې خپله
مطالبه ذکر کوي.

راځو دې خبرې ته چې دعوی څه ده؟ او د دعوی جانبين
څنگه معلومولی شو؟ چې کوم شخص مدعي او کوم بيا
مدعي عليه دی ترڅو د دې حديث شريف «البينة على
المدعى واليمين على من انكر» تطبيق ورباندې وکړو.

د دعوی پېژندنه:

دعوی په لغت کې د طلب په معنى راځي؛ لکه دا آيت

الحمد لاهله و الصلوة والسلام على اهلها اما بعد!

فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم، بسم الله الرحمن الرحيم
قال الله تبارك و تعالى فى القرآن العظيم «و اذا حكمتم
بين الناس ان تحكموا بالعدل»^۳.

بې له شکه چې اصلي او اساسي هدف د قضاياوو د حل او
فصل څخه د عدالت تأمین او حق حقدار ته رسول دي، نو
د يو قاضي لپاره د قضاء په منصب کې دوه اصله اړين دي
چې بايد وپې لري.

لومړی دا چې قاضي به تقوا لري او ورسره به په خپله
قضاء کې د الله تعالى رضاء غواړي، هر کله چې همدا
اصل قاضي ولري نو همدا قاضي عادل کېدای شي.

دویم دا چې په قضائي امورو به علم لري، که چېرې علم
ونه لري نو داسې قضائي حکمونه به ور څخه صادر شي
چې هغه د اسلامي شريعت خلاف وي او حق به حقدار ته
ونه رسېږي، هر قاضي کې چې کله دا دوه اصله موجود
شي ان شاء الله د رسول الله (صلی الله عليه وسلم) د
همدې قول مصداق به گرځي: «المقسطون على منابر من

۱- د سترې محکمې د قضائي تفتيش غړی

۲- [سورة النساء ۵۸]

۳- [خرجه مسلم فى الامارة باب فضيلة الامام العادل]

شریف کې «ولهم مايدعون»^۱ او په اصطلاح کې د دعوی زیات تعریفونه شوي چې لنډ تعریف یې په داسې ډول دی: د قاضي په حضور کې د یو معلوم حق طلب کول دي.

د دعوی د څلورو عناصرو څخه جوړه وي:

- ۱- طالب یا مدعي (طلب کوونکی)؛
 - ۲- مطلوب منه یا مدعي علیه (د چا څخه چې طلب کېږي)؛
 - ۳- مدعي به (د کوم حق مطالبه چې طالب د مطلوب منه څخه لري)؛
 - ۴- دعوی (هغه اقوال چې په هغه سره طالب خپل حق د مطلوب منه څخه غواړي).^۲
- کله مو چې دا عناصر ظاهراً وپېژندل کله کله به تطبیق د دې حدیث شریف «البينة على المدعي واليمين على من انكر»^۳ کې ځینې اشخاص خطاء کېدلای شي په همدې خاطر د مدعي او مدعي علیه پېژندلو ته اړتیا ده ترڅو د پورتنی حدیث شریف تطبیق موږ په آسانی سره وکړای شو.
- نو وایو هر طالب (مدعي) هغه مدعي نه دی کوم چې بینه ور څخه غوښتل کېږي، نه هم هر مطلوب منه (مدعي علیه) هغه مدعي علیه دی چې قسم ورته راجع کېږي؛ بلکې ځینې وختونه تغیر کوي چې ترمنځ یې فرق آسان او باریک دی او هغه په داسې ډول سره:
- کله چې عارض محکمې ته خپله عریضه وړاندې کړي او خپله دعوی د قاضي په حضور کې پر معروض علیه عرض کړي، د معروض علیه څخه ځواب کېږي، معروض علیه د عارض د دعوی په ځواب کې اقرار، انکار او یا هم دفع وایي، کله کله درې واړه ځوابونه یا دوه هم سره یوځای

کوي، نو که د معروض علیه ځواب اقرار وي، محکمه د مدعي علیه د اقرار هو به هو الفاظ لیکي او حکم بناء بر اقرار د مدعي علیه صادروي، په دې صورت کې عارض مدعي او معروض علیه مدعي علیه بلل کېږي او که چېرې د معروض علیه ځواب انکار وي، د انکار صورت لیکلو وروسته له مدعي څخه د حدیث مطابق بینه طلب کېږي، که هغه عاجز شي بیا د مدعي په غوښتنه همدې معروض علیه چې مدعي علیه دی قسم راجع کېږي چې دا صورت کې هم عارض مدعي او معروض علیه مدعي علیه دی او تطبیق د حدیث ورباندې کېږي او که چېرې د معروض علیه ځواب دفع وي (دفع دې ته وایي چې د مدعي دعوه له منځه وړي)، بیا برعکس د انکار صورت کېږي، یعنې عارض چې اصلاً مدعي و دلته مدعي علیه بالدفع گرځي او معروض علیه چې اصلاً مدعي علیه و، مدعي بالدفع گرځي.

اوس به د همدې معروض علیه چې مدعي بالدفع شو دفع پر اصلي مدعي چې مدعي علیه بالدفع شو عرض شي؛ اوس بیا له همدې درې ځوابونو څخه به یو وایي اقرار، انکار او دفع الدفع په اقرار سره اثبات دفعي وشو.

په انکار سره د همدې اصل مدعي علیه چې مدعي بالدفع دی بینه طلب کېږي، که عاجز شي د ده په غوښتنه قسم اصل مدعي ته راجع کېږي او که یې ځواب دفع الدفع وي اول صورت ته گرځي، بیا به د معروض علیه څخه ځواب غوښتل کېږي، که کله کله درې واړه (اقرار، انکار او دفع) سره یوځای شوي وي یا هم دوه یوځای شوي بیا هم د ذکر شوي صورتونو په مثل د هر یو ځواب لپاره ذکر شوي اجراءات ترسره کېږي.

۱- [سورت یس: ۵۷]

۲- [نظام القضاء فی الشريعة الإسلامية: ۵۰۱]

۳- [بخاري ۲۵۱۴]

في قسمة الأموال و رد الظلمات والعدل في الحكومات وهذا اختيار الطبري»

ژباړه: د امانتونو د قسم څخه څه حصه د اموالو ده او گرځول د ظلمونو او عدل دی په حکومتولي کې، نو په شرعي نظام کې خدمت کول هغه وخت د دنیا او آخرت د کامیابۍ سبب گرځي، چې ظاهراً او باطناً تقوا اختیار کړل شي، ماتحت باید د استعداد پر اساس مقرر کړل شي، نه د قرابت او انډیوالۍ پر اساس، په رسمي وختونو کې باید خپل د ریاست چارې مخته یوسو، پر ټاکلي وخت بیا د رسمیت تر ختمېدو باید دندې ته حاضر او په مفوضه دنده کې مصروف اوسو، ترڅو د ټاکل شوي معاش مستحق جوړ شو؛ د ماتحت لپاره به د غیر حاضری پلمه جوړه نه شي؛ ځکه خپل رئیس ویني چې پابندي کوي، نو دی هم پابندي کوي.

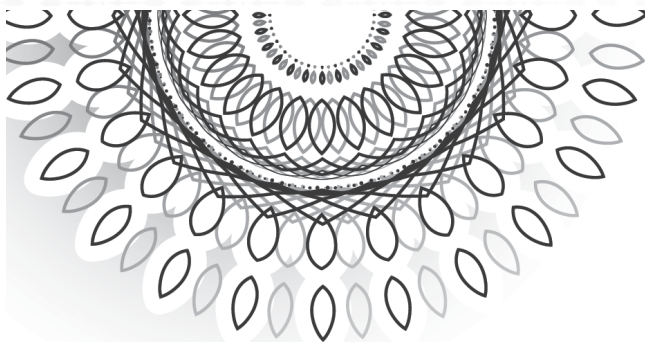
۲ - اطاعت:

د خپل آمرینو اطاعت کول د یو شرعي نظام حیاتي اصل، الهي امر دی او ټول مسلمة امت پرې مکلف دی، لکه څنگه چې سورة النساء (۵۹) آیت دغسې هدایت کوي: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ».

ژباړه: ای هغه کسانو چې ایمان لرئ حکم ومنئ، د الله (جل جلاله)، د رسول (صلی الله علیه وسلم) او د خپلو آمرینو.

نو د ټول امت دا وجیبه ده چې په هر معروف کې د خپل امیر حکم ومني او مخالفت یې ونه کړي، ځکه د شرعي لحاظه خلاف ورزي ناروا ده، پر هر مسلمان لازمه ده چې د شرعي نظام د مخالفینو مخنیوی وکړي او د بغاوت اجازه ور نه کړي، لکه څنگه چې متن د الدرالمختار وايي: «فإن تحیزوا مجتمعین حل لنا قتالهم بدأ حتی تفرق جمعهم، إذا لحکم یدار علی دلیلہ وهو الاجتماع والإمتناع»^۱. ژباړه: که بغات سره یو ځای شو، روا ده موږ ته جنگ د دوی سره تر هغه وخته چې موږ ورک کوو یو ځای والی د دوی، ځکه حکم گرځي پر دلیل باندې چې یو ځای والی د دوی دی او منع کول د دوی، نو د هر مسلمان دنده ده چې د خپل

۳ - [جلد ۲ صفحه ۴۳ مکتبه حقانیه]

د ښې حکومتدارۍ لپاره څلور لازم امور

مولوي محمد گل «صیاد»^۱

۱- امانتداري:

حکومتولي یو امانت دی، الله (جل جلاله) فرمایي: «إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا»^۲.

ژباړه: موږ امانت وړاندې کړ پر آسمانونو، ځمکو او غرونو باندې هغو د اخیستلو څخه منعه وکړه او ووبرېدل د دې امانت د اخیستلو څخه او واخیسته دغه امانت انسان په تحقیق سره دغه انسان ظلم کوونکی او ناپوه دی.

امام قرطبي په تفسیر قرطبي کې وايي، چې نسبت د ظلم کافر انسان ته دی او دا هم وايي چې عرض پر آسمانونو او نورو اختیاري او پر انسان الزامي و.

امانت که څه هم یو عام مضمون دی، خو په اسلامي نظام کې مسؤولیت یو اهم امانت دی، ځکه چې د الله (جل جلاله) او بندگانو حقوق ورسره متعلق دي، همدا راز د سورة النساء په (۵۸) آیت کې داسې هدایت دی چې: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ».

ژباړه: په تحقیق سره الله (جل جلاله) امر کوي چې تاسو امانتونه خپل اهل ته ورکړئ او کله مو چې د خلکو منځ کې پرېکړه کوله، په انصاف یې کوئ.

تفسیر قرطبي په حواله د علامه طبري لیکلي: «من الأمانة

۱ - د فراه ولایت د مراغه محکمې رئیس

۲ - [سورة الأحزاب ۷۲]

شرعي نظام سره پوره همکاري وکړي او دا خپل شرعي مکلفيت وبولي، نو د نظام لپاره به يو ښه پرمختگ شي.

۳- اعداد:

د جهادي فعاليتونو برابرول، لکه څنگه چې سورة الانفال (۶۰) آيت همداسې هدايت کوي: «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ». ژباړه: (اې مؤمنانو) د دوی (کافرانو سره د جگړې لپاره) څومره چې مو وس کېږي ځواک او جگړې ته تيار اسونه چمتو کړئ، تر څو (په دغه تياري سره) د الله دښمنان او ستاسو دښمنان ووېږوئ.

د حضرت عقبه (رضی الله عنه) څخه روايت دی وايي: «سمعت عن رسول الله (صلی الله عليه وسلم) يقول: (ستفتح عليكم ارضون ويكفيكم الله فلا يعجز أحدكم أن يلهو بأسهمه)».

ژباړه: ژر ده چې فتحه به راشي پر تاسو باندې، بس به شي ستاسو الله (جل جلاله)، نو کمزوري دې نه کړي يو ستاسو چې سات تېر نه کړي په غشي باندې، نو چې اعداد پر مسلمانانو باندې يو الهي امر شو نو هر قسم اعداد بايد وکړو، لکه په هر وخت کې معسکرات جوړول، د اسلحو زده کول، ديني او مذهبي تربيه ورکول، بهرنۍ پاليسي ښه په دقت څارل، چې هېواد مو يو وار بيا د پردو ښکار نه شي؛ لکه د تېر په څېر د عام ولس ذهن سازي کول د مخورو کسانو له لارې، د اسلامي امارت لاسته راوړنې او عام ولس ته په ښه واضح طريقه وړاندې کول چې پر خپل شرعي نظام يې پوره باور ټينگ شي او د نور پياوړي کېدو لپاره به په ښه مينه همکاري وکړي؛ همدا راز د اعداد په برخه کې د خپل هېواد د دفاع لپاره بايد عصري تکنالوژي وکارول شي، لکه د طيارو ضد اسلحې د پرمختلليو هېوادو څخه خريداري شي او يا هم دلته د دفاعي اسلحو د جوړولو هڅه وشي، ترڅو دفاعي سنگرونه پياوړي شي، تاسو وگورئ! د فلسطين غزه ښار تقريبا ۴۰ كيلومتره علاقه ده، صهيونستي يرغلگرو د امريکا د ملاتړ سره ونه شو کولای چې اشغال يې کړي، زموږ ملک يې سره د ډېر وسعت په ضرب د يوې اونۍ کې اشغال کړ، ښه خبره داده چې په سرحداتو کې په پراخه اندازه تونلونه

جوړ شي، لکه د فلسطين تونلونه چې د هر نوعه وسايطو او وسايلو وړتيا ولري چې په ښه مېړانه د خپل هېواد حفاظت وکړي، دښمن ښه وځپي او خپله محفوظ پاته شي. دغسې کارنامې د جهادي فعاليتونو کاميابه طريقې دي، همدا راز غني او مهمې اسلحې محفوظه ځايونو ته انتقال او هلته وساتل شي.

۴- عدلي او قضائي صلاحيتونه پياوړي کول:

د دې لپاره چې شرعي نظام ښه مستحکم شي، که په حکومتولۍ کې مجازات او مکافات نه وي، د ظلم او فساد کچه زياتېږي او پايله يې د نظام محوه کېدل وي؛ لکه د شوروي يرغل پر وړاندې ښه مبارزه وشوه، بېساري قربانۍ ورکړل شوې، خو عدلي ارگانونه يې کمزوري او بې واکه وو، هر چا په خپل سر ځان ته حکومت جوړ کړ، اخير يې د جهاد نوم داسې بدنام کړ چې تر اوسه يې څوک نوم نه شي اخيستی؛ په قضائي برخه کې داسې کسان گمارل چې د شخصي انتقام اخيستو کچه يې ټيټه وي.

صبر، تحمل او د خلکو سره د ښه سلوک کچه پياوړي کوي، نو ښه عدالت به قايم کړي، پر خپل خواهشاتو به فيصلې نه کوي، لکه څنگه چې دغسې ارشاد، سيدنا داؤد علی نبينا و عليه الصلاة والسلام ته په سورت ص (۲۶) آيت کې شوی دی: «يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ». ژباړه: اې داؤده! موږ گرځولی يې ته ځای ناستی په ځمکه کې، فيصله کوه د خلکو په منځ کې په انصاف سره، د خواهشاتو پيروي مه کوه، خدای مه کړه چې در څخه سمه لار ورکه نه کړي.

د قضائي او عدلي ارگانونو د لا شفافيت لپاره دا اړينه ده چې په هر وخت کې تفتيش وشي، لکه څنگه چې دغه لړۍ جريان لري.

وروستۍ هيله مې داده چې په هره برخه کې د ټولو مسؤولينو لوړ رتبه، ټيټ رتبه د کارونو، د خلکو سره د ښه سلوک، د سرمايې جاج واخيستل شي، د ښه متدينو کسانو لخوا که خدای مکره چا مسير بدل کړی و، نو مناسبې د حل لارې دې ورته وسنډول شي.

تداخل در عقوبات شرعی

نویسنده: مفتی قیام الدین «حقانی»^۱

دیگری داخل می گردد؛ بر اساس قاعده متذکره تداخل در امور ذیل قابل اتیان است:

الف- عبادات:

اول طهارات، زمان حدث با جنابت و یا جنابت با حیض جمع شود، غسل واحد برای آن دو کفایت می کند.

ثانیا- تداخل در صلاة:

۱- **تداخل تحیه مسجد و یا طواف قدوم:** به مجرد دخول مسجد، نماز فرض و یا سنن رواتب ادا شود، در آن تحیه المسجد داخل می شود، همچنان حاجی زمانی دخول مکه به ادا طواف فرضی و یا نذری بپردازد، در آن طواف قدوم داخل می شود.

۲- **تداخل در سجده السهو:** اگر نماز گذار تمام واجبات نماز را سهوا ترک نماید، بروی بیشتر از همان دو سجده نیست.

۳- **تداخل در سجده تلاوت:** قاعده است که تداخل یا در اسباب است و یا در حکم، در عبادات تداخل در اسباب اولی تر بوده و در عقوبات تداخل در حکم ضروری می باشد، در عبادات تداخل در اسباب است؛ زیرا در عبادات اگر تداخل در حکم باشد نه در سبب، حال آنکه اسباب متعدده موجب حکم نیز وجود دارد، این امر منجر به وجود سبب موجب بدون مسبب می گردد که همانا عبادت

الحمد لله وحده، والصلاة والسلام على من لا نبي بعده، نبينا محمد وعلى آله وصحبه، ومن استن بسنته واقتفى أثره إلى يوم الدين، وبعد!

مقدمه:

موضوع بحث تداخل در عقوبات شرعی است، بحث متذکره شامل یک مقدمه، چهار مطلب و نتیجه گیری می باشد که عبارت اند، محل تداخل، شروط ضروری در تداخل عقوبات، ترتیب در اقامه حدود در صورت اجتماع جرایم مختلفه، تداخل در عقوبات تعزیری و نتیجه بحث.

الف- تعریف تداخل:

تداخل در لغت عبارت است از تشابه، التباس امور و دخول بعض آن در بعض دیگر. در اصطلاح عبارت است از دخول شی در شی آخر بدون زیادت حجم و مقدار.

شرح تعریف^۲: تداخل در عقوبات با این معنی است که با وجود تکرار عمل جرمی توسط فردی بروی عقوبت واحد اجرا می گردد، که تفصیل موضوع در ادامه بحث روشن خواهد شد.

مطلب اول- محل تداخل:

قاعده فقهی است، هر گاه امران و یا امور از جنس واحد که دارای مقصد واحد باشند، یکجا جمع شوند، غالباً یک آن در

۱- نویسنده

۲: التعريفات از جرجانی (۷۶)

است، در این امر ترک احتیاط است در حالیکه در عبادات احتیاط ضروری می باشد.

بناءً فقهاء در عبادات قول به تداخل اسباب نموده اند، تا در موجودیت دلیل جمع که همانا اتحاد مجلس است، اسباب متعدد به منزلت سبب واحد شمرده شود؛ مانند خواندن مکرر آیت سجده تلاوت در مجلس واحد که این اسباب متعدد تلاوت مکرر آیت سجده سبب واحد شمرده می شود، گویا که یک مرتبه خوانده باشد؛ بناء بر خواننده بر اساس تداخل در اسباب، سجده واحد لازم می گردد، بر خلاف عقوبات که در اجرا عقوبات احتیاط نبوده بلکه احتیاط در ترک و دفع عقوبات است؛ از این رو است که در عقوبات تداخل در حکم می باشد نه در سبب؛ زیرا در اینجا عدم حکم با وجود سبب موجب، مضاف می شود به عفو، بخشش و کرم الله (جل جلاله) موصوف به کمال، سبوغ عفو و کرم می باشد.

ب- تداخل در کفارات:

۱- کفاره صوم رمضان: در صورت جماع مکرر با همسر در نهار رمضان در یوم واحد بالاتفاق تداخل است و کفاره واحد لازم می گردد، در صورت تکرار آن عمل قبل از ادا کفاره در ایام مختلف و یا در رمضانین نیز نزد امام محمد (رحمه الله) تداخل بوده و کفاره واحد لازم است، اما در نزد شیخین (رحمهما الله) در صورت فوق کفاره واحد کفایت نمی کند، ابن عابدین (رحمه الله) قول دومی را به اساس که ظاهر الروایه است قوی دانسته است.

۲- تداخل در فدیة تعلیم اطفال برای محرم: در صورت که محرم ناخن های هر دو دست و پایش را در مجلس واحد کوتاه نماید، نیز اتفاقاً تداخل است و در صورت اختلاف مجالس باز موضوع به منوال سابق نزد امام محمد و شیخین (رحمهم الله) اختلافی می باشد.

ج- تداخل در عقوبات:

۱- تداخل در جنایت بر نفس و اطراف: معمولاً جنایت بر نفس و یا اطراف از حقوق العباد می باشد؛ در حقوق

العباد تداخل نیست، مگر در صورت که شخص واحد بعد از قطع عضو بدون فاصله زمانی به قتل رسانده شود، هر دو عمل خطاء صورت گرفته باشند، که در چنین صورت و ابیلگه آن تداخل بوده، به دیت نفس بدون دیت عضو اکتفاء می شود.

۲- تداخل در جزیه: نزد امام ابوحنیفه (رحمه الله) در جزیه تداخل است، در صورت که ذمی مثلاً دو سال متوالی جزیه اش را پرداخت نه نموده باشد، از وی جزیه یک سال گرفته می شود؛ زیرا جزیه از عقوبات مالی و حقوق الله می باشد، در عقوبات که از جمله حقوق الله باشند تداخل است، نزد جمهور در جزیه تداخل نیست؛ زیرا جزیه از جمله اعواض مالی است و در اعواض مالی تداخل نیست. البته قول امام قوی و راجح می باشد، چنانکه از آداب صاحب هدایه است، که قول راجح را موخر بیان می نماید.

۳- تداخل در حدود و تعزیرات: که موضوع بحث ما است که به آن به تفصیل در مطالب بعدی پرداخته می شود.

د- تداخل در عده:

زمانی بر زن دو عده لازم گردد، آن خالی نیست از دو مرد است و یا از یک مرد در صورت دوم، مثلاً شوهر بعد از طلاق ثلاثه در حالی که زن در عده باشد، به ظن روا بودن با وی ازدواج نموده و با آن همبستر شود، سپس بین آنها تفریق شود، بالاتفاق تداخل است و در صورت که از دو مرد باشد باز خالی نیست که از دو جنس است، مثلاً متوفی عنها زوجها به شبه وطی شود، یا از جنس واحد است، مثلاً با زن مطلقه در عده آن ازدواج شود، که شوهر دومی با وی همبستر شده و سپس بین آنها تفریق صورت گیرد، در تمام صور مذکوره تداخل است و بر آن زن عده واحد است.

ه- تداخل عددین در میراث:

در حساب میراث در صورت که عددین مختلفین باهم جمع شوند که عدد اکثری با عدد اقلی ختم شود آنرا تداخل گویند، مانند: عدد ثلاثه (۳) با تسعه (۹) و یا اربعه (۴) با اثنی عشر (۱۲). و حکم اعداد متداخله آنست که در

سهام اگر چنین اعداد باشد به اکثر آن اکتفاء شده و عدد اکثری اصل مسأله قرار داده می شود، مثلاً: اگر در سهام ثلاثه با سته جمع شود، اصل مسأله سته قرار داده می شود، و در صورت که در سهام نصف با اربعه جمع شود، اربعه اصل مسأله بوده و در صورت نصف، اربعه و ثمانیه با هم جمع شوند اصل مسأله ثمانیه قرار داده می شود.^۱

مطلب دوم- شروط لازم برای تداخل در عقوبات:

شرط اول- حقوق الله است: یعنی تداخل اعم از حدود و تعزیرات در عقوبات جرایمی متصور است که از نوع حقوق الله باشد، بناء تداخل در جرایم حقوق العباد قابل تصور نیست؛ بناء عقوبت واحد کفایت می کند در صورت که مثلاً فرد، بطور مکرر مرتکب فعل زنا شده باشد و یا بطور مکرر زن اجنبی را تقبیل نموده باشد، و عقوبت واحد برای جرم مکرر آن بسنده می باشد؛ زیرا هدف از اجراء و اقامه حدود و تعزیرات در حقوق الله، انزجار و عبرت است تا فرد در آینده مرتکب چنین عمل نشود، و بعد از اقامه حد و تعزیر واحد بعد از فعل جرمی مکرر، احتمال حصول هدف فوق الذکر متصور است؛ بناء در اجراء عقوبت حد و تعزیر طور مکرر و یا برای مراتب دیگر احتمال و شبه فوت مقصود است و ممکن است که در اقامه عقوبت حد و تعزیر دوبار فائده مرتب نشود، واصل کلی است که حدود به شبهات ساقط می گردند.

بنابر اصل فوق الذکر است: اگر شخص، افراد مختلف را به کلمه واحد و یا کلمات متعدد قذف نماید و یا فرد واحد را به کلمات متعدد قذف نماید، بر وی حد قذف واحد اقامه

می شود؛ زیرا احناف حد قذف را از جمله حقوق مشترک می دانند که حق الله در آن غالب است؛ اما شوافع حد قذف را از جمله حقوق مشترک می دانند که حق العبد در آن غالب است؛ بناء در صورت فوق قائل بتعدد عقوبت اند؛ از اینرو نزد احناف اگر فرد محکوم علیه در حال اجرای حد قذف که بر آن هفتاد و نه شلاق زده شده باشد، فردی دیگر را قذف نماید همان یک شلاق (هشتادم) کفایت می کند.^۲ از امام ابی حنیفه «رحمه الله»^۳ حکایت نقل شده است که ذکر آن در این مورد خالی از فائده نیست.

روزی قاضی ابن ابی لیلی^۴ شنید که فردی دیگری را گفت: ای ابن الزانین، یعنی نسبت زنا را به پدر و مادر آن شخص نمود، قاضی بر آن فرد در مسجد دو حد اقامه نمود. این سخن که به امام ابی حنیفه «رحمه الله» رسید ایشان فرمود: تعجب است بر قاضی شهر ما که در یک مسأله مرتکب پنج اشتباه شده است:

اول- حد قذف را بدون مطالبه خصم اقامه نموده است.

دوم- در صورت مطالبه خصم نیز حد واحد اقامه می شود نه دو حد.

سوم- اگر نزد آن قاضی حدین واجب بوده باشد باید بین حدین اقلا یک و یا دو روز باید فاصله داده می شد تا اثر ضرب اول کاسته می شد.

چهارم- حد را در مسجد اقامه نموده است حالا که حد در مسجد اقامه نمی شود.

پنجم- قاضی باید در رابطه به ولدین آن شخص معلومات می نمود که در قید حیات هستند و یا خیر، در صورت

۱: السراجی فی المیراث (بحث تماثل، توافق، تداخل، تباین) از سجاوندی، تبیین الحقائق (۲۴۵/۶) از زبلی.

۲: فتح القدیر از ابن همام الحنفی (۱۰۹/۵).

۳: امام ابوحنیفه «رح» مشهورتر از آن است که به معرفی آن پردازیم.

۴: محمد بن عبد الرحمن بن ابی لیلی الانصاری الکوفی، قاضی، فقیه عالم وقاری عصری خویش در کوفه بوده است از شعبی، عطاء بن ابی رباح، حکم، نافع، عطیة العوفی، عمرو بن المرة (رحمهم الله) و غیره روایت نموده است و از پدرش روایت نه نموده است و از وی شعبه، سفیانان، زائدة، وکیع و غیره (رحمهم الله) روایت نموده اند به تاریخ ۱۴۱ و ۱۵۰ وفات نموده است. (تاریخ الاسلام ووفیات المشاهر والاعلام ۹۶۷/۳) از شمس الدین الذهبی.

حیات، آنها خصم هستند نه فرزندشان.^۱

اما در حقوق العباد در صورت تکرار جرم، عقوبت واحد کفایت نمی‌کند؛ بلکه عقوبت نیز مکرر می‌شود، مثلاً: افراد مختلف را شخصی دشنام دهد، باید در صورت ادعای ذی حق و مدعیون بر مدعی علیه عقوبت مکرر اعمال می‌شود، زیرا در حقوق العباد تداخل نیست.^۲

شرط دوم- اتحاد جنس است: یعنی در صورت که شخص از جنس واحد مرتکب جرایم متعدد شده باشد بروی عقوبت واحد اجرا می‌شود، مثلاً: فردی مکرراً مرتکب فعل زنا شده باشد بالای وی عقوبت حد واحد تطبیق می‌گردد، بدلیل که قبلاً بیان داشتیم، اما در صورت اختلاف جنس، عقوبت نیز مکرر می‌شود، مثلاً: فردی واحد مرتکب عمل زنا، سرقت، شرب خمر و قذف شده باشد در این صورت برای هر عمل جرمی، عقوبت علیحده اقامه می‌شود؛ یعنی بر جرایم مختلفه، بحسب تفاوت اهداف هر کدام از حدود، عقوبات مختلفه و مکرر اعمال می‌گردد؛ زیرا هدف از حد خمر صیانت عقول، و از حد زنا صیانت انساب و از حد قذف صیانت اعراض و از حد سرقت صیانت اموال است و هر کدام بخطاب خاص ثابت است، پس اگر در تمام جرایم فوق الذکر عقوبت حد واحد اجراء گردد، این امر منجر به تعطیل موجوبات نصوص دیگر می‌گردد.^۳

شرط سوم- تکرار جرایم قبل از اعمال مجازات است: به اصطلاح حقوقدانان (کانکور جرایم و یا تعدد جرایم) یعنی فردی یک نوع جرم را بطور مکرر انجام داده باشد و تا هنوز بروی مجازات اعمال نگردیده باشد، پس در چنین حالت عقوبت واحد بر وی کفایت می‌کند؛ از اینرو در صورت که فردی بعد از ارتکاب عمل جرمی عقوبت شده باشد و باری دیگر مرتکب عمل جرمی گردد، پس در چنین صورت بدون

شک عقوبت اولی کفایت نه نموده؛ بلکه بروی برای عمل جرمی جدیدش عقوبت دیگری از نو بر وی اعمال می‌گردد؛ زیرا هدف از تطبیق عقوبات انزجار و عبرت است، پس ارتکاب جرم بعد از عقوبت اولی دلیل است بر عدم انزجار و عبرت مجرم؛ بناء باید برای جرم جدیدش نیز عقوبت و مجازات گردد.^۴

مطلب سوم- ترتیب اقامه حدود در ارتکاب جرایم مختلفه:

بالای فردی جرم زنا، سرقت، شرب خمر، قذف و بریدن گوش شخص دیگر ثابت گردید، آغاز به اقامه قصاص در گوش می‌شود؛ زیرا آن محض حق العبد هست، سپس بعد از صحت یابی وی، بر آن حد قذف اقامه می‌شود؛ زیرا در آن شائبه حق العبدی است، و بعد از آن حاکم در اقامه حد زنا و یا سرقت اختیار دارد که هر کدام را تقدیم نماید؛ زیرا هر دو از جمله حقوق الله هستند که به نص متلو ثابت می‌باشند، و بعد در آخر حد شرب خمر اقامه می‌شود؛ زیرا ثبوت آن به وحی غیر متلو می‌باشد.

و بر حاکم است تا بعد از اقامه هر عقوبت حد، محدود را حبس نماید؛ زیرا در صورت آزاد گذاشتن امکان فرار آن است، و اگر فرار نمود پس امام سبب ضیاع حد شده است در حالیکه وی از چنین کار منع شده است.

و اگر فرد متذکره محصن (متأهل) باشد بعد از اجرای قصاص اطراف (درگوش) و اقامه حد قذف رجم می‌گردد؛ زیرا حد سرقت و شرب خمر از حقوق الله محضه می‌باشند، و اجرای رجم در مورد دو نیز بسنده بوده؛ زیرا در اجرای آن دو کدام فائده مرتب نمی‌گردد.

و هر زمانی حدود با قتل نفس جمع شوند، تنها با قصاص اکتفاء می‌شود، چنانکه از ابن مسعود نقل شده است: (إذا

۱: فتح القدیر (۳۴۰/۵) از ابن همام.

۲: ردالمحتار (۷۴/۴) از ابن عابدین.

۳: فتح القدیر (۱۰۹/۵) از ابن همام.

۴: مرجعه سابقه با همان صفحه.

قذف که در آن حق الله غالب است و به گذشت عبد ساقط نمی‌گردد.

نوع دوم- تعزیر در حقوق محضه عباد: مانند صبی، فردی دیگری را دشنام دهد؛ چون صبی به حقوق الله مکلف نیست؛ بناء اینجا صرف حق العبد باقی می‌ماند.

نوع سوم- تعزیر در حق محضه الله، مانند: تقبیل اجنبیه که در آن صرف حق الله می‌باشد نه حقوق العباد.

بناءً مناسب در تعزیرات که از جمله حقوق الله محض هستند، آنست که قول به تداخل شود، اما در تعزیرات حقوق العباد محض و یا در تعزیرات مشترک که در آن حق العبد غالب است، عدم تداخل است؛ زیرا در حقوق العباد به اساس نیاز و ضرورت عباد و اینکه هر شخص حق خویش را مطابحه می‌نماید، تداخل نمی‌باشد.^۱

نتیجه گیری:

معمولاً زمانی امران و یا امور از یک جنس که دارای هدف و مقصد واحد باشند با هم جمع شوند، غالباً در چنین حالت تداخل صورت می‌گیرد.

اکثراً و اغلباً تداخل در موضوعات مرتبط به حقوق الله، خصوصاً عقوبات حقوق الله به وجود می‌آید، هرچه موضوعات حقوق العباد قابل تداخل نمی‌باشد.

در صورت اجتماع حدود، حدود که در آنها شائبه حقوق العباد است بر سایر حدود در اجرا و تطبیق مقدم می‌باشد.

و اگر حدود با قصاص جمع شوند به اجرای قصاص اکتفا می‌شود.

اجتمع حدان احدهما القتل اتی القتل علی الآخر)^۱ ترجمه: هر زمانی دو حد با هم جمع شوند که یک آن قتل باشد به قتل اکتفا می‌شود؛ زیرا هدف از اقامه حدود زجر و عبرت برای جانی و دیگران است و این هدف با قصاص حاصل شده، و در اقامه حدود کدام فائده نمی‌باشد.^۲

مطلب چهارم- تداخل در عقوبات تعزیری:

اکثر فقهای احناف بحث تداخل در عقوبات تعزیری را در ذیل بحث تداخل در عقوبات حدود ذکر نموده اند، و چنین عنوان می‌نمایند: در عقوبات حدود تداخل است زیرا حدود از حقوق الله محسوب می‌گردند و در عقوبات جرایم مربوط به حقوق الله تداخل است، اما در عقوبات تعزیری تداخل نیست؛ زیرا تعزیرات از جمله حقوق العباد محسوب می‌گردند و در حقوق العباد تداخل نیست.^۳

اما علامه ابن عابدین «رحمه الله» در این مورد بحث منصفانه نموده است، آن می‌فرماید: تعزیرات چنانکه در حقوق العباد می‌باشد در حقوق الله و در حقوق مشترکه نیز می‌باشد که به ترتیب ذیل قابل تقسیم می‌باشند:

نوع اول- تعزیر در حقوق مشترک که در آن حق العبد غالب باشد، مثلاً: تمام کلمات، الفاظ و عبارات قذف و یا دشنام شرعاً ممنوع بوده، حقوق الله به آن تعلق می‌گیرد؛ زیرا دستور الله متعال است که می‌فرماید: (وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ)^۴

ترجمه: صدا نزنید یکدیگر را با القاب زشت (مانند یا فاسق و غیره).

پس اینجا هم حق الله هست و هم حق العبد؛ لکن به اساس نیاز و ضرورت عبد حق العبد غالب است؛ بناء به گذشت و عفو بنده عقوبت تعزیری ساقط می‌گردد، برخلاف

۱: مصنف ابن ابی شیبہ شماره حدیث (۲۸۱۲۶).

۲: فتح القدیر (۱۰۹/۵-۱۱۰) از ابن همام

۳: بدائع الصنائع (۶۵/۷) از کاسانی.

۴: الحجرات (۱۱).

۵: ردالمحتار علی الدر مختار (۷۶/۴) از ابن عابدین.

قضايا اخلاق

څېړنه او ترتيب: نصير محمد «مشال»^۱

الله ﷻ انسان له يو لږ فردي او ټولنيزو تمايلاتو او غرائزو سره خلق کړی او هېڅوک نه شي کولای چې په يوازې توگه ژوند وکړي او چارې يې پر مخ بوزي، ځکه خو انسانان تل د يو بل مرستې ته اړ دي تر څو په ټولنيزه توگه ژوند وکړي.

ددې هر څه تر څنگ انسان په خپل پيدايښت او فطرت کې د ځانځانۍ او لوړتيا حس هم لري چې هر يو هڅه کوي د ژوند په چارو کې له بل څخه لوړتيا خپله کړي او يا د يو لږ مادياتو په تر لاسه کولو کې له بل يوه څخه وړاندې شي؛ چې همدا بيا د ځينو خپل منځي شخړو او تېروتنو لامل کېږي؛ ځکه خو دوی بايد خپل سريو کړنو ته پرېښودل شي تر څو ټولنيز نظم او انساني ارزښتونه ټکني نه کړي. همدا وخت دی چې د يوه درېيم کس شتون ته اړتيا پيدا کېږي تر څو د دوی ترمنځ روغه جوړه وکړي او حقوق يې خوندي کړي.

او دا چې شخړې او ناندري د انسان فطري او ذاتي کړنې دي چې که يو واک او قوت شتون ونه لري تر څو د دوی ترمنځ پرېکړې وکړي، ټولنيز ژوند به له گډوډۍ سره مخ شي. نو د خصوماتو، شخړو او بد بينيو د حل او فصل کولو لپاره د قاضي شتون اړين او له ارزښت څخه خالي نه دی؛ ځکه خو قضاء د ټولنيز ژوند لپاره د هرې ټولنې لپاره په هر وخت کې يوه اساسي اړتيا ده.

د قضائي په ارزښت له دې وړاندې نور نه ځم، يوازې غواړم د قضاء اړوند د يوې بنسټيزه برخې (قضائي اخلاق) څېړنه وکړم، چې د قضاء سپېڅلتيا يې غوښتنه کوي او د قضائي برخې د ښه شفافيت اصول او د مراجعينو د باور

ترلاسه کولو تگلارې گڼل کېدای شي. په ياده څېړنه کې مې له کتابخانيي تگلارې گټه اخيستې او اخځليکونه يې د وخت معتبر کتابونه او ليکنې دي چې له ځان سره لاندې سرليکونه رانغاړي:

«قضاء او قاضي (پېژندنه يې)، د قاضيانو ډولونه، د قاضي اخلاقيات، اخلاقياتو ته د قضاء اړتيا، د قاضي د اخلاقياتو معيارونه»، چې لاندې يې هر يو تر څېړنه لاندې نيسو.

قضاء او قاضي:

قضاء عربي کلمه ده چې په لغت کې د پرېکړې په معنی ده. رازي وايي: «قضاء د حکم په معنی ده او جمع يې اَقْضِیَة ده چې د الله تعالی په دې قول کې ورته اشاره شوې: (وَقَضَى رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ) ۲. ۱. او په اصطلاح کې فقهاوو قضاء په بېلابېلو الفاظو تعريف کړې چې ټول يو بل ته ورته او په اخير کې همدې يوې معنی ته راگرځي چې: «فصل الخصومات وقطع المنازعات لبيان حکم الشرع وإيصال الحقوق إلى أهلها على السبيل الإلزام ممن له الولاية عليه إذا طلب منه ذلك».

يعنې قضاوت په اسلامي شريعت کې هغه عمل ته ويل کېږي چې د قاضي له لوري د شخړو د حل لپاره د شريعت حکم څرگند او د خلکو ترمنځ حقونه پر خپل ځای شي او قاضي ياد مسؤليت هغه وخت لري چې خلک ترې غوښتنه وکړي.

له پورتنی تعريف څخه څرگندېږي چې قاضي د اسلامي شريعت سره سم هغه وخت د شخړو او ناوړينونو د حل او فصل مسؤليت لري چې له ده څخه يې غوښتنه وشي، بيا نو کولای شي چې د هر هغه کړنې په تړاو شرعي پرېکړه او مخنيوی وکړي چې فردي يا ټولنيز ژوند له خطر او گډوډۍ سره مخ کوي.

د قاضيانو ډولونه:

الله ﷻ فرمايي: (وَأَقْسَطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ) ۳

۱- د سترې محکمې د بهرنيو، عامه اړيکو او مطبوعاتو رياست د قضاء کتابتون کارکوونکی

۲- [د اسراء سورت ۲۳]

۳- رازي، محمد بن أبي بکر بن عبدالقادر (۱۴۱۵)، بيروت، مختار الصحاح ۲۶۶/۱.

۴- د حجرات سورت ۹ آيت

ژباړه: او انصاف وکړئ، چې الله انصاف کوونکي خوښوي. همداسې په بل ځای کې فرمایي: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلَىٰ ءَلَا تَعْدِلُوا أَعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ)^۱

ژباړه: اې مؤمنانو! د الله لپاره پر رشتینولۍ ولاړ او د عدل شاهدان اوسئ. د کومې ډلې دښمني دې تاسې دومره را ونه پاروي چې له عدالت څخه واوړئ، عدالت وکړئ، دا له پرهېزګارۍ سره نېرېدې اړیکه لري. د الله له وېرې سره کار کوئ، هر څه چې تاسې کوئ، الله پرې پوره خبر دی. او رسول الله ﷺ فرمایي: «الْقَضَاءُ ثَلَاثَةٌ: وَاحِدٌ فِي الْجَنَّةِ، وَآثْنَانِ فِي النَّارِ، فَأَمَّا الَّذِي فِي الْجَنَّةِ: فَرَجُلٌ عَرَفَ الْحَقَّ فَقَضَىٰ بِهِ، وَرَجُلٌ عَرَفَ الْحَقَّ فَجَارَ فِي الْحُكْمِ فَهُوَ فِي النَّارِ، وَرَجُلٌ قَضَىٰ لِلنَّاسِ عَلَىٰ جَهْلٍ فَهُوَ فِي النَّارِ»^۲

ژباړه: قاضیان په درې ډوله دي، یو به یې په جنت او دوه به په دوزخ کې وي؛ هغه چې حق وپېژني او په هغه پرېکړه وکړي په جنت کې به وي او هغه چې حق وپېژني او پرېکړه ورباندې ونه کړي همداسې هغه چې خلکو ته د ناپوهۍ پر بنسټ پرېکړه وکړي په دوزخ کې به وي.

له پورتنیو دلیلونو په ډاګه کېږي چې عدل او انصاف له هغه غوره ځانګړنو څخه دي چې هر مسلمان پرې امر کړل شوی او باید خپل ځان پرې ښایسته کړي. موږ الله ﷻ او رسول الله ﷺ په عدل باندې امر کړي یو او له ظلم او تېري څخه مو منعه کوي، خو د عدالت صفت د نورو ټولو په نسبت باید په قاضي کې ډېر پیاوړی او رېښه لرونکی وي، ځکه همدې دی چې شخړې او ناوړینونه له منځه وړي نو باید په پوره معنی 'عادل وي تر څو هر چاته خپل حق په سمه توګه ورسېږي او د ظلم او تېري څخه مخنیوی وشي.

لکه څنګه چې دا سرلیک د قاضیانو ډولونو ته ځانګړی دی، د رسول الله ﷺ مخکې ذکر شوی حدیث یاد ډولونه په پوره توګه په ډاګه کوي چې د هغه په اساس قاضیان د پرېکړې له پلوه په درې ډوله وېشل شوي دي:

لومړی: هغه قاضي دی چې په خپلو پرېکړو کې له عدل څخه کار اخلي، کله چې حق ورته په ډاګه شي په هغه باندې پرېکړه هم کوي؛ داسې قاضي ته الله ﷻ د جنت ژمنه ورکړې. **دویم:** هغه قاضي دی چې حق ورته په ډاګه شي مګر پرېکړه نه ورباندې کوي بلکه ظلم او تېري کوي او د خواهشاتو پیروي کوي؛ ده سره بیا د ظلم او تېري له امله او دا چې له عدالت څخه کار نه اخلي په دوزخ باندې ژمنه ورسره شوې.

درېیم: ناپوهه او یا هغه قاضي دی چې د قضاوت وړتیا نه لري؛ دی په ناپوهۍ باندې ناسمې پرېکړې کوي او یا دا چې د قضاوت شرطونه یې نه دي پوره کړي ظلم ورڅخه کېږي، ده ته هم د دوزخ ژمنه ورکړل شوې ده.

نو دې هر څه ته په کتو باید هغه څوک چې د قضاء منصب وروسپارل شي، له هر څه وړاندې له الله تعالی څخه ووېرېږي او د حق په څرګندولو کې پوره هڅه او بیا په هغه باندې پرېکړه وکړي، تر څو له ظلم او تېري څخه مخنیوی وشي.

ابن حجر عسقلاني له حسن بصري څخه رانقلوي او وایي: «أخذ الله على الحكام أن لا يتبعوا الهوى و لا يخشوا الناس ولا يشتروا بآيات الله ثمنا قليلا، ثم قرأ: (يَدَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ) ٣، وقرأ: (وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ) ٤»^٥

ژباړه: الله تعالی په واکمنانو دا شرط اېښی چې د خپلو

۱- د مائده سورت ۸ آیت

۲- ابوداود سليمان بن الأشعث بن اسحاق بن بشير الأزدي السجستاني، (۱۳۲۳هـ)، سنن أبي داود، ۲۵۷۳، انصارية مطبعة، هند.

۳- د ص سورت ۲۶ آیت.

۴- د مائده سورت ۴۴ آیت.

۵- بخاری، ابو عبد الله محمد بن اسماعيل بخاری، الجامع المسند الصحيح المختصر من أمور رسول الله ﷺ و سننه و أيامه، المشهور

نفساني غوښتنو پيروي به نه کوي، نه به له خلکو وېرېږي او نه به د الله تعالى د آيتونو په بدل کې پيسې اخلي؛ بيا يې دا ايت ولوست: «اې داؤده! موږ ته په ځمکه کې خليفه گرځولی يې، له دې کبله ته د خلکو په منځ کې په حقه حکم وکړه او د نفسي غوښتنې پيروي مه کوه چې هغه به تا د الله له لارې څخه واړوي». او دا يې هم ولوست: «کوم خلک چې د الله له نازل کړي قانون سره سمې فيصلې ونه کړي، هماغوی کافران دي».

د قاضي اخلاقيات:

اخلاق جمع ده او مفرد يې خلق دی، چې په المحيط قاموس کې د انسان طبيعت، عادت او يا په خصلت سره معنی شوی، همدا ډول د مروت او لوړو اخلاقي ارزښتونو معنی ورکوي چې يو انسان يې پيروي کوي؛ خلق د ديني او اخلاقي اصولو پابندی ته هم وايي.^۱

او په اصطلاح کې اخلاقيات د اصولو او ارزښتونو هغه ټولګه ده چې د انسان په کړنو او چلند باندې حاکميت کوي او د هغه د رفتار حدود ټاکي، چې ښه او بد دواړه اړخونه له ځان سره لري.^۲

لکه څنګه چې اخلاقيات د انساني صفاتو يوه ټاکلې ټولګه ده چې په نفس او ذات کې تلپاتې ثبات لري او دا صفات کله په انسان کې په فطري توګه وي او کله بيا له چاپېريال، ديانت او تربيت څخه رامنځته کېږي.

انسان کولای شي چې غوره اخلاق او صفات کسب کړي او د تمرين او هڅو په دوام يې له بدو څخه د ښو په لور واړوي، چې په چلند کې يې هم بيا تاثير له ورايه ښکاري. د اخلاقياتو سمون په انسان باندې د شخصي، کورني، او ټولنيزو مسؤوليتونو له مخې اړين وي، ځکه ناسم اخلاق د ناسم چلند لامل کېږي او ناسم چلند بيا ټولنيز او فردي نظم ګډوډوي.

اخلاقياتو ته د قضاء اړتيا:

عدالت او قضاء له يو بل سره لازم او ملزوم دي، نه عدل

پرتله له قضاء او نه هم قضاء پرتله له عدل او انصاف څخه کومه معنی لري؛ ځکه قضاء ده چې په واسطه يې عدالت رامنځته کېږي او هر کله چې بيا په قضاء کې عدالت او انصاف ته پاملرنه ونه شي، خپل ارزښت په پوره توګه له لاسه ورکوي او د خلکو باور له منځه ځي او د خپلو حقونو تر لاسه کولو په موخه بيا هېڅکله د قضاء دروازه نه ټکوي. قضاء د يوه دولت له مهمو ارګانونو څخه شمېرل کېږي، ځکه دولت په ټولنه ولاړ دی او ټولنه بيا په افرادو او فرد بيا د ځان، مال او ناموس خونديتوب غواړي؛ چې دې هر څه ته په کتلو دا په ډاګه کېږي چې له قضاء پرته هېڅ ټولنه د امن او استقرار خوند نه شي ځکلی.

نو قضاوت يو قدرمن کسب دی چې د هرې انساني ټولنې لپاره اړين دی او خلک هم د قاضي د پرېکړې، هيبت او صلاحيت په اساس د قدر په سترګه ورته ګوري؛ ځکه همدا قاضيان دي چې د خپلو قطعي او غوښتنه پرېکړو په اساس د انسانانو حقوق، مالونه، عزت، ناموس او اساسي ارزښتونه خوندي کوي.

د قضاء دې ټول ارزښت ته په کتلو بايد ووايو چې د انساني حقونو، آزادۍ، باور، خونديتوب او د ټولنيز ژوند ساتلو په خاطر قاضي بايد د ځانګړې وړتيا له درلودلو سره سره د داسې صفتونو او اخلاقياتو څخه برخمن وي چې دده له شان سره ښايي؛ تر څو عدالت تأمين او د دعوی د دواړو اړخونو ډاډ او باور تر لاسه کړي.

د قاضي اخلاقي معيارونه:

د قاضي اخلاقيات له دوو اړخونو څخه څېړل کېدای شي، چې يوه يې هغه کمزورې او ناسمه برخه ده چې قاضيان بايد په پوره توګه لرې والی ور څخه غوره کړي؛ دا برخه په عامه توګه د قاضي هغه چلند کېدای شي چې د فساد او بې عدالتۍ لامل کېږي.

دويمه برخه بيا د قاضيانو هغه چلند دی چې عموماً له هغه ارزښتونو سره تړاو لري کوم چې د عدالت په تأمين او

ب صحيح البخاری، ۷۸۰۵، خپرندوی: دار ابن کثیر.

۱- فیروز آبادي، القاموس المحيط، ص ۸۱۲.

۲- مسفر بن علي القحطاني، بحث حول أخلاقيات المهنة، ص ۶.

کولو، يا د شهرت د ترلاسه کولو څخه مخنيوی وکړي. هغه باید هڅه وکړي چې خپل احساسات کنټرول کړي او د خپل ځان او نورو ترمنځ د انصاف پر بنسټ چلند وکړي. همدارنګه، دا د قاضي حق نه دی چې د خپل تصمیم نیولو پر مهال د ځان یا د نورو د خوښې مطابق چلند وکړي؛ بلکې باید یوازې د هغه لارو چارو پر اساس پرېکړه وکړي چې هغه یې د حق په توګه مناسب ګڼي.^۲

پاکوالی:

پاکوالی که په مادي معنی 'وي يا معنوي، هغه مهم ارزښت دی چې خلک یې په پراخه کچه کاروي. پاکوالی د قاضي ځانګړتیا ده چې د بې پرېتوب، امانت او روڼتیا له امله ستایل کېدای شي او د خلکو د باور ترلاسه کولو لپاره ضروري ګڼل کېږي.

د عدالت په ترلاسه کولو کې یوازې خپل وجدان ته پاکوالی بسنه نه کوي؛ بلکې اړتیا ده چې خلک هم د عدالت احساس وکړي او قاضي د صداقت او عدالت په روحیه باندې خپله دنده سرته ورسوي تر څو د شفافیت درک وکړي او د فساد د خپرېدو مخه ونيسي. قاضي باید د هر شک پرته خپلې دندې ته ځان وقف کړي. د ده چلند باید د څارنې او دقت پرته نه وي، ترڅو یې په پرېکړو خلک شکمن نه شي.^۳

احتیاط او پاملرنه:

احتیاط د قضائي مفهوم د ژورتیا لپاره یو بنسټیز اصل دی او د قاضي لپاره اړینه ده چې خپلې دندې په ښه توګه ترسره کړي ترڅو انصاف ترلاسه کولو ته ورسېږي. دا کار د قاضي لپاره یو مهم رول لري چې د شواهدو په رسولو کې د احتیاط اصول رعایت کړي. چې دا احتیاطي اصول په لاندې ډول دي:

۱- د ټولنې له قواعدو او ارزښتونو څخه ځان نه جلا کول: قاضي په هغه ټولنه کې ژوند کوي چې د خلکو پر چارو حاکمیت لري؛ نو له همدې امله لازمه ده چې د

د قضائي چارو په خپلواکه توګه ترسره کولو کې رول لري. دلته یوازې د همدې دویم ډول په تړاو چې غوره او سم اخلاقيات دي، خبرې کوو:

خپلواکي:

د قضاء او قاضي خپلواکي دوه یو بل بشپړوونکي مفاهیم دي، چې د عدالت د تأمین او د خلکو د باور ترلاسه کولو لپاره ضروري دي. د عدالت تأمین د دې له لارې کېږي چې د قضیې د دواړو اړخونو امنیت او د دعوي عادلانه حل تضمین شي چې د دې خپلواکۍ تحقق یوازې په هغه صورت کې ممکن دی چې قوانین د قضائیه قوې خپلواکي د اجرائیه او مقننه قواوو څخه جلا وساتي.

د قاضي د خپلواکۍ اصلي سرچینه د هغه وجدان او د قانوني پېښو درک دی، چې پرېکړه یې پرته له بهرنیو فشارونو کوي.

د خپلواکۍ د اصل عملي تطبیق د قاضي لخوا د خپلې دندې ترسره کول دي، چې د پېښو او مناسبو قانوني دلایلو په مسلکي درک سره پرېکړې کوي، پرته له دې چې کوم بهرنی اغېز، فشار، ګواښ، یا مستقیم او غیر مستقیم مداخله د هر چا له خوا او د هر ډول علت له مخې پرې اغېز وکړي.^۱

بې طرفي او بې پرېتوب:

بې طرفي هغه حالت دی چې د قاضي داخلي پاکوالی څرګندوي. دا حالت د هغه چمتووالي ته اشاره کوي چې خپلې دندې ته د پخوانیو اندونو او احساساتو پرته اوږه ورکړي او د منطقي تحلیل لپاره تیار وي، وړاندې له دې چې پرېکړه وکړي. دا چمتووالی قاضي ته اجازه ورکوي چې له هر ډول تعصب پرته قضیې ته ننوځي او د متضادو خواوو ترمنځ هر ډول تضادونو ته د منصفانه دریځ څخه نظر وکړي.

قاضي مکلف دی چې د قضیې په اړه په بې طرفۍ سره چلند وکړي او د خپل شخصي میلان، د ګټو د خوندي

۱ اخلاقيات القاضي في تحقيق القضاء.

۲ اخلاقيات القاضي في تحقيق القضاء.

۳ اخلاقيات القاضي في تحقيق القضاء.

ټولنې شرایط درک کړي او د هغې ستونزې او ځانګړتیاوې وپېژني، ځکه چې قاضي درې ځانګړنې (د قضاوت ځانګړنه، د عام کارمند او مسوول ځانګړنه او د ټولنې د عام وګړیتوب ځانګړنه) لري چې په متوازن ډول تل ورسره ملګرې وي.

۲- یو لږ ځانګړي محدودیتونه په پام کې نیول: قاضي د خپل مسوولیت او قضاوت ترڅنګ دا حق هم لري چې د بل هر عادي وګړي په توګه خپل شخصي ژوند ته رسېدنه وکړي؛ خو له دې سره سره باید د خپلې دندې حیثیت وساتي او د خلکو باور پر ځان باندې ټکنی نه کړي؛ ځکه چې دندې په دولت کې ده ته ځانګړی ځای او نوم ورکړی چې له امله یې د خلکو تر څار او پاملرنې لاندې راځي، له همدې امله قاضي ته نه ښايي چې داسې مجلسونو ته ولاړ شي کوم چې د ژورو اړیکو د رامنځته کېدو لامل کېږي او د قضاوت له کرامت سره په ټکر کې وي.

۳- کورني او ټولنیز ژوند ته پام کول: قاضي حق لري چې په کورني او ټولنیز ژوند کې د نورو په څېر له هر ډول خوندونو او راحتونو څخه برخمن وي او یو عادي ژوند ولري؛ خو دا د نه هېروي چې هر هغه شخصي، مذهبي او سیاسي نظرونه چې خلک په شک کې اچوي او یا یې باور ټکنی کوي په پوره توګه دې ډډه ورڅخه وکړي.

۴- په قضائي پرېکړو باندې اخلاقي مکلفیتونه: قاضي باید له دې ډډه وکړي چې د نورو کسانو د صادر شوو قضائي پرېکړو په اړه داسې تبصره وکړي چې علمي اهداف ونه لري یا د هغې محکمې د ارزښت کمولو لامل شي چې پرېکړه یې کړې ده. له بلې خوا قاضي باید حتی د خپلې صادرې شوې پرېکړې د خپرولو لپاره د ځان د تبلیغ په موخه کار وانهخلي. په مقابل کې دا طبیعي ده چې اړوندې چارواکې د هر هغه چا په وړاندې اقدام وکړي چې د قاضي په وړاندې د هغه د صادر شوو پرېکړو له امله ناوړه څرګندونې کوي.

۵- د عزت او شخصیت ساتنه: قاضي ته پکار ده چې خپل چلند او رویه داسې وساتي چې د عدالت په مانۍ کې دننه او بهر د هغه عزت او وقار خوندي کړي.

۱ اخلاقیات القاضي في تحقیق القضاء.

۶- مسلکي اړتیاوې: قاضي باید په اقامه شوې دعوې کې د یوه لوري د قانوني موقف د پیاوړتیا هڅه ونه کړي او نه له وکیلانو سره د ملاقات پر مهال د یو لوري د غوره والي یا جانبدارۍ انګېرنه رامنځته کړي. قاضي باید د خپلو شخصي شتمنیو په اړه تصمیم ونه نیسي، نه هم قانوني پوښتنې ځواب کړي.

۷- هغه فعالیتونه چې قاضي یې د ترسره کولو اجازه لري: قاضي کولای شي د قانون او قضائي تنظیم چارو پورې اړوند فعالیتونه ترسره کړي، لکه لیکل، تدریس، او په بیلابیلو عدالتي چارو کې برخه اخیستل، البته دا باید په ځانګړو شرایطو کې د ځانګړې اجازې له ترلاسه کولو وروسته وي.

۸- د بحثونو او مشورو پټه ساتنه: قاضي باید د مشورو حرمت وساتي او د جزائي تحقیقاتو یا نورو هغو مسایلو د محرمت ساتنه وکړي چې قانون یې غوښتنه کوي.^۱

ادبي زړورتیا:

ادبي زړورتیا د هغو اصولو له ډلې څخه ده چې د هر فرد او بیا د قاضي لپاره ډېره اړینه ده، ترڅو هغه ته د خپل کار د ترسره کولو لپاره واک او وړتیا ورکړي، لکه څنګه چې قانون ورته اجازه ورکوي. دا د قاضي له مهمو ځانګړتیاوو څخه شمېرل کېږي چې د ستونزو او هسکو ټیټو سره مخامخ کېدل ورسره تړلي دي. د ادبي زړورتیا اړوند ځینې مهمې ځانګړتیاوې دا دي:

۱- د ضمیر او عقل ځواک: قاضي ممکن په داسې حالت کې وي چې له یوې بلې ستونزې سره مخامخ وي. ممکن د هغه لپاره د ناهیلۍ حالت رامنځته شي، چې بېلابېل لاملونه لري، د مثال په توګه د ځانګړو کلتوري اړخونو له مخې په ټولنه کې شخصي اړیکې د فعالیتونو د خنډ په توګه رابرسېره کېدای شي، یا د پیسو د ځواک، سیاسي نفوذ، او ډلو ټپلو د فشار د مختلفو عواملو سره مخامخ کېدل، چې دا ټول د قاضي پر پرېکړه اغېز کولی شي؛ ځکه باید له پوره هوښیارۍ او ځیرکتیا څخه ګټه واخلي.

۲- په ځان باور او د حق په څرګندولو کې له دوه زړیتوب ډډه کول: قاضي باید زړور وي، دریځونه په جدیت سره

هڅه ونه کړي چې د ځان بڼودنې او لوړتيا لپاره د قضاوت له صفت څخه استفاده وکړي، ځکه د خپلو شخصي معاملو د ترسره کولو لپاره له خپل مقام څخه ناوړه گټه اخيستل شمېرل کېږي چې دا د قضاء او قاضي مقام تر پوښتنې لاندې راولي.

۴- د کورنۍ غړي او دوستان هم د عاجزۍ په مفهوم پوهول: قاضي بايد اجازه ورنه کړي چې د هغه د کورنۍ غړي او يا نور نږدې کسان د ده له مقام څخه د شخصي گټو لپاره ناوړه گټه پورته کړي.^۱

ريښتينولي او ژمنتيا:

له رښتينولۍ، عزت، امانت، کرامت، روښتيا، او صداقت سره چلند خورا ژورې معناوې لري او د قاضي مقام د خلکو د پام وړ گرځوي او قضائي نظام د دوی د هيلو ځای جوړوي. قاضي بايد هغه ژمنې عملي کړي چې په لوړه (قسم) کې يې کوي او د حقيقت په لټه کې له تېروتنې او مبالغې څخه د ډډه کوي، چې همدا هر څه د رښتينولۍ نښې گڼل کېږي.^۱

وړتيا او فعاليت:

که د قاضي وړتيا د هغه له فعاليت او لازمو عملي کړنو سره يوځای نه شي، نو پورته اصول بې گټې دي. د قضائي کار د بشپړولو لپاره د نه سترې کېدونکي فعاليت او عملي کړنو اړتيا ده. دا د قاضي لپاره اړينه ده چې د قضائي دندو د ترسره کولو لپاره تل چمتو او فعال وي.

قضائي وړتيا دا ايجابوي چې قاضي بايد کافي علم، پوهه او مناسبه وړتيا ولري ترڅو خپلې دندې په غوره توگه ترسره کړي. د قانوني اصولو او عملي ځيرکۍ ژوره پوهه د قضاوت د دندې د مؤثره ترسره کولو لپاره اړينه ده.

د دې ترڅنگ، فعاليت او له ستونزو سره د مقابلې صبر د قاضي د کار د برياليتوب لپاره خورا مهم دي، په ځانگړې توگه کله چې د بې غورۍ خطر موجود وي. همدا ډول فعاليت د قضاوت لپاره اساسي دی او دا بايد د احکامو په صادرولو کې له پامه ونه غورځول شي.^۲

فيصله کړي او د پرېکړو په کولو کې ترديد او وېره ونه لري. هغه بايد د خپل نفس او احساس د ځواکمنتيا له لارې ځان ته ډاډ ورکړي، نه د خپلو کمزورتياوو پر اساس. د لويو پرېکړو پر وخت بايد غټو او متخصص علماوو او پوهانو ته مراجعه وکړي، تر څو په خپله پرېکړه کې هم ډاډمن او له وېرې څخه خوندي شي.

۳- په زړورتيا سره مقابله: له ستونزې څخه د خلاصون لپاره يواځې دا حل نه دی چې قاضي د قضيبې له خپرلو څخه ډډه وکړي او د ځان د معذور گڼلو غوښتنه وکړي، که څه هم دا لارې په قانون کې شته. دا لارې په حقيقت کې د هغو کسانو لپاره دي چې د کوم جدي دليل له امله د ستونزې احساس کوي، نه د هغو کسانو لپاره چې د دعوي د يوې خوا د نفوذ له امله د موضوع له خپرلو وېره لري. سم حل په دې کې نه دی چې له قضيبې څخه وتښتي او قضيه بل قاضي ته وسپاري، بلکې حل په دې کې دی چې د زړورتيا او ادبي جرئت په اساس د حق په خاطر مقابله وشي.

عاجزي:

عاجزي د قاضي لپاره يوه اساسي ځانگړتيا ده، چې بايد په ساده توگه يې د ځان ښکلا جوړه کړي. د عاجزۍ په واسطه قاضي د خلکو په نظر کې ښه انسان راځي او د دوی د باور او ډاډ سبب گرځي، چې له دې امله بيا د قضاء په برخه کې هم باور ورباندې کوي. د عاجزۍ ځينې شکونه عبارت دي له:

۱- د لوړتيا، هر ډول تکلف، غرور او ریا نه ځان ساتل: عاجزي او سادگي د اخلاقو ښې ځانگړتياوې دي چې بايد د انسان د فطرت برخه وي.

۲- سکون: سکون د عاجزۍ يوه بڼه ده چې قاضي بايد د غوسې پر وخت ځان کنټرول او له هغو احساساتو چې د عدالت په لاسته راوړلو کې خنډ گرځي، ځان وساتي.

۳- علمي عاجزي: عاجزي په مختلفو حالاتو کې څرگندېږي. قاضي بايد په ورځني ژوند کې او په ټولنه کې

۱ - أخلاقيات القاضي في تحقيق القضاء.

۲ - أخلاقيات القاضي في تحقيق القضاء.

د قضاء اهميت او فضيلت

ليکوال: مفتي محمد نبي «الميداني»^۱

د قضاء اهميت او فضيلت:

ځينې علماء کرام د قضاء دومره غيبت او بدي بيانوي چې له امله يې ډېر اهل کار، نېک او تقوادره علماء قضاء کولو ته زړه نه ښه کوي، آن که چاته د قضاء دا سپېڅلې دنده ور سپارله شوې وي هغه ته هم په بده سترگه گوري او ټول هغه وعيدونه چې د ظالم او جاهل قاضي په هکله راغلي په هر قاضي يې پلي کوي، چې دا يوه ستره تېروتنه او غلطي ده، بلکې د خلکو ترمنځ په حق پرېکړه کول د انبياء (عليهم الصلوة والسلام) له دندو څخه يوه ستره دنده ده، الله (جل جلاله) په قرآن کریم کې داسې فرمايي:

{وَإِنْ حَكَمْتَ فَأَحْكُم بَيْنَهُم بِالْقِسْطِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ} ^۲
ژباړه: او که حکم دې کاوه؛ نو د دوی په منځ کې په عدل حکم کوه، بېشکه الله (جل جلاله) عدل کوونکي خوښوي.

الله سبحانه وتعالى په بل ځای کې فرمايي:
{إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرَةَ فِيهَا هُدًى وَتُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ} ^۳
ژباړه: بېشکه موږ تورات نازل کړې و، په هغه کې لارښوونه او رڼا وه چې انبياوو به فيصلې پرې کولې.

رسول الله (صلی الله علیه وسلم) قضاء د هغه علم نتیجه گنلې چې باید غېږه پرې وشي:

عن ابن مسعود قال: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ: رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَسَلَّطَ عَلَى هَلَكْتِهِ

فِي الْحَقِّ، وَرَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ الْحِكْمَةَ فَهُوَ يَقْضِي بِهَا وَيَعْلَمُهَا ^۴.
ژباړه: له عبدالله بن مسعود (رضي الله عنه) څخه روايت دی چې رسول الله (ﷺ) وفرمايل: غېږه نشته مگر په دوه شيانو کې: يو هغه سړی دی چې الله (جل جلاله) مال ورکړی وي او دی يې د حق په مصرفولو مسلط کړل شوی وي، دوهم هغه سړی دی چې (الله جل جلاله) علم ورکړی وي، چې فيصلې پرې کوي او نورو خلکو ته يې ښوونه کوي.

قضاء د الله (ﷻ) د رحمت د سيوري ذريعه ده:

په اسلامي نظام کې د مسلمانانو ترمنځ په عدل سره قضاء کول د الهي رحمت سيوری بلل شوی دی، رسول الله (صلی الله علیه وسلم) په دې اړه داسې فرمايلي دي:
وَفِي حَدِيثٍ زَاهٍ: قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ الْمُقْسِطِينَ عِنْدَ اللَّهِ عَلَى مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ، عَنْ يَمِينِ الرَّحْمَنِ عَزَّ وَجَلَّ، وَكُلُّتَا يَدَيْهِ يَمِينٌ، الَّذِينَ يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وَأَهْلِيهِمْ وَمَا وَلُّوا» ^۵.

ژباړه: د زهير (رضي الله عنه) په حديث کې راغلي دي چې رسول الله (صلی الله علیه وسلم) فرمايلي دي: بېشکه عدل کوونکي به د الله (ﷻ) په نزد، د الله (ﷻ) په راسته خوا کې په نوراني منبرونو وي او دواړه لوري يې راسته خواوې دي، هغه چې عدل يې کړی وي په فيصلو، اهل او هغه څه کې چې ورسپارل شوي وي.

او په بل حديث کې بيا داسې فرمايي:
عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَتَدْرُونَ مَنْ السَّابِقُونَ إِلَى ظِلِّ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ « قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: « الَّذِينَ إِذَا أُعْطُوا الْحَقَّ قَبِلُوهُ وَإِذَا سُئِلُوا بِدَلْوِهِ، وَحُكِّمَهُمُ لِلنَّاسِ كَحُكْمِهِمْ لَأَنْفُسِهِمْ وَأَهْلِيهِمْ ^۶.

۱ - د علومو اکاډمي، اسلامي بانکدارۍ، معاصرو عيني مسائلو ډيپارټمنټ آمر.

۲ - [المائدة: ۴۲]

۳ - [المائدة: ۴۴]

۴ - رواه البخاري ۷۳.

۵ - رواه مسلم في صحيحه ۱۸.

۶ - شعب الإيمان (۱۳/ ۴۶۷)، مسند أحمد (۴۰/ ۴۴۰).

ژباړه: سره چې د الله تعالى مرسته وي هغه به هرومرو هدف ته رسېږي، په دې اړه رسول الله (صلى الله عليه وسلم) داسې فرمايلي دي:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ اللَّهَ مَعَ الْقَاضِي مَا لَمْ يَجْرَ، فَإِذَا جَارَ وَكَلَّهُ إِلَى نَفْسِهِ ٢.

ژباړه: له عبدالله بن أبي أوفى (رضي الله عنه) څخه روايت دی چې رسول الله (صلى الله عليه وسلم) وفرمايل: بهشکه الله (جل جلاله) له قاضي سره وي (مرسته ورسره کوي) ترڅو يې چې ظلم نه وي کړی، کله يې چې ظلم وکړ؛ نو الله (جل جلاله) يې د ده نفس ته سپاري.

په يو بل حديث کې بيا داسې فرمايي: عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ سَأَلَ الْقَضَاءَ وَكَلَّ إِلَى نَفْسِهِ، وَمَنْ أُجْبِرَ عَلَيْهِ يُنْزِلُ اللَّهُ عَلَيْهِ مَلَكًا فَيَسُدُّهُ ٤.

ژباړه: له انس بن مالک (رضي الله عنه) څخه روايت دی چې رسول الله (صلى الله عليه وسلم) وفرمايل: څوک چې د قضاء غوښتنه وکړي؛ نو د ده نفس ته به وسپارل شي او هغه څوک چې پرې مجبور کړل شي؛ الله (جل جلاله) به داسې ملائکه پرې نازله کړي چې په حق به يې ثابت گرځوي.

په قضاء کې عدل مطلوب دی:

هر شی خپل اهداف او موخې لري، د قضاء له بنسټيزو موخو څخه عدل دی، په دې اړه رسول الله (صلى الله عليه وسلم) داسې فرمايلي دي:

عن أبي هريرة، عن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: مَنْ طَلَبَ قَضَاءَ الْمُسْلِمِينَ حَتَّى يَنَالَهُ، ثُمَّ غَلَبَ عَدْلُهُ جَوْرَهُ فَلَهُ الْجَنَّةُ، وَمَنْ غَلَبَ جَوْرَهُ عَدْلُهُ فَلَهُ النَّارُ ٥.

ژباړه: له ابوهريره (رضي الله عنه) څخه روايت دی چې

ژباړه: له عائشې (رضي الله عنها) څخه روايت دی چې رسول الله (صلى الله عليه وسلم) وفرمايل: آيا تاسو پوهېږئ چې د قيامت په ورځ د الله (جل جلاله) د رحمت سيوري ته څوک مخکې دي؟ هغوی وويل: الله او رسول يې ښه پوهېږي، رسول الله (صلى الله عليه وسلم) وويل: چې کله حق ورکړل شي قبول يې کړي او کله چې د حق پوښتنه ترې وشي مصرف يې کړي او د خلکو لپاره يې فيصله داسې وي لکه د خپل ځان او کورنۍ لپاره فيصله.

قضاء ستر عبادت دی:

د مسلمانانو ترمنځ په عدل سره قضاء کول ستر عبادت او لوی اجر لري، زموږ د دين علماوو د قضاء ډېر فضائل بيان کړي دي، چې ځينې يې په لنډه توگه ليکو:

عَنِ الْحَجَّاجِ بْنِ أَرْطَاةٍ، أَنَّ ابْنَ مَسْعُودٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَانَ يَقُولُ: لَأَنْ أَقْضِيَ يَوْمًا، وَأُوَافِقَ فِيهِ الْحَقَّ وَالْعَدْلَ، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ غَزْوِ سَنَةٍ أَوْ قَالَ: مِائَةِ يَوْمٍ ١.

ژباړه: له حجاج بن ارطاة (رحمه الله تعالى) څخه روايت دی چې عبدالله بن مسعود (رضي الله عنه) به ويل: چې يوه ورځ قضاء وکړم، حق او عدل ته پکې ورسېږم دا راته له يوه کال غزوې/ غزا کولو څخه غوره ده او يا يې وويل: له سلو ورځو غزوې څخه.

عَنْ مَسْرُوقٍ، قَالَ: لَأَنْ أَقْضِيَ يَوْمًا بِعَدْلٍ وَحَقٍّ، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُغْزَوْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ سَنَةً ٢.

ژباړه: له مسروق (رضي الله عنه) څخه روايت دی چې ويل يې: چې يوه ورځ په حق او عدل سره قضاء وکړم دا راته غوره ده له دې څخه چې د الله (جل جلاله) په لاره کې يو کال غزا وکړم.

له قاضي سره د الله (جل جلاله) مرسته:

له عادل قاضي سره تل د الله (صلى الله عليه وسلم) مرسته وي او له چا

١ - السنن الكبرى للبيهقي (١٠/١٥٢).

٢ - سراج الملوك (ص: ٣٤).

٣ - سنن ابن ماجه (٣/٤١٠).

٤ - سنن الترمذي (٢/٦)، د حديث شمېره: (١٣٢٣).

٥ - سنن أبي داود (٥/٤٢٩)، د حديث شمېره: (٣٥٧٥).

رسول الله (ﷺ) وفرمايل: څوك چې د مسلمانانو قضاء طلب كړي تر دې چې ورته ورسېږي، بيا يې عدل په ظلم باندې غالب شي؛ نو د ده لپاره به جنت وي او هغه چې ظلم يې په عدل باندې غالب شي؛ نو د هغه لپاره به د دوزخ اور وي.

په بل حديث كې بيا داسې فرمايي:

عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْيَمَنِ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، تَبْعَنِي وَأَنَا شَابٌّ أَقْضِي بَيْنَهُمْ، وَلَا أُدْرِي مَا الْقَضَاءُ؟ قَالَ: فَضْرَبَ بِيَدِهِ فِي صَدْرِي، ثُمَّ قَالَ: «اللَّهُمَّ اهْدِ قَلْبَهُ، وَتَبَّتْ لِسَانَهُ» قَالَ: فَمَا شَكَّكَتُ بَعْدَ فِي قَضَاءٍ بَيْنَ اثْنَيْنِ^۱.

ژباړه: له علي (رضي الله عنه) څخه روايت دی چې رسول الله (ﷺ) يمن ته ولېږلم، ما وويل: اې د الله رسوله! تاسو ما لېږئ چې د خلكو ترمنځ قضاء وكړم او حال دا چې زه ځوان يم او د قضاء په چارو نه پوهېږم؟ علي (رضي الله عنه) وايي: رسول الله (ﷺ) په خپل مبارك لاس په سينه كې ووهلم بيا يې وويل: خدايه! زړه ته يې لارښوونه وكړې او ژبه يې ثابته كړې، علي (رضي الله عنه) وايي: له دې وروسته مې د دوه كسانو ترمنځ په فيصله كې شك پيدا نه شو.

د عبدالله بن مسعود رضي الله عنه وينا:

مشهور فقيه صحابي عبدالله بن مسعود (رضي الله عنه) د قضاء د اهميت اړوند داسې فرمايلي دي:

وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ لَأَنْ أَقْضِيَ يَوْمًا بِالْحَقِّ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ عِبَادَةِ سَبْعِينَ عَامًا، وَمُرَادُهُ أَنَّهُ إِذْ قَضَى يَوْمًا بِالْحَقِّ كَانَ أَفْضَلَ مِنْ عِبَادَةِ سَبْعِينَ سَنَةً فَلِذَلِكَ كَانَ الْعَدْلُ بَيْنَ النَّاسِ مِنْ أَفْضَلِ أَعْمَالِ الْبِرِّ وَأَعْلَى دَرَجَاتِ الْأَجْرِ^۲.

ژباړه: عبدالله بن مسعود (رضي الله عنه) فرمايلي دي: چې يوه ورځ په حقه قضاء وكړم دا راته له اويا كاله عبادت غوره ده، د عبدالله بن مسعود (رضي الله عنه) موخه همدا وه

چې يوه ورځ په حق باندې قضاء كول له اويا كالو عبادت څخه غوره عمل دی، له همدې كبله د خلكو ترمنځ عدل كول د نېكۍ له غوره اعمالو او لوړو درجو اجر څخه دی.

د تخويف حديثونو په اړه:

په احاديثو كې د قضاء اړوند ځينې وعيدونه او تخويفي ويناوې هم شوې؛ دا چې له دې وعيدونو كوم ډول قضاء او قاضي مراد دي په لاندې ټكو كې يې را نغاړو:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ وَلِيَ الْقَضَاءَ، أَوْ جُعِلَ قَاضِيًا بَيْنَ النَّاسِ فَقَدْ ذُبِحَ بِغَيْرِ سَكِينٍ^۳.

ژباړه: له ابوهريرة (رضي الله عنه) څخه روايت دی چې رسول الله (ﷺ) وفرمايل: چاته چې قضاء وسپارل شي يا د خلكو ترمنځ قاضي وگرځول شي، نو بېشكه چې بې له جرې څخه حلال (ذبحه) شو.

امام طرابلسي الحنفي په معين الحكام كې د دې حديث په اړه ليكي:

وَقَالَ بَعْضُ أَهْلِ الْعِلْمِ: هَذَا الْحَدِيثُ دَلِيلٌ عَلَى شَرَفِ الْقَضَاءِ وَعَظِيمِ مَنَرَلَتِهِ، وَأَنَّ الْمُتَوَلَّى لَهُ مُجَاهِدٌ لِنَفْسِهِ وَهَوَاهُ. وَهُوَ دَلِيلٌ عَلَى فَضِيلَةِ مَنْ قَضَى بِالْحَقِّ إِذْ جَعَلَهُ ذَبِيحَ الْحَقِّ امْتِحَانًا لِعَظَمَتِهِ لِمَنْ تَوَلَّى الْقَضَاءَ امْتِحَانًا.... وَقَدْ وَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ وَمُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ وَمَعْقِلَ بْنَ يَسَارٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ الْقَضَاءَ فَنِعْمَ الذَّابِحُ وَنِعْمَ الْمَذْبُوحُونَ^۴.

ژباړه: ځينې علماء وايي: په دې حديث كې د قضاء د شرف او سترې مرتبې په اړه ښكاره دليل موجود دی او هغه څوك چې قضاء ورته سپارل شوې له خپل نفس او هوا سره په جهاد بوخت دی او دا حديث د هغه چا پر فضيلت دليل دی چې په حقه قضاء كوي، ځكه چې دی امتحاناً د حق ذبيح گرځول شوی دی، ترڅو چې د احسان له امله يې ثواب لوی شي او بېشكه رسول الله (ﷺ) علي بن أبي طالب، معاذ

۱- سنن ابن ماجه (۳/ ۴۰۹)، د حديث شمېره: (۲۳۱۰).

۲- تبصرة الحكام في أصول الأفضية ومناهج الأحكام (۱/ ۱۳)، ط: مكتبة الكليات الأزهرية.

۳- سنن الترمذي (۷/ ۳)، د حديث شمېره: (۲۳۰۸).

۴- معين الحكام فيما يتردد بين الخصمين من الأحكام (ص: ۸).

فیصله ونه کړي) دا به په اور کې وي، درېیم هغه چې خلکو ته په جهل او ناپوهۍ سره فیصلې کوي دا به هم په اور کې وي.

د امام صاحب د قضاء نه کولو لاملونه:

ځینې خلک داسې استدلال کوي چې امام اعظم ابوحنیفه (رحمه الله تعالى) ولې قضاء نه کوله؟ که قضاء ښه کار وای نو امام ابوحنیفه (رحمه الله) به هم قضاء ته غاړه ایښې وای. د دې پوښتنې په ځواب کې علماوو ډېر ځوابونه ویلي دي چې ځینې یې په لاندې ډول دي:

- ۱- د تقوا له امله.
 - ۲- د فقهي د تدوین خدمت له امله، د قضاء لپاره نور خلک هم و.
 - ۳- د حاکمانو د عدم عدل له امله.
- ځینې نور لاملونه هم کېدای شي، نو بناءً د امام اعظم ابوحنیفه (رحمه الله تعالى) په خپله قضاء نه کول د دې دلیل نه شي کېدای چې قضاء کول ښه نه دي، که خدای مه کړه قضاء ښه کار نه وای نو امام صاحب (رحمه الله تعالى) به امام ابویوسف (رحمه الله تعالى) ته د قضاء کولو اجازه نه ورکوله، په داسې حال کې چې امام ابویوسف (رحمه الله تعالى) د عباسي خلافت د درېیو خلفاوو په عصر کې ستر قاضي پاتې شوی دی او امام صاحب په دې لاره کې ورته ښې لارښوونې هم کړې دي او که قضاء کول ښه کار نه وای نو رسول الله (ﷺ) به علي بن أبي طالب، معاذ بن جبل او معقل بن یسار (رضي الله عنهم) ته د قضاء دنده نه سپارله.

بن جبل او معقل بن یسار (رضي الله عنهم) ته قضاء سپارلې وه؛ نو غوره ذابح او غوره مذبحین همدوی دي.

همدارنگه بل ستر عالم برهان الدین الیعمري (رحمه الله تعالى) د دې حدیث په شرح کې لیکي:

فَالْقَاضِي لَمَّا اسْتَسْلَمَ لِحُكْمِ اللَّهِ وَصَبَرَ عَلَى مُخَالَفَةِ الْأَقَارِبِ وَالْأَبَاعِدِ فِي خُصُومَاتِهَا فَلَمْ تَأْخُذْهُ فِي اللَّهِ تَعَالَى لَوْمَةٌ لَائِمٌ حَتَّى قَادَهُمْ إِلَى مَرِّ الْحَقِّ وَكَلِمَةِ الْعَدْلِ وَكَفَّهُمْ عَنْ دَوَاعِي الْهَوَى وَالْعِنَادِ، جُعِلَ ذَبِيحُ الْحَقِّ لِلَّهِ، وَبَلَغَ بِهِ حَالُ الشَّهَدَاءِ الَّذِينَ لَهُمُ الْجَنَّةُ^۱.

ژباړه: قاضي چې کله د الله (جل جلاله) حکم ته غاړه کېږدي، له خپلوانو سره په مخالفت او له نورو سره پر خصومت صبر وکړي او بیا د الله (جل جلاله) د دین له امله د ملامت گر له ملامتۍ څخه متاثر نه شي، تر دې چې هغوی راکش کړي تریخ حق او د عدل فیصلې ته او هغوی له خواهشاتو او عناد څخه بند کړي؛ نو دا قاضي رشتیا هم چې د الله (جل جلاله) لپاره د حق ذبیح شو او په دې سره د هغو شهیدانو حالت ته ورسېد چې د هغوی لپاره جنت دی.

درې ډوله قاضیان:

قاضیان د قضاء پر بنسټ پر درې ډوله دي چې په دې حدیث کې یې یادونه شوې:

عَنْ ابْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْقُضَاةُ ثَلَاثَةٌ: وَاحِدٌ فِي الْجَنَّةِ، وَاثْنَانِ فِي النَّارِ، فَأَمَّا الَّذِي فِي الْجَنَّةِ فَرَجُلٌ عَرَفَ الْحَقَّ فَقَضَى بِهِ، وَرَجُلٌ عَرَفَ الْحَقَّ فَجَارَ فِي الْحُكْمِ، فَهُوَ فِي النَّارِ، وَرَجُلٌ قَضَى لِلنَّاسِ عَلَى جَهْلٍ فَهُوَ فِي النَّارِ^۲.

ژباړه: له ابن بريدة روايت دی چې هغه له خپل پلار څخه روايت کوي هغه له رسول الله (ﷺ) څخه روايت کوي چې رسول الله (ﷺ) وويل: قاضيان په درې ډوله دي: يو په جنت کې دی او دوه یې په اور کې دي، هغه چې په جنت کې دی داسې سړی دی چې حق وپېژني او فیصله پرې وکړي، بل هغه چې حق وپېژني او په فیصله کې ظلم وکړي (په حق

۱ - تبصرة الحکام في أصول الأفضية ومناهج الأحکام (۱/ ۱۳).

۲ - سنن أبي داود (۳/ ۲۹۹)، د حدیث شمېره: (۳۵۷۳).

د محاکمو د پرېکړو په تنظیم کې پنځه مهمې مرحلې

مولوي نصيب الله خبيب^۱

خو بل طرف ته بيا قضائي غړي او محاکم شرعاً او اصولاً مقيد دي چې په يوه خاصه تگلاره، منهج او معيار باندې دعوی او ځواب دعوی واورې او د حق غوښتونکي له طرفه دعوی يا دفعه په خاصه شرعي طريقه سره په اسبابو د حکم اثبات ته ورسېږي؛ بيا قاضي صاحب وروسته تر قوي استدلال او راجحه فتوی، واضح او څرگند حکم او فيصله وکړي چې دغه پنځه مراحل د نورو مهمو مراحلو ترڅنگ په پرېکړه او حکم کې خاص تاثير لري.

په دې ټولو مراحلو کې قضاات او محاکم په خاصو اصولو مکلف دي، ځکه قاضي د سلطان (د وخت د امام، امير المؤمنين) له طرفه وکیل وي.^۳

۱- د محاکمې او حکم په وخت کې تر ټولو له مخه د شريعت او حنفي فقهې د اصولو په چوکاټ کې قاضي صاحب مکلف دی چې يوې صحيح دعوی ته جريان ورکړي، داسې دعوی چې د صحت په عامو او خاصو شرايطو مشتمله وي، که په دعوی کې مشکلات وي بايد مدعي په تصحيح مکلف کړل شي. که غير صحيحه دعوی ته جريان ورکړل شي، نو دا به په فوقاني محاکمو کې د فيصلې د ماتېدلو او د نقض يا نقص په موجب اسبابو کې يو سبب وي چې داسې دعوی ته به جريان ورکړل شوی وي چې هغه صحيح نه وي، يا خو قابل د سمع نه وي، فيصله به ماته شي، د قضائي غړو، د دعوی د طرفينو او نور مسلمانانو او مراجعينو د وخت او مال د ضياع سبب به

دا چې د اسلامي نظام د اقامې په اساسي او بنيادي مقاصدو کې يو مهم مقصد دا دی چې عدل قايم شي، حق حقدار ته ورسېږي، هر څوک د خپل حق غوښتنه وکولای شي او د خپل ځان څخه د ناحقه ادعا ځواب وکړای شي، د ظالم د ظلم مخنيوی وشي، د مظلوم غېر واورېدل شي، که چېرې يو چاته په مال، عزت، ناموس او نورو حقوقي او جزائي موضوعاتو کې کوم مشکل متوجه شي يا يې يو څوک د دغه حقوقو د پايماله کېدو کوښښ وکړي يا ناحقه تعرض ورباندې وکړي، نو په دې ټولو صورتونو کې د عدل قايمولو، حق حقدار ته د رسولو او د مظلوم د حقوقو د ساتلو مرجع محاکم او قضاات دي؛ ځکه د نبوي منصب په نيابت کې همدغه قضاء د اسلامي احکامو د تطبيق چارې مخته وړي، په قضاء سره د وينو عصمت او حفاظت راځي او د کومو وينو تويېدنه چې لازمه شي د قضاء د لارې څخه يې امور اجرا کېږي.

د نکاح اړوند د حلت او حرمت فيصلې هم د قضاء له لارې کېږي، د اموالو ملکيت چاته ثابتوي او د چا څخه يې لرې کوي، د معاملاتو د جواز او نه جواز فرق او فيصلې کوي، نو متضرر يا متضرر کېدونکی شخص محاکمو ته رجوع کوي، د خپل حق غوښتنه کوي يا د بل د تعرض او ضرر دفع غواړي، اساسي مرجع يې محاکم او قضاات دي.^۲

۱: ليکوال

۲: معين الحکام فيما يتردد بين الخصمين من الأحكام ج ۱ ص ۳ط: دارالفکر: وَلَمَّا كَانَ عِلْمُ الْقَضَاءِ مِنْ أَجْلِ الْعُلُومِ قَدَرًا وَأَعَزَّهَا مَكَانًا وَأَشْرَفَهَا ذِكْرًا، لِأَنَّهُ مَقَامٌ عَلِيٌّ وَمَنْصِبٌ نَبَوِيٌّ، بِهِ الدَّمَاءُ تُعَصَّمُ وَتُسَفَّحُ، وَالْأَبْضَاعُ تُحْرَمُ وَتُنَكَّحُ، وَالْأَمْوَالُ يَثْبُتُ مِلْكُهَا وَيُسَلَبُ، وَالْمَعَامَلَاتُ يُعْلَمُ مَا يَجُوزُ مِنْهَا وَيَحْرَمُ وَيُكْرَهُ وَيُنْدَبُ...

۳: مجلة الاحکام المادة (۱۸۰۰) القاضي وکیل من قبل السلطان بإجراء المحاكمة والحكم. و المادة (۱۸۰۱) القضاء يتقيد ويتخصص بالزمان

أو المكان واستثناء بعض الخصومات... الخ

دې د کتاب الاقرار د مسائلو په تطبيق سره حکم ورباندې بناء شي او اقرار دې يې په پرېکړه کې هو بهو پرته له زيادت او نقصان څخه وليکل او ضميمه شي.^۲

که مدعی علیه انکار وکړي هم خبره څرگنده ده، د مدعي دنده ده چې خپله دعوی په شرعي او اصولي توگه اثبات کړي، په پرېکړه کې به د انکار صورت او کیفیت ښه څرگند وليکل شي، د مدعی علیه له دفع او جرح د عجز څخه وروسته او د شرعي تزکیې وروسته به قاضي صاحب د کتاب البينة و الشهادات د مسائلو سره سم حکم ورباندې بناء کړي.^۳

خو که مدعی علیه دفع وکړي، دلته د دعوی جهت بدلېږي، مدعی علیه، مدعي گرځي او مدعي الاصل اوس مدعی علیه گرځي او احکام د دعوی ورسره بدلېږي؛ مثلاً اوس د مدعی علیه چې مدعي بالدفع وگرځېدو، دنده ده چې خپله دفع اثبات کړي، بيا نو کله کله د مدعی علیه ځواب متضمن اقرار لره وي او کله کله متضمن انکار لره وي چې تفصيل يې په درر الحکام شرح مجلة الاحکام کې ښه په وضاحت سره شوی دی.^۴ که د مدعی علیه په ځواب کې دقت ونه شي، مثلاً مدعی

شي؛ نو تر ټولو اوله مهمه خبره دا ده چې بايد دا څېړنه وشي چې دعوی يا صورت دعوی د صحت په عامو او خاصو شرايطو مشتمله ده که نه؟ قاضي صاحب يې د موضوعي، حوزوي او مرور زمان يا نورو اسبابو له امله د اورېدو او جريان ورکولو صلاحيت لري که نه؟ دعوی خو به غير صحيحه، فاسده يا باطله نه وي؟ ځکه ځينې دعواگانې خو بلکل د اورېدو وړ نه وي او ځينې بيا قابل د تصحيح وي چې د دعوی د شرايطو په بيان کې په تفصيل سره په فقه شريفه کې ذکر شوي دي.^۱

۲- په دويمه مرحله کې تر ټولو مهمه خبره دا ده چې د مدعی علیه په ځواب کې دقت وشي او فکر پکې وشي چې د مدعی علیه د ځواب حقيقت څه دی؟ د مدعي په دعوی باندې اقرار ده که انکار؟ که د مدعي ځواب پر دفع مشتمل وي نو دا څېړنه کول چې دفع صحيحه ده که دفعه غير صحيحه؟ ځکه دا هر ځواب يې ځانته احکام لري او د دعوی لوری ورسره بدلېږي، مثلاً که مدعی علیه اقرار وکړي، د دعوی منزل لنډ دی، په شرعي طريقه دې په حضور د شهودو کې اقرار ضبط شي، د اقرار د ځانگړو مراحلو طی کېدو وروسته

۱: رد المحتار على الدر المختار ج ۵ ص ۳۵۴: (وقد اتفق أئمة الحنفية والشافعية على أنه يشترط لصحة الحكم واعتباره في حقوق العباد الدعوى الصحيحة وأنه لا بد في ذلك من الخصومة الشرعية) اداري اصولنامی ماده ۳۸ (... او د دعوی د نه صحت په صورت کې مدعي د دعوی په تصحیح مکلف کېږي) حقوقي اصولنامه ماده ۱۴ (د قضاوت د صحت شرط په حقوق العباد کې د شرعي دعوی تقدم دی) حقوقي اصولنامه ماده ۱۴۹ (... چې مدعي ته يي شرعا درې کرته په تصحیح امر ورکړی وي او خپله دعوی صحت نه کړی او په خپله غلطه دعوی اصرار وکړی نو ددې امله د دعوی په نه اورېدو حکم وکړي). (يشترط لصحة الحكم في حقوق العباد تقديم الدعوى الصحيحة من خصم على خصم الخ فتاوى كالمية ص ۲۳۴. مجلة الاحکام ماده ۱۸۲۹)، قدمنا عن البحر عن فتاوى الشيخ قاسم انه نقل الاجماع على ان تقدم الدعوى الصحيحة شرط لنفاذ الحكم الخ ردالمحتار كتاب القضاء ص ۳۶۴ ج ۴ مکتبه رشيديه

۲: مجلة الأحكام العدلية ماده (۱۵۸۷) (اداري اصولنامه ماده (۱۲۵) بندب) (مجلة الاحکام العدلية المادة (۱۸۱۷) إذا أقر المدعی علیه ألزمه القاضي باقراره... الخ). (حقوقي اصولنامه (۱۵۶) دمحاكمولاتحه (۱۱۶) دمحاكمود عالي اداري مکتوب نمبر ۱۵۷ ج ۴ مورخ ۱۴۱۱/۱۰/۲۲ هـ.

۳: دمحاكمولاتحه (۱۱۷) (مجلة الاحکام العدلية المادة (۱۸۱۷) وإذا أنکر طلب البينة من المدعي) (حقوقي اصولنامه (۱۵۷) اداري اصولنامه ماده (۱۲۵) بندج)

۴: (درر الحکام شرح مجلة الاحکام العدلية تحت مادة (۱۶۳۲) إذا أثبت من دفع الدعوى، تندفع دعوى المدعي وإن لم يقدر على الإثبات يحلف المدعي الأصلي بطلبه فإن نكل المدعي عن اليمين يثبت دفع المدعی علیه وإن حلف المدعي تعود دعواه الأصلية..) (حقوقي اصولنامه (۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۸) اداري اصولنامه ماده (۱۲۷)

خوا ماتېږي، د طرفینو، قضاتو او نورو دعوی لرونکو مسلمانانو د وخت د ضیاع سبب ګرځي؛ باید چې د حکم سبب هرڅه وي د هغه مربوط مسائل او د اصولنامو او لائحو مواد پوره په پام کې ونیول شي او اجرائت ورباندې وشي.

وروسته تر دعوی، ځواب دعوی او سبب د حکم څخه ۴ او ۵ مرحله د استدلال، فتوی او حکم دا ده چې باید مفتي صاحب موضوع په تړاو باندې راجح او مفتی به اقوال راوړي^۲ او قاضي صاحب به یې په استناد ښه صریح، څرګند او مفصل حکم کوي چې هېڅ ابهام په کې نه وي، ځکه د رسم المفتي اوله قاعده د قاضي او مفتي لپاره دا ده چې په راجح قول به عمل، فتوا او قضاء کوي، که په مرجوح قول باندې حکم بناء شوی وي، د لوړ مقام څخه هدايات نه وي اخیستل شوی، نو د فوقاني محاکمو له خوا دې پرېکړه نقض شي او باید زیاته څېړنه او هڅه وشي چې ترڅو یو راجح مفتی به قول د اړوند موضوع سره راوړل شي، تطبیق او حکم ورباندې بناء شي او یا د اړتیا په وخت په مرجوح قول باندې د عمل کولو په وخت کې له لوړ مقام څخه هدايت واخیستل شي.

دا چې ډېری وخت طرفین او عام خلک حتی کله کله خواص د قضاء د مهمو مسائلو او حقیقتونو او اصولو څخه خبر نه وي، د حقیقت څخه د ناڅرګتیا په اساس پر قضاء او محاکمو باندې بې موده اعتراضونه او نیوکې کوي، نو دغه لاملونو ته په کتو باید وروسته تر دې چې موضوع د اختتام مرحلې ته ورسېږي طرفین ښه پوه کړل شي او وضاحت ورکړل شي چې ستاسې په قضیه کې بشپړه څېړنه شوې ده، قضاء د خپل مکلفیت په اساس د یو جانب طرفداري نه ده کړې، ټول جریانات، استدلال او څېړنه په پرېکړه کې شتون لري؛ که کوم جانب قانع نه یاست، لوړې محکمې مو په مخ خلاصې دي، خپل اعتراضات د تفصیلاتو سره په خپل وخت کې ور وړلای شئ، ترڅو ښه اطمینان یې حاصل او د اسلامي نظام په محاکمو او قضاتو بې موجه بې باوره نه شي او د خپلې دعوی په حقیقت او ماهیت به خبر او احساساتي کېږي نه.

عليه منکر وي، انکار ته یې د دفع په نظر وکتل شي، یا مدعی علیه دفع کړي وي خو دفع ته یې ونه کتل شي؛ بلکې د انکار په نظر ورته وکتل شي، یا د مدعی علیه په ځواب کې نور تفکیک ونه شي، نو بیا به په فوقاني محاکمو کې یو سبب د اسبابو څخه د پرېکړې د ماتېدلو وي، ځکه حکم به د اصولو او مقرراتو څخه خلاف شوی وي.

باید د مدعی علیه په ځواب کې زیات دقت وشي او جهت یې معلوم شي، بیا د هغه موافق اجرائت وشي او دعوی ته جریان ورکړل شي، که اجرائت د اصولو او مقرراتو خلاف وکړل شي، نو په فوقاني محاکمو کې به پرېکړې د نقض سره مخ شي.^۱

۳- په درېیمه مرحله کې د دعوی د دفع یا اثبات چې کوم موجب اسباب دي، مثلاً اقرار، بینه (شهادت، شرعي/عرفي اسناد، قاطعه قرینې) حلف یا نکول، په دې کې باید ډېر دقت وشي، داسې نه چې غیر اقرار ته اقرار وویل شي چې هغه د دعوی سره هېڅ تړاو نه لري، یا شهادت له دعوی سره موافق نه وي، په خپله په شهودو کې اختلاف وي، د استثنایي مواضعو څخه پرته شهادت په سماع وي، شهادت علی النفي وي، تزکیه د شهودو نه وي شوې، مشهود علیه ته د جرح فرصت نه وي ورکړل شوی او نه یې په پرېکړه کې ذکر شوی وي او یا نور د شهادت شرطونه پکې نه وي مراعات شوي، خو حکم ورباندې بناء شوی وي، یا له مدعي سره اسناد وي خو هېڅ نه وي ورته کتل شوي، نه یې په پرېکړه کې وجه د تردید لیکلې وي، بس د شهودو په غوښتنو ټینګار شوی وي، حال دا چې په عرفي اسنادو طرفین خپل مهر او لاسلیک تصدیق کړی، یا شرعي اسناد مشبوه نه وي ثبت محفوظ ولري هم مدار د حکم دي یا مدعي ځان د شهودو څخه عاجز نه وي ښکاره کړی خو مدعی علیه ته حلف متوجه شوی وي یا د مدعي د شهودو څخه د عجز په وخت کې مدعی علیه داسې حلف کړی وي چې د ادعا سره هېڅ مطابقت نه لري یا په پرېکړه کې انواع د قسم (بتات، علم، حاصل او سبب) نه وي څرګند شوی، چې په دغه صورتونو کې پرېکړې د فوقاني محاکمو له

۱: اداري اصولنامه ماده ۲۴۹ بند (ب) بند (ج) (اداري اصولنامه ماده ۲۵۵ بندونه)

۲: شرح عقود رسم المفتي.

(غير تافه) مال چې د ذواليد په صحيحه ذواليدي باندې ثابت وي او د سارق ملكيت يا د ملكيت شبه پكې نه وي او سارق يې بېله تاويله، مقصودا په پټه د مالک له خوښې او خبرېدو پرته واخلي او خپل په حرز کې يې راوړي او بيا يې امام يا د هغه نائب (قاضي) ته په شرعي توگه ثبوت وشي.

په الدر المختار کې د غلا تعريف په لاندې ډول شوی:

« (هې) لُغَةً أَخَذَ الشَّيْءُ مِنَ الْغَيْرِ خُفِيَّةً، وَتَسْمِيَةً الْمَسْرُوقَ سَرَقَةً مَجَازًا. وَشَرَعًا بِاعْتِبَارِ الْحُرْمَةِ أَخْذَهُ كَذَلِكَ بِغَيْرِ حَقٍّ نَصَابًا كَانَ أَمْ لَا، وَبِاعْتِبَارِ الْقَطْعِ (أَخْذًا مُكَلَّفًا) ... (نَاطِقٍ بَصِيرٍ) ... (عَشْرَةَ دَرَاهِمٍ) ... (جِيَادًا أَوْ مِقْدَارَهَا) ... (مَقْصُودَةً) بِالْأَخْذِ ... (ظَاهِرَةً الْإِخْرَاجِ) ... (خُفِيَّةً) ابْتِدَاءً وَأَنْتِهَاءً لَوْ الْأَخْذُ نَهَارًا، وَمِنْهُ مَا بَيْنَ الْعِشَاءَيْنِ، وَأَبْتِدَاءً فَقَطُّ لَوْ لَيْلًا ... (مِنْ صَاحِبٍ يَدٍ صَحِيحَةٍ) فَلَا يُقَطَّعُ السَّارِقُ مِنْ السَّارِقِ فَتُخَّ (مِمَّا لَا يَتَسَارَعُ إِلَيْهِ الْفَسَادُ) كُلِّحْمٍ وَفَوَاكِهَ مُجْتَبَى، وَلَا بُدَّ مِنْ كَوْنِ الْمَسْرُوقِ مُتَقَوِّمًا مُطْلَقًا، فَلَا قَطْعَ بِسَرَقَةٍ خَمَرٍ مُسْلِمٍ مُسْلِمًا كَانَ السَّارِقُ أَوْ ذِمِّيًّا، وَكَذَا الذِّمِّيُّ إِذَا سَرَقَ مِنْ ذِمِّيٍّ خَمْرًا أَوْ خِنْزِيرًا أَوْ مَيْتَةً لَا يُقَطَّعُ لِعَدَمِ تَقَوُّمِهَا عِنْدَنَا ذِكْرَهُ الْبَاقَانِي (فِي دَارِ الْعَدْلِ) فَلَا يُقَطَّعُ بِسَرَقَةٍ فِي دَارِ حَرْبٍ أَوْ بَغْيٍ بَدَائِعُ (مِنْ حِرْزٍ) بِمَرَّةٍ وَاحِدَةٍ اتَّحَدَ مَالِكُهُ أَمْ تَعَدَّدَ (لَا شُبْهَةَ وَلَا تَأْوِيلَ فِيهِ) وَتَبَّتْ ذَلِكَ عِنْدَ الْإِمَامِ كَمَا سَيَتَضَحُّ. »^۱

د غلا ډولونه:

غلا په دوه ډوله ده:

۱. السرقة الكبرى يا قطع الطريق يا حراية (لويه غلا).
 ۲. السرقة الصغرى (کوچنی غلا).
- علامه ابن عابدين شامي (رحمه الله) پورتنی تقسيم ته په لاندې ډول اشاره کړې:
- «قَالَ الْقَاهُستَانِي: وَهِيَ نَوْعَانِ؛ لِأَنَّهُ إِمَّا أَنْ يَكُونَ ضَرَرُهَا

غلا او مسائل يې

لومړۍ برخه

ليکنه: مولوي عبدالکريم «الکريمي»

خرنگه چې د غلا د حد مسئله يو څه پټه او عامو خلکو يې د نه تطبيق په اړه گڼې پوښتنې لرلې، همداسې د قضاتو او د هغوی د همکارانو سره د مذاکرې په موخه ځينې مسائل را ټول شول، ترڅو په ياده مسئله تر علم وروسته موجود اشتباهات لرې او په مسلک کې د مصروفو علماء کرامو لپاره يوه مثبتۀ مذاکره شي.

په ياده ليکنه کې د غلا ډولونه، رکن، شرطونه، د اثبات طريقې، عقوبت (حد)، د حد د تطبيق ځای، د حد د سقوط ځايونه، د قطع آداب، د قطع طريقه، د مسروق اړوند مسائل، د سرقې ذات الصلة الفاظ او د هغوی تعريفونه، همداسې د غلا سره د هغوی مقاييسې او داسې نورو مسائلو ته اشاره شوې. الله (جل جلاله) دې يې د ليکونکي او لوستونکي لپاره د ثواب باعث وگرځوي. اللهم آمين

د غلا تعريف:

غلا په لغت کي په پټه د بل چا شي اخيستلو ته وايي او مجازا پټ شوي مال ته هم غلا ويل کېږي. او په شريعت کې (د قطع په اعتبار) غلا هغه ده چې يو مکلف، ناطق (گويا) او بصير (بينا) انسان په دار العدل کې د غير (د بل چا) لس جيد (ښه) دراهم او يا د لسو جيدو دراهمو په اندازه محرز (ساتل شوي)، متقوم او متمول

۱- د سترې محکمې د تدقيق او مطالعاتو رياست مدقق

۲- الدر المختار شرح تنوير الأبصار وجامع البحار ص ۳۲۱

بِذِي الْمَالِ أَوْ بِهِ وَبِعَامَّةِ الْمُسْلِمِينَ، فَالْأَوَّلُ يُسَمَّى بِالسَّرِقَةِ الصَّغْرَى وَالثَّانِي بِالْكُبْرَى»^١.

په تر لاس لاندې لیکنه کې به یوازې پر دویم ډول غلا بحث کېږي، البته په اخیر کې به د دویم ډول غلا سره د مقایسې په شکل لومړي قسم ته هم اشاره وشي.

لومړۍ بحث: د غلا رکن:

د غلا یو رکن دی «په پټه اخیستل»، خو د یاد رکن کامل تحقق په درېو شیانو راځي:

١. په خفیه (پټه) به وي.

٢. هتک الحرز به راځي.

٣. سارق به پر مسروق د خپل ید اثبات راولي.

لومړۍ: اخیستل به خفیه (په پټه) وي، د مسروق منه علم او رضاء به نه وي، که یې په ښکاره واخلي دا غلا نه ده، بلکه دا یا نهې، یا اختلاس، یا غضب، یا حرابة ... دي، چې د هغوی حکمونه به لاندې ان شاء الله ولیکل شي. البته په ورځ کې به اخیستل هم ابتداء او هم انتهاء په

پټه وي او په شپه کې یوازې ابتداء په پټه داخلېدلو سره غلا موجودېږي، وروسته که د کور څښتن پرې خبر شي او سارق مکابرة مسروق واخلي دا هم غلا ده؛ ځکه دلته که څه هم د مالک په اعتبار ښکاره خو د خلکو په اعتبار پټه بلل کېږي؛ ځکه خلک نه پرې خبرېږي.^٢

دویم: هتک الحرز د متعلق په اعتبار فرق لري، نو که مسروق محفوظ په مکان وو، نو سارق به محرز ته داخلېږي، که یې کور له بهرون څخه سوری کړ او بیا یې لاس ور اوږد کړ او شی یې را واخیست، حد نه پرې جاري کېږي، البته دا هغه ځای چې داخلېدل ورته ممکن وي، مگر په هغه ځای کې چې داخلېدل ورته ممکن نه وي، لکه صندوق، تجري او داسې نور په هغو کې یوازې په لاس داخلولو سره هتک الحرز راځي او که مسروق حافظ محرز وو، نو یوازې په اخیستلو سره هتک الحرز راځي او غلا بشپړېږي.^٣

درېیم: سارق به مسروق د مسروق منه د حيازت څخه وباسي او په خپل حيازت کې به یې داخلي؛ ځکه اخذ د ید

١- [حاشية ابن عابدين = رد المحتار ط الحلبي ٤/ ٢٨]

٢- الموسوعة الفقهية الكويتية (٣٢٥/٢٤): «٤٤- يُشْتَرَطُ لِإِقَامَةِ حَدِّ السَّرِقَةِ أَنْ يُؤْخَذَ الشَّيْءُ خُفِيَةً وَاسْتِتَارًا، بِأَنْ يَكُونَ ذَلِكَ دُونَ عِلْمِ الْمَأْخُذِ مِنْهُ وَدُونَ رِضَا. فَإِنْ أَخَذَ الشَّيْءَ عَلَى سَبِيلِ الْمَجَاهِرَةِ، سُمِّيَ: مُغَالَبَةً أَوْ نَهْبًا أَوْ خُلْسَةً أَوْ اغْتِصَابًا أَوْ انْتِهَابًا، لَا سَرِقَةً. وَإِنْ حَدَثَ الْأَخْذُ دُونَ عِلْمِ الْمَالِكِ أَوْ مَنْ يَقُومُ مَقَامَهُ، ثُمَّ رَضِيَ، فَلَا سَرِقَةً.»

بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع (٦٥/٧): «أما ركن السرقة فهو الأخذ على سبيل الاستخفاء قال الله تبارك وتعالى {إلا من استرق السمع} [الحجر: ١٨] سمى سبجانه وتعالى أخذ المسموع على وجه الاستخفاء استرقا؛ ولهذا يسمى الأخذ على سبيل المجاهرة مغالبة أو نهبة، أو خلصة، أو غصبا، أو انتهابا واختلاسا لا سرقة وروي عن سيدنا علي - رضي الله عنه - أنه سئل عن المختلس، والمنتهب فقال: تلك الدعابة لا شيء فيها. وروي عن النبي - عليه الصلاة والسلام - أنه قال: «لا قطع على نباح ولا منتهب ولا خائن.»

الفتاوى الهندية (١٧٠/٢): «ثُمَّ إِنْ كَانَتْ السَّرِقَةُ نَهَارًا أُعْتَبِرَتْ الْخُفِيَةُ ابْتِدَاءً، وَانْتِهَاءً، وَإِنْ كَانَتْ لَيْلًا أُعْتَبِرَتْ ابْتِدَاءً فَقَطْ، كَذَا فِي النَّهْرِ الْفَائِقِ. حَتَّى لَوْ نَقَبَ الْبَيْتَ عَلَى سَبِيلِ الْخُفِيَةِ، وَالْإِسْتِتَارَ لَيْلًا ثُمَّ أَخَذَ الْمَالَ عَلَى سَبِيلِ الْمَغَالَبَةِ، وَالْمَكَابِرَةَ جَهَارًا مِنَ الْمَالِكِ بِأَنْ اسْتَيْقِظَ الْمَالِكُ وَدَخَلَ عَلَيْهِ بِالسَّلَاحِ وَقَاتَلَ مَعَهُ لَمَا مَنَعَهُ مِنْ أَخْذِ الْمَالِ، فَإِنَّهُ يُقْطَعُ أَمَّا لَوْ كَابَرَهُ نَهَارًا نَقَبَ الْبَيْتَ عَلَى سَبِيلِ الْخُفِيَةِ، وَدَخَلَ الْبَيْتَ ثُمَّ أَخَذَ الْمَالَ مَكَابِرَةً، وَمُغَالَبَةً لَا يُقْطَعُ، كَذَا فِي مُحِيطِ السَّرْحَسِيِّ.»

بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع (٦٦/٧): «ولو نقب بيت رجل، ودخل عليه مكابرة ليلا حتى سرق منه متاعه يقطع؛ لأنه إن لم يوجد الأخذ على سبيل الاستخفاء من المالك فقد وجد من الناس؛ لأن الغوث لا يلحق بالليل؛ لكونه وقت نوم، وغفلة فتحققت السرقة والله تعالى أعلم.»

٣- الموسوعة الفقهية الكويتية (٣٢٥/٢٤): «٤٦- اتَّفَقَ جُمْهُورُ الْفُقَهَاءِ عَلَى وَجُوبِ إِخْرَاجِ الْمَسْرُوقِ مِنَ الْحِرْزِ لِكَيْ يُقَامَ حَدُّ السَّرِقَةِ، فَإِنْ كَانَتْ السَّرِقَةُ

اثبات ته وايي، که مسروق د سارق په حيازت کې داخل نه يې نشته او مسروق د ده په حيازت کې نه دی داخل شوی، شي د يد اثبات نه راځي، ځکه نو که سارق د ځای څخه غلا بلکې په ياد صورت کې نوموړي ته تعزير ورکول کېږي.^۱ نه وي ايستلې، حد نه پرې جاري کېږي؛ ځکه د يد اثبات پاتې برخه...

مِنْ جِرْزٍ بِالْحَافِظِ فَيَكْفِي مُجَرَّدُ الْأَخْذِ، حَيْثُ لَا اغْتِبَارَ لِلْمَكَانِ فِي الْجِرْزِ بِالْحَافِظِ. وَإِنْ كَانَتِ السَّرِقَةُ مِنْ جِرْزٍ بِنَفْسِهِ فَلَا بُدَّ مِنْ إِخْرَاجِ الْمَسْرُوقِ مِنَ الْمَكَانِ الْمُعَدِّ لِحِفْظِهِ.»

الفتاوى الهندية (۱۷۹/۲-۱۸۰): «وَأَنَّ نَقَبَ الْبَيْتِ، وَأَدْخَلَ يَدَهُ فِيهِ فَأَخَذَ شَيْئًا لَمْ يَقْطَعْ، وَهَذَا عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَمُحَمَّدٍ - رَحِمَهُمَا اللَّهُ تَعَالَى - وَمِنْ أَصْحَابِنَا مَنْ قَالَ هَذِهِ الْمَسْأَلَةُ هَذَا مَحْمُولٌ عَلَى الْبَيْتِ الْكَبِيرِ الَّذِي يُمْكِنُ الدُّخُولُ فِيهِ مِنَ النَّقَبِ أَمَّا إِذَا كَانَ صَغِيرًا لَا يُمْكِنُ دُخُولُهُ مِنَ النَّقَبِ فَأَدْخَلَ يَدَهُ فِيهِ، وَأَخَذَ الْمَالَ قُطْعَ إِجْمَاعًا، وَإِنْ أَدْخَلَ يَدَهُ فِي صُنْدُوقِ الصَّيْرِفِيِّ، أَوْ فِي كُمِّ غَيْرِهِ فَأَخَذَ الْمَالَ قُطْعَ، كَذَا فِي السَّرَاجِ الْوَهَّاجِ.»

«إِنْ شَقَّ الْحَمْلَ فَسَرَقَ مِنْهُ، أَوْ أَدْخَلَ يَدَهُ فِي صُنْدُوقٍ فَأَخَذَ الْمَالَ قُطْعَ، كَذَا فِي التَّبْيِينِ.»

بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع (۶۶/۷): «وَأَمَّا الْكَلَامُ فِي الْخَارِجِ فَمِنبِئِي عَلَى مَسْأَلَةٍ أُخْرَى، وَهِيَ أَنَّ السَّارِقَ إِذَا نَقَبَ مَنْزِلًا، وَأَدْخَلَ يَدَهُ فِيهِ، وَأَخْرَجَ الْمَتَاعَ، وَلَمْ يَدْخُلْ فِيهِ هَلْ يَقْطَعُ؟ ذَكَرَ فِي الْأَصْلِ، وَفِي الْجَامِعِ الصَّغِيرِ: أَنَّهُ لَا يَقْطَعُ، وَلَمْ يَحْكَ خِلَافًا، وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ فِي الْإِمْلَاءِ: «أَقْطَعُ وَلَا أَبَالِي دَخَلَ الْحِرْزَ، أَوْ لَمْ يَدْخُلْ»، وَعَلَى هَذَا الْخِلَافِ إِذَا نَقَبَ وَدَخَلَ، وَجَمَعَ الْمَتَاعَ عِنْدَ النَّقَبِ، ثُمَّ خَرَجَ، وَأَدْخَلَ يَدَهُ فَرَفَعَ.

(وجه) قوله أن الركن في السرقة هو الأخذ من الحرز، فأما الدخول في الحرز فليس بركن، ألا ترى أنه لو أدخل يده في الصندوق، أو في الجوالق، وأخرج المتاع يقطع، وإن لم يوجد الدخول، ولهما ما روي عن سيدنا علي - رضي الله عنه - أنه قال: «إذا كان اللص ظريفا لم يقطع قيل: وكيف يكون ظريفا؟ قال: يدخل يده إلى الدار ويمكنه دخولها»، ولم ينقل أنه أنكر عليه منكر فيكون إجماعا؛ ولأن هتك الحرز على سبيل الكمال شرط؛ لأن به تتكامل الجنابة، ولا يتكامل الهتك فيما يتصور فيه الدخول إلا بالدخول، ولم يوجد، بخلاف الأخذ من الصندوق، والجوالق؛ لأن هتكهما بالدخول متعذر، فكان الأخذ بإدخال اليد فيها هتكا متكاملًا فيقطع»

۱ - الموسوعة الفقهية الكويتية (۳۲۵/۲۴): «۴۵ - لَا تَكْتَمِلُ صُورَةُ الْأَخْذِ خُفْيَةً إِلَّا إِذَا أَخْرَجَ السَّارِقُ الشَّيْءَ الْمَسْرُوقَ مِنْ حِرْزِهِ، وَمِنْ حِيَاةِ الْمَسْرُوقِ مِنْهُ، وَأَدْخَلَهُ فِي حِيَاةِ نَفْسِهِ.»

«فَإِذَا ضَبِطَ السَّارِقُ دَاخِلَ الْحِرْزِ، قَبْلَ أَنْ يُخْرِجَ بِمَا سَرَقَهُ، فَلَا يَقْطَعُ بَلْ يُعَزَّرُ.»

بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع (۶۵/۷): «(أما) المباشرة فهو أن يتولى السارق أخذ المتاع، وإخراجه من الحرز بنفسه حتى لو دخل الحرز، وأخذ متاعا فحملة، أو لم يحملة حتى ظهر عليه وهو في الحرز قبل أن يخرج فلا قطع عليه؛ لأن الأخذ إثبات اليد، ولا يتم ذلك إلا بالإخراج من الحرز ولم يوجد. وإن رمى به خارج الحرز، ثم ظهر عليه قبل أن يخرج هو من الحرز فلا قطع عليه؛ لأن يده ليست بثابتة عليه عند الخروج من الحرز، فإن لم يظهر عليه حتى خرج، وأخذ ما كان رمى به خارج الحرز يقطع.»

الفتاوى الهندية (۱۸۰/۲): «وَلَوْ أَخَذَ السَّارِقُ فِي الْحِرْزِ قَبْلَ أَنْ يُخْرِجَهُ، وَقَدْ حَمَلَهُ، أَوْ لَمْ يَحْمِلْهُ فَلَا قَطْعَ عَلَيْهِ، وَلَوْ رَمَى إِلَى صَاحِبٍ لَهُ خَارِجَ الْحِرْزِ فَأَخَذَ الْمَرْمِيَّ إِلَيْهِ فَلَا قَطْعَ عَلَى وَاحِدٍ مِنْهُمَا، وَلَوْ نَالَ صَاحِبُهُ مِنْ وَرَاءِ الْجِدَارِ، وَلَمْ يُخْرِجْهُ هُوَ بِهَ قَالَ أَبُو حَنِيفَةَ - رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى - لَا قَطْعَ عَلَى وَاحِدٍ مِنْهُمَا قَالَ أَبُو يُوسُفَ وَمُحَمَّدٌ - رَحِمَهُمَا اللَّهُ تَعَالَى - يَقْطَعُ الدَّخْلُ، وَلَا يَقْطَعُ الْخَارِجُ إِذَا كَانَ الْخَارِجُ لَمْ يَدْخُلْ يَدُهُ إِلَى الْحِرْزِ، وَلَوْ كَانَ الْخَارِجُ أَدْخَلَ يَدَهُ فِي الْحِرْزِ فَأَخَذَهَا مِنَ الدَّخْلِ فَلَا قَطْعَ عَلَى وَاحِدٍ مِنْهُمَا فِي قَوْلِ أَبِي حَنِيفَةَ - رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى - وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ - رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى - أَقْطَعُهَا، كَذَا فِي فَتَاوَى الْكُرْخِيِّ.»

«سَارِقٌ دَخَلَ مَعَ جِمَارٍ مَنْزِلًا فَجَمَعَ الثِّيَابَ، وَحَمَلَهَا ثُمَّ خَرَجَ مِنَ الْمَنْزِلِ، وَذَهَبَ إِلَى مَنْزِلِهِ فَخَرَجَ الْجِمَارُ بَعْدَ ذَلِكَ، وَجَاءَ إِلَى مَنْزِلِهِ لَمْ يَقْطَعْ، وَكَذَا لَوْ عَلَّقَ عَلَى طَائِرٍ شَيْئًا، وَتَرَكَ فِي الْمَنْزِلِ فَطَارَ إِلَى مَنْزِلِهِ بَعْدَ ذَلِكَ فَأَخَذَ مِنْهُ، كَذَا فِي الْفَتَاوَى السَّرَاجِيَّةِ.»

گزارش اجرای قضائی و اداری ستره محکمه

طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش

بخش اول

فعالیت‌های قضائی

قسمت اول:

گزارش از اجرای قضائی طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش دیوان‌های (۱۰)

گانه تمیز ستره محکمه:

دیوان‌های (۱۰) گانه تمیز ستره محکمه در مرحله تمیز (۵) دیوان آن در مرکز تحت اثر ریاست عالی تمیز زون مرکز و (۵) دیوان زون جنوب غرب (کندهار) تحت اثر معاونیت قضائی زون کندهار فعالیت می‌نمایند که طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش جمعاً به تعداد (۸۰۲) قضیه تحت کار دیوان‌های متذکره بوده، از جمله (۲۳۸۶) قضیه جزائی، (۴۳۷۸) قضیه مدنی، (۷۰۵) قضیه تجارتي، (۱۸۹) قضیه منسوبین نظامی و (۳۴۴) قضیه دیوان امنیت عامه می باشد که جزئیات آن در ذیل ارائیه می‌گردد:

الف - گزارش اجرای قضائی دیوان‌های (۵) گانه ریاست عالی

تمیز زون مرکز:

۱- گزارش اجرای قضائی دیوان جزای تمیز زون مرکز:

دیوان جزای تمیز زون مرکز طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش جمعاً به تعداد (۱۸۱۶) قضیه داشته که از جمله (۸۶) قضیه تائید، (۴۸۱) قضیه نقض، (۳۶) قضیه تعدیل، (۷) قضیه فیصله شده، (۱۹۷) قضیه ذریعه مکتوب مسترد شده و (۱۰۰۹) قضیه دیگر آن تحت کار دیوان مذکور قرار دارد.

۲- گزارش اجرای قضائی دیوان امنیت عامه تمیز زون مرکز:

در دیوان امنیت عامه تمیز زون مرکز طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش جمعاً به تعداد (۱۸۳) قضیه موجود بوده که از جمله (۱۵) قضیه تائید، (۳۷) قضیه نقض، به (۱) قضیه قرار بطلان، (۴) قضیه رد تمیز طلبی، (۳) قضیه قرار قطعیت، (۶۰) قضیه ذریعه مکتوب مسترد شده و (۶۳) قضیه دیگر آن تحت کار دیوان مذکور قرار دارد.

۳- گزارش اجرای قضائی دیوان جرایم منسوبین نظامی تمیز زون مرکز:

دیوان منسوبین نظامی تمیز زون مرکز طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش جمعاً

به تعداد (۱۱۲) قضیه داشته که از جمله (۲۴) قضیه نقض شده، (۸) قضیه تأیید شده، (۳۳) قضیه ذریعۀ مکتوب مسترد شده و (۴۷) قضیه دیگر آن تحت کار دیوان مذکور قرار دارد.

۴- گزارش اجرای قضائی دیوان مدنی تمیز زون مرکز:
دیوان مدنی تمیز زون مرکز طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش جمعاً به تعداد (۳۲۸۴) قضیه داشته که از جمله (۳۹) قضیه تأیید شده، (۴۷۹) قضیه نقض شده، (۱۲) قضیه رد فرجام خواهی، (۳۸) قضیه قرار بطلان، (۲۶) قضیه قرار قطعیت، (۲۱۶) قضیه ذریعۀ مکتوب مسترد شده، (۱۲) قضیه فیصله شده و (۲۴۶۲) قضیه دیگر آن تحت کار دیوان مذکور قرار دارد.

۵- گزارش اجرای قضائی دیوان رسیدگی به قضایای تجارتی تمیز زون مرکز:

دیوان تجارتی تمیز زون مرکز طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش جمعاً به تعداد (۶۲۰) قضیه داشته که از جمله (۲۹) قضیه تأیید شده، (۱۰۶) قضیه نقض شده، به (۹) قضیه قرار بطلان، (۶) قضیه فیصله شده، (۲۶) قضیه ذریعۀ مکتوب مسترد شده (۱۳) قضیه رد تمیز طلبی، (۱) قضیه قرار قطعیت، (۴۳۰) قضیه دیگر آن تحت کار دیوان مذکور قرار دارد.

ب - گزارش اجرای قضائی دیوان های (۵) گانه معاونیت قضائی زون جنوب غرب (کندهار):

۱- گزارش اجرای قضائی دیوان جزاء تمیز معاونیت قضائی زون جنوب غرب (کندهار):

در دیوان جزاء تمیز معاونیت قضائی زون جنوب غرب (کندهار) طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش جمعاً به تعداد (۵۷۰) قضیه موجود بوده که از جمله (۱۱) قضیه تأیید شده، (۱۳۹) قضیه نقض شده، (۶۴) قضیه ذریعۀ مکتوب مسترد شده و (۳۵۶) قضیه دیگر آن تحت کار دیوان مذکور قرار دارد.

۲- گزارش اجرای قضائی دیوان امنیت عامۀ تمیز معاونیت قضائی زون جنوب غرب (کندهار):

دیوان امنیت عامۀ تمیز معاونیت قضائی زون جنوب غرب (کندهار) طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش جمعاً به تعداد (۱۶۱) قضیه داشته که از جمله (۵۶) قضیه نقض شده، (۱۵) قضیه ذریعۀ مکتوب مسترد شده، (۵) قضیه تأیید شده، (۴۵) قضیه قرار قطعیت و (۴۰) قضیه دیگر آن تحت کار دیوان مذکور قرار دارد.

۳- گزارش اجرای قضائی دیوان جرایم منسوبین نظامی تمیز معاونیت قضائی زون جنوب غرب (کندهار):

دیوان منسوبین نظامی تمیز معاونیت قضائی زون جنوب غرب (کندهار) طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش جمعاً به تعداد (۷۷) قضیه داشته که از جمله (۳۳) قضیه ذریعۀ مکتوب مسترد شده، (۴) قضیه تأیید شده و (۲۷) قضیه نقض شده، (۱۳) قضیه دیگر آن تحت کار دیوان مذکور قرار دارد.

۴- گزارش اجرای قضائی دیوان مدنی تمیز معاونیت قضائی زون جنوب غرب (کندهار):

دیوان رسیدگی به قضایای مدنی تمیز معاونیت قضائی زون جنوب غرب (کندهار) طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش جمعاً به تعداد (۱۰۹۴) قضیه داشته که از جمله (۱۵) قضیه تأیید شده، (۳۱) قضیه نقض شده، (۵۳) قضیه ذریعۀ مکتوب مسترد شده، (۵) قضیه قرار قطعیت، و (۹۹۰) قضیه دیگر آن تحت کار دیوان مذکور قرار دارد.

۵- گزارش اجرای قضائی دیوان تجارتی تمیز معاونیت قضائی زون جنوب غرب (کندهار):

دیوان رسیدگی به قضایای تجارتی تمیز معاونیت قضائی زون جنوب غرب (کندهار) طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش جمعاً به تعداد (۸۵) قضیه داشته که از جمله (۱۵) قضیه تأیید شده، (۲۲) قضیه نقض شده، (۲) قضیه فیصله شده، (۱۵) قضیه ذریعۀ مکتوب مسترد شده، (۱) قضیه قرار

قطعیّت و (۳۰) قضیه دیگر آن تحت کار دیوان مذکور قرار دارد.

قسمت دوم:

گزارش اجراءات قضائی دیوان‌های محاکم

مرافعه (۳۴) ولایات کشور:

به اساس راپورهای واصله دیوان‌های محاکم مرافعه (۳۴) ولایت کشور طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش جمعاً به تعداد (۱۷۶۲۰) قضیه داشته‌است؛ از جمله (۳۴۴۴) قضیه جزائی، (۱۲۴۶) قضیه مدنی، (۱۱۰۱) قضیه تجارّتی، (۳۵۲) قضیه منسوبین نظامی و (۱۲۴۶) قضیه امنیت عامه می‌باشد که جزئیات آن در ذیل ارائه می‌گردد:

۱- گزارش اجراءات قضائی دیوان‌های جزاء محاکم مرافعه (۳۴) ولایت:

دیوان‌های جزاء محاکم مرافعه (۳۴) ولایت طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش جمعاً به تعداد (۳۴۴۴) قضیه داشته که از جمله (۳۳۴) قضیه ذریعه مکتوب مسترد شده، (۱۱۲۱) قضیه ذریعه قرار قضائی اجراءات بعمل آمده، (۴۵۶) قضیه فیصله شده، (۱۵۳۳) قضیه دیگر آن تحت کار دیوان‌های مذکور قرار دارد.

۲- گزارش اجراءات قضائی دیوان‌های امنیت عامه محاکم مرافعه (۳۴) ولایت:

دیوان‌های امنیت عامه محاکم مرافعه (۳۴) ولایت طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش جمعاً به تعداد (۱۲۴۶) قضیه داشته که از جمله (۱۴۰) قضیه ذریعه مکتوب مسترد شده، (۵۷۰) قضیه ذریعه قرار قضائی رسیدگی شده، (۱۶۲) قضیه فیصله شده، (۳۷۴) قضیه دیگر آن تحت کار دیوان‌های مذکور قرار دارد.

۳- گزارش اجراءات قضائی دیوان‌های منسوبین نظامی محاکم مرافعه (۶) ولایت درجه اول:

دیوان‌های منسوبین نظامی محاکم مرافعه این ولایات طی

ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش جمعاً به تعداد (۳۵۲) قضیه داشته که از جمله (۶۶) قضیه ذریعه مکتوب مسترد شده، به (۱۰۱) قضیه ذریعه قرار قضائی رسیدگی شده، (۴۵) قضیه فیصله شده، (۱۴۰) قضیه دیگر آن تحت کار دیوان‌های مذکور قرار دارد.

۴- گزارش اجراءات قضائی دیوان‌های مدنی محاکم مرافعه (۳۴) ولایت:

در دیوان‌های رسیدگی به قضایای مدنی محاکم مرافعه طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش جمعاً به تعداد (۱۱۴۷۷) قضیه وارد شده که از جمله (۷۹۰) قضیه ذریعه مکتوب مسترد شده، به (۳۱۰۱) قضیه ذریعه قرار قضائی رسیدگی شده، (۵۳۹) قضیه فیصله شده و (۷۰۴۷) قضیه دیگر آن تحت کار دیوان‌های مذکور قرار دارد.

۵- گزارش اجراءات قضائی دیوان‌های تجارّتی محاکم مرافعه (۶) ولایت درجه اول:

دیوان‌های رسیدگی به قضایای تجارّتی محاکم مرافعه طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش جمعاً به تعداد (۱۱۰۱) قضیه داشته که از جمله (۸۶) قضیه ذریعه مکتوب مسترد شده، به (۳۹۱) قضیه ذریعه قرار قضائی رسیدگی شده، (۵۰) قضیه فیصله شده و (۵۷۴) قضیه دیگر آن تحت کار دیوان‌های مذکور قرار دارد.

قسمت سوم:

گزارش اجراءات قضائی دیوان‌های محاکم ابتدائی شهری و محاکم ابتدائی ولسوالی‌های (۳۴) ولایت:

به اساس راپورهای واصله دیوان‌های محاکم ابتدائی شهری و محاکم ابتدائی ولسوالی‌های (۳۴) ولایت کشور، طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش جمعاً به تعداد (۱۰۰۴۳۴) قضیه در محاکم متذکره موجود بوده که از جمله (۱۹۶۰۰) قضیه جزائی، (۵۵۵۹۷) قضیه مدنی و (۱۳۳۹۰) قضیه تجارّتی، (۵۹۹۸)

قضیه امنیتی عامه، (۱۵۲۲) قضیه ترافیکی، (۳۳۲۳) قضیه منسوبین نظامی، (۷۰) قضیه مربوط به محکمه ابتدائیه اختصاصی جلوگیری از غصب املاک امارتی ولایات کابل، بلخ و کندهار می‌باشد و (۹۳۴) قضیه محکمه ابتدائیه اختصاصی مواد مخدر ولایت کابل که جزئیات آن در ذیل ارائه می‌گردد:

۱- گزارش اجرای قضائی دیوان‌های جزاء محاکم ابتدائیه شهری و قضایای جزائی محاکم ابتدائیه ولسوالی‌های (۳۴) ولایت:

۴- گزارش اجرای قضائی محاکم ابتدائیه منسوبین نظامی (۸) زون کشور:

محاکم ابتدائیه منسوبین نظامی (۸) ولایات زون کشور طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش جمعاً به تعداد (۳۳۲۳) قضیه داشته که از جمله (۱۵۱) قضیه ذریعۀ مکتوب مسترد شده، (۸۸۴) قضیه ذریعۀ قرار قضائی رسیده گی شده، (۸۷۵) قضیه فیصله شده و (۱۴۱۳) قضیه دیگر آن تحت کار محاکم مذکور قرار دارد.

دیوان‌های جزاء محاکم ابتدائیه شهری و بخش جزائی محاکم ابتدائیه ولسوالی‌های (۳۴) ولایت طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش جمعاً به تعداد (۱۹۶۰۰) قضیه داشته که از جمله (۶۸۹) قضیه ذریعۀ مکتوب مسترد شده، به (۴۱۸۰) قضیه ذریعۀ قرار قضائی رسیدگی شده، (۷۳۳۷) قضیه فیصله شده و (۷۳۹۴) قضیه دیگر آن تحت کار محاکم مذکور قرار دارد.

۵- محکمه ابتدائیه اختصاصی مواد مخدر ولایت کابل: در محکمه ابتدائیه اختصاصی مواد مخدر ولایت کابل طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش جمعاً به تعداد (۹۳۴) قضیه موجود بوده که از جمله (۱) قضیه مکتوبی مسترد شده، (۷۵۹) قضیه فیصله شده و (۱۷۴) قضیه دیگر آن تحت کار محکمه مذکور قرار دارد.

۲- گزارش اجرای قضائی دیوان‌های امنیتی عامه محاکم ابتدائیه شهری (۳۴) ولایت:

۶- محکمه ابتدائیه اختصاصی جلوگیری از غصب و استرداد زمین‌های غصب شده امارتی:

در محکمه ابتدائیه اختصاصی جلوگیری از غصب و استرداد زمین‌های غصب شده امارتی طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش جمعاً به تعداد (۷۰) قضیه موجود بوده که از جمله به (۲۲) قضیه توسط قرار قضائی رسیدگی شده، (۶) قضیه مکتوبی مسترد شده، (۱۷) قضیه فیصله شده و (۲۵) قضیه دیگر آن تحت کار محکمه مذکور قرار دارد.

در دیوان‌های امنیتی عامه محاکم ابتدائیه شهری (۳۴) ولایت طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش جمعاً به تعداد (۵۹۹۸) قضیه موجود بوده که از جمله (۳۲۱) قضیه ذریعۀ مکتوب مسترد شده، به (۷۷۱) قضیه ذریعۀ قرار قضائی رسیدگی شده، (۱۹۵۷) قضیه فیصله شده و (۲۹۴۹) قضیه دیگر آن تحت کار دیوان‌های مذکور قرار دارد.

۷- گزارش اجرای قضائی دیوان‌های مدنی محاکم ابتدائیه شهری و قضایای حقوقی محاکم ابتدائیه ولسوالی‌های (۳۴) ولایت:

در دیوان‌های مدنی محاکم ابتدائیه شهری و بخش حقوقی محاکم ابتدائیه ولسوالی‌های (۳۴) ولایت طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش جمعاً به تعداد (۵۵۵۹۷) قضیه موجود بوده که

۳- گزارش اجرای قضائی دیوان‌های ترافیکی محاکم ابتدائیه شهری (۳۰) ولایت:

دیوان‌های ترافیکی محاکم ابتدائیه شهری (۳۴) ولایت طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش جمعاً به تعداد (۱۵۲۲) قضیه داشته که از جمله (۳۵) قضیه ذریعۀ مکتوب مسترد شده، به (۴۳۹) قضیه ذریعۀ قرار قضائی رسیدگی شده،

از جمله (۲۳۴۴) قضیه ذریعۀ مکتوب مسترد شده، به (۱۲۲۹۴) قضیه ذریعۀ قرار قضائی رسیدگی شده، (۶۳۰۵) قضیه فیصله شده و (۳۴۶۵۴) قضیه دیگر آن تحت کار دیوان‌های مذکور قرار دارد.

۸- گزارش اجراءات قضائی دیوان‌های ابتدائیه تجارتي محاکم شهری (۶) ولایت درجه اول و (۱) ولایت درجه دوم : در دیوان‌های ابتدائیه تجارتي محاکم شهری (۷) ولایت طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش جمعاً به تعداد (۱۳۳۹۰) قضیه موجود بوده که از جمله (۹۲۳) قضیه ذریعۀ مکتوب مسترد شده، به (۱۹۴۰) قضیه ذریعۀ قرار قضائی رسیدگی شده، (۹۲۱) قضیه فیصله شده و (۹۶۰۶) قضیه دیگر آن تحت کار دیوان‌های مذکور قرار دارد.

بخش چهارم

تعداد وثایق اجراء شده

تعداد و انواع وثایق اجراء شده در آمریت های وثایق، دیوان های مدنی، تجارتي و محاکم ابتدائیه ولسوالی های ولایات کشور طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش مطابق به (۱۴۴۵/۱۲/۱۵ - ۱۴۴۶/۳/۱۸) هـ ق.

شماره	نوع وثیقه	تعداد وثایق
۱	قباله قطعی	۹۳۱
۲	قباله دولتی	۳۶
۳	طلاق خط	۲۴۴
۴	اصلاح خط	۹۸۳
۵	خلع خط	۵۵
۶	نکاح خط	۲۳۲۹۰
۷	وکالت خط	۱۱۹۹۶
۸	اقرار خط	۴۴۷۲
۹	وصایت خط	۲۹۰۲
۱۰	نفقه خط	۱۴
۱۱	ابراء خط	۳۵۵
۱۲	ضمانت خط	۸۹۰
۱۳	ترکه خط	۱۷
۱۴	مثنی خط	۲۳۶
۱۵	حصر وراثت خط	۴۴۳۷
۱۶	رسید خط	۶
۱۷	قیم خط	۴۴

۱۱	حجت خط	۱۸
۲۰	رضایت خط	۱۹
۳۷	تملیک خط	۲۰
۱۶	تقسیم خط	۲۱
۹۷۳	زوجیت خط	۲۲
۶	مجرد خط	۲۳
۴	اجاره خط	۲۴
۳۴	لاجایدادی	۲۵
۲۰۶	محرم خط	۲۶
۱۴۵	تضمین خط	۲۷
۳	تجویز خط	۲۸
۳۷	قرار داد خط	۲۹
۹	هبه خط	۳۰
۵۲۴۰۹	مجموع	

بخش پنجم

تعداد قضایای موجود و وثایق اجراء شده

جدول توحیدی تعداد قضایای جزائی و حقوقی در مرحله ابتدائیه ، مرافعه و وثایق اجراء شده در هر ولایت کشور با در نظر داشت پرکار و کم کار بودن محاکم طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ.ش مطابق به (۱۴۴۵/۱۲/۱۵ - ۱۴۴۶/۳/۱۸) هـ.ق.

ردیف	ولایات	مجموع قضایا	قضایای رسیده گی شده			تعداد وثایق اجراء شده
			مسترد مکتوبی	قراردقضائی	فیصله شده	
۱	ولایت کابل	۲۳۷۰۴	۸۹۳	۳۱۰۵	۳۱۰۵	۱۲۳۶۱
۲	ولایت هرات	۹۱۴۴	۶۷۳	۱۷۳۹	۱۳۸۸	۲۷۷۳
۳	ولایت کندز	۸۶۶۸	۲۲۵	۱۵۱۴	۸۹۵	۱۹۸۲
۴	ولایت بلخ	۷۷۹۴	۹۱۶	۱۵۴۶	۱۰۷۷	۲۴۷۶
۵	ولایت تخار	۶۸۱۹	۱۱۷	۱۱۸۴	۷۸۸	۱۷۲۹
۶	ولایت ننگرهار	۶۶۹۸	۲۹۹	۱۱۹۹	۱۲۳۰	۱۲۸۱
۷	ولایت بغلان	۵۰۶۴	۱۸۹	۱۶۹۲	۴۸۴	۱۷۸۱
۸	ولایت بدخشان	۳۹۲۹	۳۶۶	۱۱۷۴	۳۷۶	۱۰۷۹
۹	ولایت کندهار	۳۹۲۰	۱۶۱	۸۳۱	۸۴۹	۲۱۳۵

۱۰	ولایت هلمند	۳۵۱۴	۴۵	۸۲۹	۱۴۰۱	۱۲۳۹	۱۹۳۰
۱۱	ولایت غزنی	۳۲۸۸	۱۸۲	۹۱۱	۶۰۲	۱۵۹۳	۱۵۴۶
۱۲	ولایت فاریاب	۳۰۶۵	۱۰۳	۹۰۸	۷۴۲	۱۳۱۲	۲۲۹۵
۱۳	ولایت غور	۲۹۵۳	۹۵	۶۴۵	۴۴۶	۱۷۶۷	۸۵۶
۱۴	ولایت خوست	۲۱۳۷	۲۰۷	۴۴۸	۵۳۴	۹۴۸	۷۹۶
۱۵	ولایت بادغیس	۲۰۹۸	۱۲۵	۸۶۰	۴۰۰	۷۱۳	۸۹۵
۱۶	ولایت فراه	۲۰۸۲	۲۳	۷۰۳	۷۹۶	۵۶۰	۲۱۲۵
۱۷	ولایت پکتیا	۱۸۶۶	۱۳۶	۳۴۹	۴۲۱	۹۶۰	۷۱۳
۱۸	ولایت پروان	۱۸۴۷	۱۴۲	۶۶۹	۳۶۳	۶۷۳	۱۴۳۷
۱۹	ولایت جوزجان	۱۸۱۳	۶۳	۵۶۰	۴۶۵	۷۲۵	۱۳۳۶
۲۰	ولایت ارزگان	۱۶۹۴	۷۴	۶۳۵	۶۱۶	۳۶۹	۱۳۵۲
۲۱	ولایت سمنگان	۱۶۶۹	۷۸	۵۴۸	۲۶۰	۷۸۳	۴۸۹
۲۲	ولایت بامیان	۱۶۶۶	۶۲	۴۶۰	۲۱۱	۹۳۳	۶۲۳
۲۳	ولایت کاپیسا	۱۶۰۲	۶۶	۲۸۵	۳۱۱	۹۴۰	۴۷۴
۲۴	ولایت لغمان	۱۴۶۸	۱۲۴	۲۵۴	۲۳۸	۸۵۲	۸۴۱
۲۵	ولایت زابل	۱۴۱۱	۷۸	۲۶۱	۳۰۹	۷۶۳	۴۹۶
۲۶	ولایت لوگر	۱۴۰۶	۸۸	۴۳۹	۱۷۴	۷۰۵	۱۱۲۴
۲۷	ولایت سرپل	۱۲۸۹	۹۱	۴۱۰	۲۵۱	۵۳۷	۱۱۶۸
۲۸	ولایت کنړها	۱۲۸۶	۸۲	۳۰۳	۲۸۵	۶۱۶	۹۱۶
۲۹	ولایت پکتیکا	۱۲۰۰	۵۳	۳۴۵	۲۷۳	۵۲۹	۴۲۵
۳۰	ولایت میدان وردک	۱۰۹۸	۵۱	۳۳۹	۱۲۷	۵۸۱	۱۱۲۷
۳۱	ولایت نیمروز	۷۶۰	۱۱	۴۰۷	۲۳۱	۱۱۱	۵۴۴
۳۲	ولایت دایکندی	۴۵۴	۳۴	۱۵۰	۱۵۳	۱۱۷	۹۰۳
۳۳	ولایت پنجشیر	۳۵۶	۲۸	۴۲	۵۳	۲۳۳	۸۴۹
۳۴	ولایت نورستان	۲۹۲	۶	۷۰	۴۳	۱۷۳	۱۴۸
مجموع		۱۱۸۰۵۴	۵۸۸۶	۲۵۸۱۴	۱۹۸۹۷	۶۶۴۵۷	۵۲۴۰۹

اجراءات كاري رياست عمومي حقوق جدول توحيدى راپور اجراءات كاري رياست عمومي حقوق و واحد هاي ولايتي طي ربع (دوم) سال (۳۰۴۱) هـ ش مطابق، (۰۱/۹/۱۳۳۵ - ۰۱/۳/۱۳۴۱) هـ.ق.

حکومت

بخش دوم:

گزارش توحیدی فعالیت‌های اداری دفاتر و ریاست‌های مرکزی ستره محکمه از بابت ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش

معاونیت قضائی

معاونیت قضائی ستره محکمه امارت اسلامی افغانستان طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش اجراءات عمده ذیل را انجام داده‌است.

- به تعداد (۸۳۰) قطعه مکتوب از ارگان‌های مختلف امارت اسلامی برای مطالبه هدايات قضائی عنوانی معاونیت قضائی مواصلت نموده‌است که بعد از هدایت معاون صاحب قضائی دوباره به مراجع مربوطه ارسال گردیده‌است.

- به تعداد (۳۷۵) قطعه مکتوب بعد از هدایت معاون صاحب قضائی به مراجع مربوطه آن ارسال گردید.

- به تعداد (۳۳۷۹) قطعه عرایض غرض مطالبات حقوقی و قضائی به معاونیت قضائی مواصلت ورزیده بود که بعد از هدایت این معاونیت احکام و به اصحاب دعوی یا مراجع مطالبه کننده آن ارسال گردیده‌است و به تعداد (۱۵۴۰) قطعه عرایض دیگر مسترد گردیده‌است.

ریاست عالی تمیز مرکز

ریاست عالی تمیز مرکزی ستره محکمه طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش اجراءات عمده ذیل را انجام داده‌است:

- به تعداد (۱۵۳۸) قطعه مکاتیب از محاکم ولایات و ادارات مختلف کشور به این ریاست مواصلت ورزیده است، که از آن جمله (۱۳۹۸) مکتوب اجراءات و به مراجع مربوطه ارسال گردیده است و به تعداد (۱۴۰) مکتوب تحت کار قرار دارد.
- به تعداد (۲۲۷۱) قطعه دوسیه جات از محاکم (۲۴) ولایات، دیوان‌های پنجگانه و ادارات مختلف به این ریاست مواصلت ورزیده است، که از جمله آن به تعداد

(۱۱۵۵) دوسیه غرض تمیز طلبی به دواوین پنجگانه ارسال گردیده و به تعداد (۵۵۳) جلد دوسیه متفرقه به محاکم (۲۴) ولایات، دیوان‌های پنجگانه ریاست عالی تمیز مرکز و غیره ادارات مرکزی و ولایتی غرض اجراءات ارسال گردیده‌است.

- به تعداد (۱۱۶) جلد دوسیه جزائی و (۱۱۵) جلد دوسیه حقوقی غرض تطبیق به مراجع مربوطه ارسال گردیده‌است.
- به تعداد (۳۳۲) جلد دوسیه که مربوط محاکم خاص بوده بعد از غور و بررسی اعضاء قضائی نهائی و از سوی این ریاست تأیید شده‌است. از آن جمله به تعداد (۱۹۵) جلد دوسیه تأیید و به تطبیق ارسال و به تعداد (۱۳۷) جلد دوسیه مسترد و غرض فیصله شرعی به محاکم مربوطه ارسال گردیده است.

- به تعداد (۳۲۵۴) قطعه عرایض از اصحاب دعاوی به این ریاست مواصلت ورزیده است که از جمله آن به تعداد (۳۲۰۰) قطعه آن بعد از احکام و رسیدگی؛ به عارضین تسلیم داده شده است.

- به مشکلات (۳۹۶۶) تن از مراجعین اصحاب دعاوی بر علاوه اجراءات فوق الذکر ملاقات صورت گرفته و به قناعت ایشان پرداخته شده.

- رؤسای دواوین پنج گانه به تعداد (۱۴۴۸) جلد دوسیه را غرض مشوره با رئیس این ریاست شریک ساخته که از جمله آن (۲۶۵) جلد دوسیه تأیید و غرض تطبیق و به تعداد (۱۱۸۳) جلد دوسیه مسترد و جهت فیصله شرعی و قانونی به مراجع مربوطه ارسال گردیده‌است.

ریاست عمومی دفتر مقام

ریاست عمومی دفتر مقام عالی ستره محکمه در جریان ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش اجراءات ذیل را انجام داده‌است:

- به تعداد (۱۶۰) تن مراجعین از طرف مدیریت پذیرش ثبت و راجستر شده و به شعبات مربوط ریاست رهنمائی

- گردیده است؛ همچنان طبق معمول همه روزه تعداد از مراجعین که کار شان در این ریاست می باشد از طرف غرفه نمبر (۱۲) کارکنان این ریاست توظیف اند بعد از اخذ معلومات از مدیریت عمومی تحریرات برای آنها جواب داده می شود .
- کمیته رؤیت هلال طبق فرمان عالیقدر امیرالمؤمنین (حفظه الله) ایجاد گردیده است در وقت وزمان معین آن جلسات تشکیل گردیده است.
 - کمیته نصاب تعلیمی جریان دارد و طبق آجنداء در جریان ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش نیز در وقت تعیین شده جلسات دائر نموده است.
 - کمیسیون بازنگری نهائی سندهای اصولی در این ربع به تعداد (۲۱) مسوده را بازنگری نموده و ذریعه صادره (۱۴۵۳) مؤرخ ۱۴۴۶/۲/۳ غرض توشیح به مقام محترم مشرتابه ارسال نموده است .
 - به تعداد (۲۰۴۳) قطعه مکاتیب و پیشنهادات از محاکم مرکز و ولایات، وزارت خانه ها، ادارات مستقل امارتی به این اداره مواصلت ورزیده و بعد از اخذ هدایت مقام محترم ستره محکمه غرض اجرای بعدی به مراجع مربوطه ارسال گردیده است.
 - به تعداد (۴۰۵) جلد دوسیه های جزائی طبق متحدالمال شماره (۳۸) مؤرخ ۱۴۴۴/۶/۴ ریاست عمومی دارالانشاء غرض اخذ هدایت مقام عالی برای تطبیق جزاء های تعزیری و موضوعات حقوقی که ایجاب حکم مقام عالی را میکرد بعد از اخذ هدایت جهت اجرای بعدی به مراجع مربوطه آن ارسال گردیده است.
 - به تعداد (۷۴۹) جلد دوسیه و مکاتیب ریاست های مرکزی، مرافعه و زون های چهارگانه شهری کابل توسط کارکنان این ریاست به مراجع مربوطه شان ارسال گردیده است.
- ریاست عمومی دارالانشاء**
- ریاست عمومی دارالانشاء در جریان ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش اجرای ذیل را انجام داده است:
- به تعداد (۳۶۷) موضوعات مربوط به تبدیلی محکمه را رسیدگی نموده است.
 - به تعداد (۱۵۹) موضوعات مربوط استهداء را رسیدگی نموده است.
 - به تعداد (۲۵۵) موضوعات مربوط متفرقه را رسیدگی نموده است.
 - به تعداد (۳۰) موضوعات مربوط به تنازع صلاحیت را رسیدگی نموده است.
 - به تعداد (۱۹۳) موضوعات مربوط به تخلفات را رسیدگی نموده است .
 - به تعداد (۸۸) موضوعات مربوط به تجدید نظر را رسیدگی نموده است.
 - همچنان موضوعات مختلف متفرقه دیگر که به این ریاست مواصلت ورزیده بود مطابق اصول به آن رسیدگی شده و به مراجع مربوطه ارسال گردیده است.
 - در رابطه به ساختار دیتابیس ریاست عمومی دارالانشاء یک سلسله اجرای اصولی با وزارت مخابرات و تکنالوژی معلوماتی شریک ساخته شده و آن وزارت نماینده خویش را معرفی نموده بود، که بعداً معلومات دیتابیس ریاست عمومی دارالانشاء ستره محکمه جهت کار عملی آن به نماینده آن وزارت شریک شده است.
- ریاست عمومی تدقیق ومطالعات**
- ریاست عمومی تدقیق ومطالعات ستره محکمه در جریان ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش اجرای ذیل را انجام داده است:
 - ابراز نظر در مورد (۳۵۲) موضوعات استهداءات جزائی، تجارتی، مدنی، وثایق متفرقه، گزارشات تفتیش قضائی، مکتوبی و مستردی.

- طرز العمل جمع آوری توحید گزارشات، طرز العمل نظارت و ارزیابی پروژه ها و برنامه ها و رهنمود کلینیک صحنی ستره محکمه از سوی مدققین قضائی ترتیب گردیده و غرض مطرح ساختن به شورای عالی ستره محکمه ذریعۀ مکتوب به ریاست عمومی دارالانشاء ارسال گردید.
- مقررۀ حقوق و امتیازات کادر قضائی و لایحۀ محاکم نظامی تحت غور و تحقیق مدققین قرار گرفت و ترتیب و نهائی گردید؛ غرض مطرح ساختن در شورای عالی به ریاست عمومی دارالانشاء ارسال گردید.
- یک تن از مدققین قضائی این ریاست به منظور اشتراک در کمیسیون تهیه اصول قضیۀ کابل بانک ذریعۀ مکتوب به حیث نماینده به اکادمی علوم امارت اسلامی افغانستان معرفی گردید.
- یک تن از مدققین قضائی این ریاست منحیث نماینده ذریعۀ مکتوب در کمیسیون مندرج مادۀ ششم قانون جمع اوری گدایان و جلوگیری از تگدی و تطبیق بهتر مواد (۲۲ و ۲۳) قانون مذکور به وزارت محترم داخله معرفی گردید.
- مسودۀ قرائن تحقیق معاصر را مدققین قضائی این ریاست ترتیب و تنظیم نموده و ذریعۀ مکتوب به معاونیت قضائی ستره محکمه ارسال گردید.
- مقررۀ اجراءات و فعالیت های ریاست عمومی تفتیش توسط مدققین قضائی تحت غور و تحقیق قرار گرفت ترتیب و تنظیم شد؛ و آنرا جهت نهائی نمودن به معاونیت قضائی ستره محکمه ارسال گردید.
- مقررۀ فعالیت ریاست ارتباط خارجه، عامه و مطبوعات ترتیب و تنظیم گردیده است؛ غرض تصویب شورای عالی ستره محکمه به ریاست عمومی دارالانشاء ارسال گردیده است.
- مقررۀ معاونیت اداری پس از غور و تحقیق توسط

مدققین قضائی این ریاست ترتیب و تنظیم شد و جهت مطرح نمودن در شورای عالی به ریاست عمومی دارالانشاء ارسال شد.

- مقررۀ سلوک قضائی برای قضات تحت کار این ریاست قرار دارد.

ریاست عمومی تفتیش قضائی

۱. طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش به تعداد (۲۸۶) قطعۀ عرایض عارضین طبق هدایت مقام عالی ستره محکمه غرض بررسی به این ریاست مواصلت ورزیده بود، که از آن جمله به تعداد (۱۷۲) قطعۀ عرایض توسط مفتشین قضائی بررسی و گزارش آن به مقام محترم عالی ستره محکمه تقدیم گردیده و به تعداد (۱۱۴) قطعۀ عرایض دیگر تحت کار قرار دارد.

۲. ضمن بررسی اجراءات عادی محاکم، از محابس ولایات بازدید و نظارت صورت گرفته است؛ تعداد محبوسین تشخیص شده، ضروریات آنها استماع و یادداشت گردیده و غرض تفهیم به محاکم مرافعه، محاکم شهری و سایر مراجع ذیربط در میان گذاشته شده است.

۳. از منسوبین قضائی برحال محاکم ولایت کشور به منظور شناسایی قضات کارفهم، مخلص و پاک نفس امتحان ظرفیتی اخذ شده است.

۴. مفتشین قضائی در سیمینار (۲۰) روزۀ آموزشی که از طرف ریاست تفتیش داخلی وزارت محترم مالیه راه اندازی شده بود اشتراک ورزید.

۵. از طرف هیئت اعزامی به شکایات عارضین محاکم ولایت کشور درحین بررسی های تفتیشی محاکم مرکز و ولایات رسیدگی صورت گرفته است.

۶. طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش راپورهای ربعوار و سالانۀ محاکم ولایات که به مرکز ارسال گردیده بود، ضمن بررسی اجراءات عادی محاکم از طرف مفتشین قضائی نظارت

شده است.

است.

۱۲. ضمن بررسی و تفتیش اجراءات عادی محاکم به همه منسوبین قضائی، اداری و خدماتی محاکم توصیه و رهنمائی گردید تا به منظور بهبود بخشیدن در اجراءات به موقع و رسیدگی به شکایات و مطالبات شرعی و اصولی اصحاب دعاوی و جلب بیشتر مردم و امارت اسلامی مبنی بر بی طرفی کار آگاهی و تأمین عدالت در قوه قضائیه و همچنان رویه نیک با مراجعین و سایر ادارات امارتی توجه جدی داشته باشند و از مراجعین که در محاکم حضور داشتند از چگونگی برخورد منسوبین محاکم با ایشان نیز معلومات اخذ گردید.

ریاست عمومی حقوق

ریاست عمومی حقوق در جریان ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش اجراءات ذیل را انجام داده است:

- به منظور تنظیم امور مربوطه به اشخاص حقیقی و حکمی در جریان ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش به تعداد (۷۱۶۶۴) قطعه عریضه در اداره حقوق ثبت و تحت اجرا قرار گرفته است.
- در رابطه به حل و فصل قضایا از طریق مصالحه در ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش به تعداد (۱۱۹۲۹) قضیه حقوقی در اداره حقوق به اصلاح انجامیده است.
- در بخش تطبیق و تنفیذ احکام قطعی در ربع دوم سال ۱۴۰۳ جمعاً به تعداد (۱۵۱۸) فیصله و قرار قطعی و نهایی محاکم تطبیق و تنفیذ گردیده است.

ریاست تعلیمات قضائی

ریاست عمومی تعلیمات قضائی در جریان ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش اجراءات ذیل را انجام داده است:

- ریاست عمومی تعلیمات قضائی ستره محکمه طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش برنامه آموزشی (۴۳) روزه برای (۳۶) تن قضات، مفتی ها و محررین جدید التقرر مرکز ستره محکمه و محاکم ولایات کابل، نورستان، ننگرهار، بغلان،

۷. منسوبین مؤظف طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش از چگونگی تطبیق درست و به موقع احکام، اصول، مقررات، لوايح، طرزالعملها و مصوبات شورای عالی ستره محکمه که یکی از وظایف مهم ریاست عمومی تفتیش قضائی می باشد نظارت کرده است.

۸. به منظور تحقق رویه واحد قضائی و اجراءات سالم محاکم، رهنمائی های که لازم بود با در نظر داشت احکام، اصول، مقررات، لوايح، طرزالعملها و مصوبات مقام عالی ستره محکمه برای قضات و منسوبین اداری صورت گرفته است.

۹. طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش اجراءات آنعده منسوبین قضائی و اداری محاکم که مورد تفتیش قرار گرفته است و از طرف هیئت مؤظف یکایک ملاحظه و مشاهده گردید، خلاها و نواقصات که جزئی به نظر رسید از طرف مفتشین قضائی برای منسوبین مربوطه وفق مقررات توصیه و رهنمائی گردید؛ تا در آینده از تکرار همچون خلاها و نواقصات خودداری نمایند، و طبق اصول اجراءات شان را عیار سازند و آنعده نواقصات که به ضرر اداره و جامعه به نظر رسید از طرف مفتشین قضائی یادداشت و طی گزارش غرض اجراءات بعدی به مقام عالی ستره محکمه تقدیم گردیده است.

۱۰. فعالیت های متذکره طی ربع دوم سال جاری ۱۴۰۳ هـ ش هجری شمسی در آنعده محاکم که توسط اعضای مسلکی این ریاست مورد بررسی قرار گرفته است، انجام و گزارش آن به مقام عالی ستره محکمه تقدیم گردیده است.

۱۱. در جریان بررسی اجراءات عادی محاکم، آن عده منسوبین قضائی، اداری و خدماتی که از خود شایسته گی، توانائی، پشت کار و لیاقت نشان داده پیشنهاد تقررشان در بست بالاتر به مقام عالی ستره محکمه تقدیم گردیده

- کندز، تخار، پکتیا، لغمان، جوزجان، بدخشان، کنر، کاپیسا، سرپل، فاریاب و سمنگان برگزار نمود.
- ریاست عمومی تعلیمات قضائی ستره محکمه طی ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش برنامه آموزشی (۳۰) روزه برای (۴۲) تن قضات، مفتی ها و محررین برحال و جدیدالتقرر محاکم ولایت تخار، بدخشان، فاریاب، لوگر، سمنگان، پکتیکا، کابل و پکتیا برگزار نمود.

ریاست دارالافتاء

- تالار مجهز بخاطر مطالعه این ریاست از طرف ریاست امور اداری بدسترس قرارگرفته و رفع مشکل گردیده است.
- خریداری کتب های مورد نیاز فقهی .
- خریداری الماری های چوبی جهت حفظ و نگهداشت کتب های موجوده ریاست .

ریاست عمومی مالی و اداری

- ریاست عمومی مالی واداری در جریان ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش اجراءات ذیل را انجام داده است:
- به تعداد (۱۹۳۹) کارمند ستره محکمه برای تداوی و معالجه به مدیریت عمومی کلینیک صحتی این ریاست مراجعه نموده و از سوی داکتران مؤظف تداوی شده اند.
- جهت ایجاد سهولت مامورین، مجاهدین و مراجعین ساختمان های ضروری اعمار گردیده است، همچنان یک پایه جنراتور ۴۵۰ کیلو وات ترمیم و در وقت ضرورت از آن استفاده صورت گرفته است.
- (۵۰۰) یوزر انتی ویروس مودل ۲۰۲۴ Kaspersky برای کمپیوتر های منسوبین مرکز ستره محکمه و محکمه مرافعه کابل تهیه و خریداری گردیده است.
- طی ربع دوم (۱۹) برآورد ابتدائی پروژه ها در مربوطات ستره محکمه، زون های چهارگانه محکمه ابتدائی شهری صورت گرفته است .

- ریاست ارتقاء ظرفیت ریاست عمومی امور کارکنان ریاست ارتقای ظرفیت و ارزیابی اجراءات در جریان ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش اجراءات ذیل را انجام داده است:
- معرفی دوتن کارمندان آمریت حفظ و مراقبت ریاست عمومی مالی واداری جهت اشتراک ثبت نام و شمولیت در پوهنخی انجنیری برق مؤسسه تحصیلات عالی خانه نور.
- راه اندازی برنامه آموزشی تحت عنوان تفتیش امور مالی برای (۲۵) تن اعضای محترم مسلکی ریاست عمومی تفتیش قضائی به همکاری تخنیکی ریاست محترم تفتیش امور مالی وزارت مالیه به مدت یک ماه در مرکز آموزش های ستره محکمه.
- همکاری با ریاست محترم استخدام و سوانح ریاست عمومی منابع بشری در عرصه استخدام قضات و کارمندان اداری در بست های کمبود قضائی و اداری مرکز و ولایات.
- مقررۀ وظایف و صلاحیت های دوایر تحریرات محاکم مرافعه تحت کار این ریاست قرار دارد.
- برنامه آموزشی چهل و سه روزه برای (۳۶) تن قضات، مفتی ها و محررین جدیدالتقرر مرکز ستره محکمه و محاکم ولایات کابل، نورستان، ننگرهار، بغلان، کندز، تخار، پکتیا، لغمان، جوزجان، بدخشان، کنر، کاپیسا، سرپل، فاریاب و سمنگان برگزار گردیده است؛ همچنان برنامه آموزشی سی روزه برای (۴۲) تن قضات، مفتی ها و محررین برحال و جدیدالتقرر محاکم ولایات تخار، بدخشان، فاریاب، لوگر،

سمنگان، پكتيكا، كابل و پكتيا برگزار گرديده است.

• به تعداد (۲) برنامه آموزشي مهارت هاي كمپيوتر براي كارمندان رياست هاي مركزي ستره محكمه راه اندازي گرديده است.

• به تعداد (۳) برنامه آموزشي سواد حياتي براي منسويين نظامي ستره محكمه راه اندازي گرديده است.

• به تعداد (۱۲۳) تن كاركنان رقابتي مركز، (۱۰۱) تن ولايتي همه ساله مورد ارزيابي قرار مي گيرند.

قابل يادآور است كه تمام اجراءات فوق الذكر در عرصه ارزيابي اجراءات كاركنان رقابتي ستره محكمه به وقت و زمان معين از طرف اين رياست انجام شده؛ اما اجرا و منظوري قدم آنها از سال ۱۴۴۳ هـ ق الي تصويب طرز العمل ارزيابي اجراءات مامورين خدمات ملكي قوه قضائيه در حالت تعطيل قرار دارد.

رياست دعوت و ارشاد

• رياست دعوت و ارشاد در جريان ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش اجراءات ذيل را انجام داده است:

• در جريان اين ربع از طرف صبح همه روزه به تمام مجاهدين و منسويين ستره محكمه تفسير و ترجمه قرآنكريم تدريس شده است.

• نصاب درسي دعوت و ارشاد مطابق تقسيم اوقات به تمام كارمندان ستره محكمه تدريس گرديده است.

• در روزهاي دوشنبه و پنجشنبه به كارمندان ستره محكمه به شكل دوامدار بيان اصلاحي صورت گرفته است.

• تدريس ديني براي كارمندان بي سواد و كم سواد رياست ها و دواوين مركزي ستره محكمه صورت گرفته است.

• از سيرت و صورت تمام كارمندان و مجاهدين رياست ها و دواوين مركزي ستره محكمه، محاكم ولايت كابل، رياست امور امنيتي و اجرائيوي قوه قضائيه و رياست

تعليمات قضائي نظارت صورت گرفته و همچنان در باره برخورد نيك با تمام مراجعين و طاعت و فرمانبرداري از اوامر رهبري به آنان توصيه شده است.

• برنامه هاي بيانات اصلاحي به روزهاي دوشنبه در محاكم مركز و رياست امور امنيتي و اجرائيوي ستره محكمه راه اندازي شده است.

• تا اكنون به (۱۷) رياست محاكم مرافعه ولايات سفر هاي رسمي صورت گرفته و ديگر هم جريان دارد.

• تافي الحال در (۱۷) بست آمريت مربوط به اين رياست افراد واجد شرايط تعيين بست شده اند.

رياست پاليسي و پلان

رياست پاليسي و پلان در جريان ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش اجراءات ذيل را انجام داده است:

• تمام گزارشات اين رياست بعد از مطالعه و تائيد رئيس پاليسي و پلان به مراجع مربوطه ارسال گرديده است.

• ارسال مكاتيب به رياست هاي مركزي جهت جمع آوري از تطبيق پلان يك ساله قوه قضائيه، كار روي توحيد گزارش ربع دوم پلان تطبيقي سال ۱۴۰۳ هـ ش جريان دارد.

• ستراتيژي و پاليسي هاي اداري قوه قضائيه به تمام بخش هاي تطبيق كننده تكثير و معرفي گرديده است و به منظور تطبيق آن رهنمائي هاي لازم صورت گرفته است.

• در قسمت ابلاغ، پيگيري ترتيب و جمع آوري گزارشات مصوبات كابينه محترم امارت اسلامي افغانستان هميشه اجراءات صورت گرفته است.

• ترتيب گزارش از تطبيق و اجراءات انجام يافته (۱۱) قطعه هدايات مقام عالي رياست الوزراء و ارسال آن به رياست محترم عمومي اداره امور و مراجع مربوطه.

• ترتيب گزارش از تطبيق و اجراءات انجام يافته (۱۵) قطعه احكام عاليقدر امير المؤمنين (حفظه الله) و ارسال آن به رياست محترم عمومي اداره امور و مراجع مربوطه.

• تعقیب و پیگیری احکام و هدايات عاليقدر اميرالمؤمنين (حفظه الله) و مقام عالي رياست الوزراء از رياست‌های تطبيق کننده ستره محکمه.

• به اساس پلان کاری سال ۱۴۰۳ هـ ش رياست؛ از تمام بخش‌های کاری رياست گزارشات ربعوار خویش را جمع آوری و غرض آگاهی از اجراءات انجام یافته رياست پالیسی و پلان به رياست‌های محترم عمومی دفتر مقام و معاونیت محترم اداری ستره محکمه ارسال نموده‌است.

• به اساس مطالبه رياست ارتباط خارجه، عامه و مطبوعات پیرامون ترتیب گزارش ربع اول سال ۱۴۰۳ هـ ق فعالیت‌های رياست‌های مرکزی ستره محکمه غرض چاپ در مجله قضاء را ترتیب و توحید نموده و به آن رياست ارسال گردیده‌است.

• گزارش اجراءات محاکم و رياست‌های مرکزی ستره محکمه جهت شریک ساختن اطلاعات به ملت توحید، جمع آوری و جهت ارائیه آن به مقام رهبری تقدیم گردیده‌است.

• طبق پلان کاری سال ۱۴۰۳ هـ ش رياست پالیسی و پلان تمام بخش‌ها مکلف به ارائیه گزارش ماه وار می‌باشند که تمام آمریت‌ها در اخیر هر هفته گزارشات کاری خویش را به مقام رياست تقدیم می‌گردد.

• راپور حاضری از محاکم ۳۴ ولایت کشور از بابت ربع دوم (سرطان، اسد و سنبله) سال ۱۴۰۳ هـ ش جمع آوری و بعد از توحید در فارمت مشخص غرض اجراءات بعدی به مراجع مربوط ارسال گردیده‌است.

• گزارش ربع اول سال ۱۴۰۳ هـ ش دسترسی زنان به حق میراث و مالکیت را جمع آوری و در فارمت مشخص آن توحید و غرض اجراءات بعدی به مراجع مربوط ارسال گردیده‌است.

• طبق پلان استراتیژی یک ساله قوه قضائیه و فعالیت‌های غیر پلانی رياست‌های مرکزی ستره محکمه از بابت ربع

اول سال ۱۴۰۳ هـ ش را ترتیب و به رياست عمومی دفتر عاليقدر اميرالمؤمنين (حفظه الله) و رياست عمومی اداره امور ارسال گردیده‌است.

• ارسال فورمه‌جات احصائیوی ربع اول سال ۱۴۰۳ هـ ش اداره ملی احصائیوی بعد از خانه پری به آن اداره محترم. • ترتیب جدول راپور اجراءات قضائی محاکم (۳۴) ولایت و دیوان‌های (۱۰) گانه تمیز و اجراءات کاری رياست عمومی حقوق از بابت ربع اول سال ۱۴۰۳ هـ ش و ارسال آن به رياست‌های محترم عمومی تفتیش قضائی زون مرکز و زون جنوب غرب (کندهار) غرض مقایسه نمودن مفتشین قضائی حین بازدید از کارکرد محاکم کشور.

• ترتیب گزارش اجراءات قضائی محاکم ابتدائیه (۳۴) ولایت کشور و دیوان‌های ده گانه ستره محکمه از بابت سال‌های (۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ هـ ش) و ارسال آن به رياست عمومی دارالانشاء ستره محکمه.

• ترتیب گزارش اجراءات قضائی و اداری و ارسال آن به رياست عمومی حقوق و رياست عمومی دفتر مقام عالی ستره محکمه از بابت ربع اول ۱۴۰۳ هـ ش.

• ترتیب گزارش تعداد قضایای رسیدگی شده و باقی مانده سال‌های (۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ هـ ش) دوره جمهوری و سال‌های (۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ هـ ش) دوره امارت اسلامی افغانستان و ارسال آن به رياست محترم ارتباط خارجه، عامه و مطبوعات ستره محکمه.

• ترتیب گزارش اجراءات قضائی محاکم (۳۴) ولایت و دیوان‌های (۱۰) گانه تمیز از بابت سال ۱۴۰۲ هـ ش و ارسال آن به رياست عمومی امور کارکنان.

• ترتیب گزارش اجراءات کاری بخش‌های ولایتی رياست عمومی حقوق از بابت ربع اول سال ۱۴۰۳ هـ ش و ارسال آن به رياست عمومی تفتیش قضائی ستره محکمه.

• جمع آوری راپور اجراءات قضائی دیوان‌های (۱۰) گانه تمیز،

- محاکم (۳۴) ولایت کشور و اجراءات کاری ریاست عمومی حقوق ستره محکمه از بابت ربع اول سال ۱۴۰۳ هـ ش و ثبت آن در دیتابیس احصائیه قضائی.
- ارسال گزارش اجراءات قضائی محاکم (۳۴) ولایات، دیوان های (۱۰) گانه تمیز ستره محکمه و اجراءات کاری ریاست عمومی حقوق بابت ربع اول سال ۱۴۰۳ هـ ش به ریاست محترم دفتر مقام محترم ستره محکمه غرض ارسال به دفتر مشرتابه، معاونیت قضائی زون مرکز، معاونیت اداری، معاونیت قضائی زون کندهار و ریاست ارتباط خارجه، عامه و مطبوعات ستره محکمه.
- تمام مکاتیب و مراسلات که از طریق آمریت آرشیف ریاست تحریرات مقام و دیگر ریاست های داخلی ستره محکمه مواصلت می نماید آن را تسلیم گردیده ملاحظات و هدایت رئیس پالیسی و پلان را در قبال سوابق فوق اخذ نموده و غرض اجراءات بعدی به تمام آمریت های و بخش ها تسلیم گردیده است.
- به تعداد (۶۰۹) کارمند به کلینیک صحتی مراجعه نموده که از طرف داکتر مؤظف تداوی آنها صورت گرفته.
- (۱۱۷) قلم اجناس مورد ضرورت این ریاست تهیه، خریداری و توزیع گردیده است.
- به مقدار (۱۵۳۲۴) لیتر تیل دیزل و پترول و روغنیات برای مرکز و زون هشت گانه توزیع و اکمال گردیده است.
- مقدار (۱۵۰) گده کاغذ سفید به قطعات مربوطه این ریاست توزیع گردیده است.
- برای (۱۳۴۱) تن مجاهدین کارت هویت چاپ و توزیع گردیده است.
- رئیس و مسؤولین امنیتی این ریاست از وضعیت امنیتی تمام محاکم مرکز ولایات نظارت و تفتیش نموده است.
- به تعداد (۷۱۳۱) پارچه جلب و احضار مواصلت و ارسال گردیده است.
- برای پرسونل مرکزی مربوط ریاست عمومی امور امنیتی و اجرائیوی محاکم قوه قضائیه در سال ۱۴۰۳ هـ ش آموزش های دو ماهه مسلکی و نظامی (معسکرات) داده شده.
- متصل برای کارمندان اداری ولایتی کورس و سیمینارها به صورت عملی آغاز می شود.
- توزیع سیستم برق سولری و فعال سازی آن در ولایات صورت گرفته است و اکثر ولایات که فاقد برق اند، از آن استفاده می نماید.
- به تعداد (۷۷) وسایط و عراده جات نقلیه طی ربع دوم ترمیم گردیده است.
- (۱۱۷) جلد قرطاسیه مختلف النوع به شعبات مربوطه ریاست توزیع گردیده است.
- تدریس بیانات اصلاحی برای مجاهدین ریاست امور امنیتی و اجرائیوی محاکم قوه قضائیه.
- ریاست تحریرات مقام
- ریاست تحریرات مقام عالی ستره محکمه در

- محاکم (۳۴) ولایت کشور و اجراءات کاری ریاست عمومی حقوق ستره محکمه از بابت ربع اول سال ۱۴۰۳ هـ ش و ثبت آن در دیتابیس احصائیه قضائی.
- ارسال گزارش اجراءات قضائی محاکم (۳۴) ولایات، دیوان های (۱۰) گانه تمیز ستره محکمه و اجراءات کاری ریاست عمومی حقوق بابت ربع اول سال ۱۴۰۳ هـ ش به ریاست محترم دفتر مقام محترم ستره محکمه غرض ارسال به دفتر مشرتابه، معاونیت قضائی زون مرکز، معاونیت اداری، معاونیت قضائی زون کندهار و ریاست ارتباط خارجه، عامه و مطبوعات ستره محکمه.
- تمام مکاتیب و مراسلات که از طریق آمریت آرشیف ریاست تحریرات مقام و دیگر ریاست های داخلی ستره محکمه مواصلت می نماید آن را تسلیم گردیده ملاحظات و هدایت رئیس پالیسی و پلان را در قبال سوابق فوق اخذ نموده و غرض اجراءات بعدی به تمام آمریت های و بخش ها تسلیم گردیده است.
- ریاست امور امنیتی و اجرائیوی ستره محکمه
- ریاست امور امنیتی و اجرائیوی ستره محکمه در جریان ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش اجراءات ذیل را انجام داده است:
- به تعداد (۴۱۹۷) قطعه مکاتیب صادره و وارده گردیده است.
- جهت حل مشکلات مجاهدین به ادارات ا.ا.ا، مکاتیب، پیشنهادات و استعلام ها ارسال گردیده است.
- تعقیب و پیگیری اجراءات و همکاری در حصه مکاتیب رسمی مربوط قدم های منسوبین این ریاست صورت گرفته است.
- تهیه و ترتیب گزارشات و پیشنهادات لازم و ضروری جهت سهولت در امورات امنیتی، تأمین امنیت محاکم مرکزی و زون های هشت گانه مرکز و ولایات صورت گرفته است.

جریان ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش اجرائات ذیل را انجام داده‌است:

- به تعداد (۳) قطعه فرامین مقام عالی ا.ا.ا به ریاست تحریرات مقام عالی ستره محکمه مواصلت ورزیده بود که بعد از اخذ هدايات مقام ستره محکمه به معاونیت اداری قوه قضائیه به غرض اجرائات مقتضی اصدار گردیده‌است.

- به تعداد (۷۵) قطعه حکم عالیقدر امیرالمؤمنین (حفظه‌الله) و مقام عالی ریاست الوزراء به ریاست تحریرات مقام مواصلت ورزیده بود که بعد از اخذ هدايات مقام عالی ستره محکمه به معاونیت اداری قوه قضائیه غرض اجرائات مقتضی اصدار گردیده‌است.

- به تعداد (۷) قطعه مصوبات کابینه ریاست الوزراء ا.ا.ا را بعد از اخذ هدايت مقام عالی ستره محکمه به معاونیت اداری قوه قضائیه غرض اجرائات مقتضی اصدار گردیده‌است.

- به تعداد (۵) قطعه پیشنهاد موضوع اداری ستره محکمه غرض اعطاء منظوری به مقام عالی ریاست الوزراء ا.ا.ا اصدار و تقدیم گردیده‌است.

- به تعداد (۱۴۰) قطعه مکاتیب از تمام محاکم ولایات به مدیریت عمومی مخزن ستره محکمه مواصلت ورزیده که از جمله به تعداد (۱۳۷) قطعه مکتوب آن مطالبه معلومات قباله جات به رؤیت راپور سال تمام بوده که در مورد به مراجع درخواست کننده آن رسماً معلومات ارائیه گردیده‌است.

- به تعداد (۷۴۹) جلد دوسیه و مکاتیب ریاست های مرکزی محاکم استیناف و زون چهارگانه توسط کارمندان این ریاست به مراجع مربوطه شان ارسال گردیده‌است.

- به تعداد (۱۰۱۸) قطعه مکاتیب که از طریق وزارت مخابرات و مراجع ذیربط مواصلت گردیده بود تعیین شعبه

گردیده‌است.

- به تعداد (۱۳۱۳) قطعه مکاتیب عنوانی مقام ستره محکمه از وزارت خانه‌ها، ادارات امارتی، کمیسیون‌ها و محاکم (۳۴) ولایات مواصلت نموده که بعد از اخذ هدايات مقام عالی ستره محکمه به مراجع مربوطه آن اصدار گردیده‌است.

- به تعداد (۱۵۱۰) قطعه عریضه مراجعین بعد از کسب هدايت مقام به دفتر مربوط ثبت و به صاحبان عرایض سپرده شده‌است.

- به تعداد (۱۱۹۱) قطعه مکاتیب و دوسیه‌های بخش استهداء، تجدید نظر، تفویض صلاحیت، تبدیل محکمه و هدايت طلبی از تمامی محاکم کشور، ریاست الوزراء، وزارت خانه‌ها، سازمان‌ها، شرکت‌ها، بانک‌های امارتی و غیر امارتی و ریاست های مرکزی ستره محکمه عنوانی مقام عالی مواصلت ورزیده که بعد از اخذ هدايت به مراجع مربوطه آن اصدار گردیده‌است.

- به تعداد (۱۳۰۲۶) قطعه مکاتیب و پارسل از طریق مدیریت آرشیف صادر وارد گردیده و به شعبات مربوطه ارسال و مرسول صورت گرفته‌است.

اجراءات كاري رياست ارتباط خارجه، عامه و مطبوعات طي ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش

آمریت ارتباط خارجه:

۱	هماهنگی وارتباطات راجع به سفر ها و ملاقات	آمریت ارتباط خارجه: در بخش همكاری و ارتباطات با موسسات بین المللی و داخلی : • همكاری با بخش های سیاسی و قونسلې وزارت امور خارجه در مورد سفر به كشور ایران. • تنظیم و هماهنگی نشست ها با رسانه های ملی و بین المللی در بخش های مختلف. • ترجمه ایمیل ها و مكاتبات خارجی دریافتی . • هماهنگی در مورد نشست های مرتبط به سفر های آینده با وزارت امور خارجه. • هماهنگی نشست های مقامات برای بهبود امور رسمی با وزارت امور خارجه. • صدور مكاتبات مربوط به پاسپورت ها برای كاركنان قضائي، اداري و نظامي ستره محكمه. • تائیداسناد خارجی، مهر ها و امضاء ها توسط محاكم مربوطه. • رسیده گی به مكاتیب مربوط به موضوعات حقوقی و جنائي كه از كشور های خارجی به وزارت امور خارجه ارسال میشود. • تبادلہ(۴) ایمیل با سفارت خانه های بین المللی.
---	--	--

۲	اجراءات مكاتیب واصله	بخش مكاتیب: • اجراءات (۲۶) قطعه مكاتیب قضایائی جزائی. • اجراءات (۲۷) قطعه مكاتیب قضایائی حقوقی. • اجراءات (۱۶) قطعه مكاتیب قضایائی فامیلی. • اجراءات (۸) قطعه مكاتیب جنائی. • اجراءات (۳۷) قطعه مكاتیب ثبت محفوظ تذکره و پاسپورت اتباع خارجی. • اجراءات (۱۰) قطعه مكاتیب ثبت محفوظ نکاح خط اتباع کشور. • اجراءات (۱۸) قطعه مكاتیب جلب اتباع کشور از خارج از کشور. • اجراءات (۶) قطعه مكاتیب پاسپورت های سیاحت منسوبین ستره محکمه. • اجراءات (۱۰) قطعه مكاتیب اداری داخلی. • اجراءات (۱۴) قطعه مكاتیب استرداد مجرمین. • اجراءات (۱۵) قطعه مكاتیب وثایق. • اجراءات (۸) قطعه مكاتیب نظریه های تدقیقی. • اجراءات (۲) قطعه مكاتیب انتقال جنازه های اتباع افغانی به کشور. • اجراءات (۲) قطعه مكاتیب چگونگی گرفتاری مجرمین خارج از کشور. • اجراءات (۸) قطعه مكاتیب وکالت های خارج اتباع کشور. • اجراءات (۲) قطعه مكاتیب زندانی شدن اتباع افغانی در خارج از کشور. • اجراءات (۲) قطعه مكاتیب حضانت اطفال. • اجراءات (۴) قطعه مكاتیب نمونه های امضا ریاست داخلی و خارجی. • اجراءات (۱۰) قطعه مكاتیب مستردی. • اجراءات (۲) قطعه مكاتیب زندانی شدن اتباع خارجی در کشور. • اجراءات (۳) قطعه مكاتیب جلسات خارجی و داخلی. • اجراءات (۲) قطعه مكاتیب معرفی منسوبین مقامات ستره محکمه در جلسات. • اجراءات (۱۶) قطعه مكاتیب فرار ازمنزل. • اجراءات (۴) قطعه مكاتیب ابلاغیه حکم محاکم خارجی. • اجراءات (۲) قطعه مكاتیب ثبت محفوظ اسناد های خارجی. • اجراءات مكاتیب پرداخت و عدم پرداخت دیت (۴) قطعه. • اجراءات مكاتیب ثبت محفوظ ویزه و تکت خارجی (۴) قطعه. • اجراءات مكاتیب دعوی نفقه فامیل (۳) قطعه.
---	-------------------------	---

آمریت فرهنگی و مطبوعاتی:

شماره	نوع اجراءات كاري	تفصیلات
۳	مجله قضاء	• ششمین شماره مجله قضاء به چاپ رسیده، بر علاوه نشر مضامین شرعی، حقوقی و قضائی خلاصه راپور اجراءات ربع اول ۱۴۰۳ هـ ق ریاست های مرکزی ستره محكمه، محاكم ابتدائیه، مرافعه و تمیز محاكم امارت اسلامی افغانستان به نشر رسیده است.
۴	جریده میزان	• در جریان ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش (۸) شماره جریده میزان از شماره (۷۷ الی شماره ۸۴) شامل گزارشات كاري محاكم امارت اسلامی افغانستان چاپ و به نشر رسیده كه به وقت معین به محاكم و ادارات امارت اسلامی توزیع گردیده است.
۵	ستره محكمه در جریان یک هفته (برنامه ویدیویی)	• ثبت، تهیه و نشر (۴۸) برنامه ستره محكمه در جریان یک هفته؛ از طریق صفحات اجتماعی به چهار زبان (پشتو، دری، عربی و انگلیسی)
۶	ترتیب و دیزاین كارت وسایط ستره محكمه	• دیزاین (۵۲) قطعه كارت های وسایط امارتی و شخصی منسوبین ستره محكمه.
۷	بلوتن خبری	• در این ربع اخبار مهم روز از رسانه های داخلی و خارجی همه روزه جمع آوری و پس از دیزاین و ترتیب به شكل بلوتن (۷۶) شماره به ادارات مربوطه ارسال گردیده است.
۸	گزارشات و اخبار	• در جریان ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش حدود (۳۱۲) گزارش و عكس های اجراءات قضائی و اداري محاكم ولایات و ریاست های مرکزی ستره محكمه پس از ترتیب، تصحیح و دیزاین از طریق ویب سایت، تویت، واتس اپ، تلگرام و آدرس های دیگر رسمی ستره محكمه نشر شده است.
۹	برنامه گزارش های خاص ویدیویی	• تهیه و نشر (۲) گزارش ویدیویی مربوط ریاست عمومی امور امنیتی و اجرائیوی قوه قضائیه.
۱۰	اقوال و افكار قاضی القضاة صاحب	• ترتیب، دیزاین و نشر (۲۸) قطعه اقوال و افكار قاضی القضاة شیخ صاحب از طریق شبکه های اجتماعی.
۱۱	انفوگرافیک	• ترتیب، دیزاین و نشر (۹۲) انفوگرافیک از طریق رسانه های اجتماعی.
۱۲	برنامه اخبار میزان	• در جریان ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش به تعداد (۸) برنامه اخبار میزان به زبان های پشتو و دری كه معمولاً مسؤولین بلند رتبه ستره محكمه به زبان های پشتو و دری به شكل صوتی ثبت، ادیت و علاوه بر نشر آن در آدرس های رسمی ستره محكمه از طریق رادیوی (شریعت غر) نشر شده است.
۱۳	روابط با رسانه های داخلی و خارجی	• آمریت فرهنگی و مطبوعاتی ستره محكمه به شكل معمول طبق اصول و مقررات ستره محكمه با تمام رسانه های داخلی و خارجی روابط دارد و در صورت نیاز نقش خود را بین ایجاد روابط با ریاست ارتباط خارجه، عامه و نشرات و همچنان سخنگوی ستره محكمه را به وجه احس انجام داده است.

۱۴	در بخش هماهنگی و تماس با مسؤولین تحریرات محاکم مرافعه ولایات کشور	• آمریت فرهنگی و مطبوعاتی ریاست ارتباط خارجه، عامه و مطبوعات ستره محکمه به شکل دوامدار با مسؤولین تحریرات محاکم مرافعه ولایت کشور در تماس بوده، گزارش ها و مطالب نشراتی دیگر آن را در اسرع وقت جمع آوری و نشر کرده است؛ همچنان در صورت نیاز با آمرین تحریرات محاکم مرافعه به شکل مستقیم و غیر مستقیم بحث کرده و نظریات، پیشنهادات آن را شنیده و در رابطه به کارهای مطبوعاتی به آنها مشوره و هدایت داده است.
۱۵	در بخش اعلامیه های خبری کمیته مرکزی رؤیت هلال	• تنظیم (۳) پروگرام کمیته رؤیت هلال و نشر آن از طریق صفحات اجتماعی.
۱۶	کلیپ های خبری	• ارائه کلیپ های خبری و وضاحت های برای رسانه ها (۳) برنامه. • ترتیب، دیزاین و نشر (۶) کلیپ اقوال و افکار قاضی القضاات شیخ صاحب از طریق شبکه های اجتماعی. • ترتیب و نشر برنامه معرفی ریاست حقوق ستره محکمه به زبان دری و پشتو. • ترتیب، دیزاین و نشر (۱۵۶) گراف (انفوگرافیک) از طریق رسانه های اجتماعی. • ثبت ادیت و نشر یک گزارش از جریان امتحان قضائی در ریاست تعلیمات قضائی. • ترتیب، دیزاین (۹۴) خبر خلاصه اجرای محاکم به چهار زبان (دری، پشتو، انگلیسی و عربی و نشر آن. • ثبت ادیت و نشر سیمینار ارتقای ظرفیت آمرین دواوین ستره محکمه. • دیزاین و نشر تاریخ ایام هفته از طریق صفحات اجتماعی ستره محکمه (۵۱). • دیزاین دستاورد های ماهوار و ربع وار ریاست های مرکزی ستره محکمه.

آمریت طباعتی و نشراتی:

شماره	نوع اجرای کاری	تفصیلات
۱۷	آمریت طباعتی و نشراتی	• ترتیب و تنظیم مکاتیب، پیشنهادات، حواله های اجناس، مکاتیب کمیته رؤیت هلال و سایر امور اداری، ترتیب، تنظیم و انتقال کتب، قوانین، مجلات و سایر انتشارات و اوراق از ذخایر ریاست ارتباط خارجه، عامه و مطبوعات در مکان محفوظ. • چاپ اسناد و تصاویر مجاهدین قطعه محافظت قضاات ستره محکمه. • تعین هیئت بخاطر جمع آوری کتب اضافی ریاست های مرکزی ستره محکمه و تسلیمی آن به مدیریت کتابخانه قضاء. • ترتیب بعضی پیشنهادات ریاست ارتباط خارجه، عامه و مطبوعات و طی مراحل آن.

۱۸	مدیریت توزیع	• طی این مدت هفت (۷) جریده میزان از شماره (۷۷ الی ۸۴) مجموعاً به تعداد (۱۰۵۰۰) شماره به تمام محاکم مرکز وولایات، مقام و معاونیت های ریاست الوزراء، ریاست های عدلیه ولایات، ریاست های اطلاعات فرهنگ، ریاست های نشرات وزارت خانه ها، اکادمی علوم، پوهنتون کابل و غیر مراکز دولتی توزیع شده است. • طی این مدت شماره ششم (۶) مجله قضاء از چاپ فارغ و به تعداد (۲۰۰۰) جلد به تمام محاکم مرکز وولایات، مقام و معاونیت های ریاست الوزراء، مقام ولایات، ریاست های عدلیه ولایات، ریاست های اطلاعات فرهنگ، ریاست های نشرات وزارت خانه ها، اکادمی علوم، پوهنتون کابل و غیر مراکز دولتی توزیع شده است. • طی این مدت (۵۰) عنوان کتب مختلف النوع : ردالمحتار علی الدرالمختار، بدائع الصنائع، جامع الفصولین، فتاوی الهندیة، فتح القدير، ارتش شیطان، حق المبين، امارت شناسی، د دوحی تړون و غیره مجموعاً به تعداد (۱۶۶۸) جلد به تمام دواوین و ریاست های مرکزی ستره محکمه توزیع شده است.
۱۹	مدیریت طباعتی	• در بخش فوتوکاپی: به تعداد (۷۰۹۸۰) ورق طبق فرمایشات ریاست های دفتر مقام عالی ستره محکمه، ریاست عالی تمییز، دواوین ستره محکمه، ریاست دارالانشاء، ریاست عمومی تدقیق و مطالعات، ریاست دعوت و ارشاد، ریاست تعلیمات قضائی، قطعه امنیتی ستره محکمه و سایر ادارات ستره محکمه چاپ و صحافت گردیده است که از جمله ۶۶ جلد قوانین مختلف، ۱۱۵ جلد اصولنامه اداری و حقوقی، ۲۱۶ جلد نصاب درسی ریاست دعوت و ارشاد، ۵۲۸ جلد کتب تمسک القضاء، زادالافتاء، املاء و الترقیم، اصولنامه برای سیمینار تعلیمات قضائی، ۱۷۲ جلد تکت دخولی و خروجی مراجعین، ۴۰ جلد کتب فرمایشات ادارات ستره محکمه، جمله (۱۱۳۸) جلد چاپ، صحافت و به اختیار ادارات قرار گرفته است، همچنان ۹۰ جلد دفاتر سوانح کارمندان ستره محکمه پوش و صحافت گردیده است.
۲۰	مدیریت عمومی کتابخانه	• در جریان ربع دوم سال ۱۴۰۳ هـ ش تعداد ۲۰۰ جلد کتب در دیتابیس کتابخانه ادیت و ثبت، ۱۰۰ جلد اصولنامه و لایحه به مراجع ذیربط توزیع شده است، ۹۲ جلد به منسوبین امانت داده شده است همچنان نظر به هدایت مقام محترم ستره محکمه الماری های کتابخانه به دیزاین جدید ساخته و تمام کتب آن به همکاری رئیس صاحب ارتباط خارجه، عامه و مطبوعات و سایر همکاران این ریاست تنظیم و بخش بندی گردیده که کار تنظیم و بخش بندی آن ۸۰ فیصد به اتمام رسیده است ان شاء الله با نصب الماری های جدید، کتب آن در بخش های مربوط جا بجا و غرض استفاده قرار میگیرد.

د محاکمو د مراجعینو لپاره عامه پوهاوی

بسم الله الرحمن الرحيم

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَعَنَ اللَّهُ الرَّاشِيَّ، وَالْمُرْتَشِيَّ، وَالرَّائِثَ، وَهُوَ الَّذِي يَمْشِي بَيْنَهُمَا.

مسند احمد

ژباړه: رسول الله (صلی الله علیه وسلم) فرمایي: الله تعالی په رشوت اخيستونکي، رشوت ورکوونکي او هغه چا لعنت ویلی چې د دوی ترمنځ منځگړیتوب کوي.

قد رمنو مراجعینو! تاسو ته بهتره معلومه ده چې د افغانستان اسلامي امارت محاکم د هېوادوالو اقتصادي وضعیت او خپل شرعي مکلفیت ته په کتو خپل ټول خدمات که هغه د دوسیو حل او فصل برخه کې دي یا د وثایقو د اجرا برخه کې په وړیا ډول ترسره کوي او په دې برخه کې له هېڅ مراجعه کوونکي څخه د محکمې لخوا پیسې نه اخيستل کېږي، له دې سره سره بیا هم ځینې فرېکاران او مفسدین د عامو هېوادوالو له ناخبرۍ څخه په ګټه اخيستني سره د محکمې په نوم پیسې اخلي چې ځینې یې د سترې محکمې لخوا نیول شوي؛ بناءً ټولو مراجعینو ته دغه خبر یو ځل بیا رسوو چې هېڅ کمېشنکار یا بل کس ته دې د خپلو دوسیو د حل او فصل، نوبت یا وثایقو د اجرا په موخه پیسې نه ورکوي؛ د مشکل په صورت کې د محاکمو مراجعین (مدعي، مدعي علیه او شرعي وکیل) کولای شي خپله ستونزه د عريضې په ډول د سترې محکمې د عالي مقام دوولسم (۱۲) نمبر غړې سره شریکه کړي، له عريضې سره دې خپل اسناد او شواهد هم ضمیمه کړي، ستره محکمه به یې موضوع دقیقه وڅېړي او په اړه به یې د شرعي اصولو مطابق اجراءات وکړي.

البته که کوم کس چاته د محکمې په نوم پیسې ورکړي؛ نو د اسلامي امارت محاکم به [پيسه ورکوونکی، پيسه اخيستونکی او د دوی ترمنځ منځگړی] د شرعي اصولو په رڼا کې مجازات کړي.

د هېواد د سترې محکمې او اړوند محاکمو د لاسته راوړنو او فعالیتونو په اړه د ډېرو معلوماتو او اطلاعاتو ترلاسه کولو په موخه د سترې محکمې د بهرنیو، عامه اړیکو او مطبوعاتو ریاست د ټولنیزو رسنیو او چاپي خپرونو لاندې ادرسونه تعقیب کړئ.

ټولنیزې رسنۍ:

ستره محکمه

ستره محکمه

@supremecourt_af

Supremecourt.gov.af

د افغانستان اسلامي امارت ستره محکمه

چاپي خپرونې:

QAZA

Sharia_ Judicial and legal
Three monthly Journal

د بڼر نیو عامر ایډیټور اویطبو عاتق ریاست

✉ @supremeCourt_af

✉ publications.sc1443@gmail.com

🌐 supremecourt.gov.af

📺 د افغانستان اسلامي امارت ستره محکمه

📞 2300361_2302263

📱 ستره محکمه Supreme Court

📺 ستره محکمه